

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Robert Kraus

Zastoupení v občanském právu

Representation in civil law

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. 6. 2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Robert Kraus

Poděkování:

Děkuji panu Prof. Judr. Janu Dvořákovi, CSc. za užitečné rady a odborné vedení mé práce.

Seznam zkratek

NS	Nejvyšší soud ČR
ÚS	Ústavní soud ČR
ObčZ	z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ObchZ	z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
ZOR	z. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
OSŘ	z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
AdZ	z. č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii
InsZ	z. č. 182/2006 Sb., insolventní zákon
BGB	Německý občanský zákoník z r. 1896 (účinný od 1. 1. 1900)
OZO	Obecný zákoník občanský, vyhlášený císařským patentem č. 946/1811, jenž byl v důsledku z. č. 11/1918 Sb. platný a účinný také na území Československé Republiky, než byl nahrazen z. č. 141/1950 Sb.
VOZ	Všeobecný obchodní zákoník z roku 1861, v Rakousku přijatý v roce 1862, účinný od roku 1863
ALR	Allgemeines Landrecht, pruský občanský zákoník vyhlášený r. 1794
PECL	Principy evropského smluvního práva
DCFR	Návrh společného referenčního rámce

Všechny výše zmíněné zákony uvádím ve znění pozdějších předpisů.

Zkratky použité v doslovných citacích, mohou být odlišné.

Obsah

Obsah	5
Úvod	7
Kapitola I.	9
Obecně o zastoupení	9
1. Podstata zastoupení a jeho druhy.....	9
2. Zastoupení zákonné a smluvní.....	10
3. Strohmann.....	11
4. Tzv. věrná ruka	12
Kapitola II.	15
Historický vývoj a teoretická východiska zastoupení	15
1. Zastoupení v římském právu.....	15
2. Úprava zastoupení v přirozenoprávních kodifikacích a teoretické koncepce zastoupení.....	17
2. 1. Metoda abstrakce	18
2. 2. Teoretické řešení otázky autonomie vůle	19
3. Úprava zastoupení v OZO a z. č. 141/1950 Sb.	21
Kapitola III.	24
Způsobilost k zastupování, jednání zástupce a samokontrahování	24
1. Způsobilost k zastupování.....	24
2. Jednání zástupce.....	26
3. Samokontrahování.....	27
Kapitola IV.	30
Zákonné zastoupení	30
1. Význam zákonného zastoupení	30
2. Úprava zákonného zastoupení v občanském zákoníku	30
3. Zákonné zastoupení podle obchodního zákoníku.....	32
4. Zánik zákonného zastoupení.....	34
Kapitola V.	35
Smluvní zastoupení	35
1. Zastoupení a příkaz	35
2. Plná moc.....	36
2. 1. Otázka přijetí plné moci.....	37
2. 2. Plná moc udělená více zmocněncům	37
2. 3. Obsahová a formální stránka plné moci.....	38
2. 4. Rozsah plné moci	39
2. 5. Jednání zmocněnce vlastním jménem	41
2. 6. Kdy se jedná o přímé a kdy o nepřímé smluvní zastoupení ?.....	42
3. Překročení zmocnění a interní pokyny.....	43
3. 1. Interní pokyny.....	43
3. 2. Překročení zmocnění a nezmocněné jednání.....	44
4. Zánik plné moci	46
4. 1. Obecně k zániku plné moci	46
4. 2. Jednotlivé způsoby zániku plné moci	47
Kapitola VI.	49
Prokura	49
1. Vývoj právní úpravy prokury	49
2. Současná právní úprava prokury.....	49
Kapitola VII.	55

Jednání a zastupování právnických osob.....	55
1. Teoretická východiska jednání právnické osoby.....	55
2. Současná právní úprava jednání a zastoupení právnických osob	57
3. Navrhovaná právní úprava jednání za právnické osoby	59
Kapitola VIII.....	61
Zastoupení v rodinném právu.....	61
1. Smluvní zastoupení v rodinném právu	61
2. Zákonné zastoupení v rodinném právu	62
3. Zastoupení z rozhodnutí soudu podle ZOR.....	65
Kapitola IX.....	69
Zastoupení v občanském právu procesním.....	69
1. Zákonné zastoupení	69
2. Zastoupení na základě rozhodnutí	70
3. Zastoupení na základě plné moci (smluvní zastoupení).....	70
3. 1. Prokazování oprávnění k zastupování	71
3. 2. Druhy plných mocí v občanském soudním řízení a zastoupení více zmocněnci.....	72
3. 3. Otázka přijetí plné moci v občanském soudním řízení.....	73
3. 4. Zánik plné moci v občanském soudním řízení.....	75
Kapitola X.	77
Navrhovaná právní úprava zastoupení.....	77
1. Obecně k navrhované právní úpravě zastoupení	77
2. Zastoupení v návrhu nového občanského zákoníku (a srovnání s úpravou evropskou)	79
2. 1. Všeobecná ustanovení o zastoupení.....	80
2. 2. Navrhovaná právní úprava smluvního zastoupení.....	82
2. 3. Navrhovaná právní úprava zákonného zastoupení.....	85
2. 4. Navrhovaná právní úprava zastoupení v rodinném právu.....	92
Závěr	93
Conclusion	95
Seznam klíčových slov (The keyword catalogue).....	97
Seznam použitých zdrojů	98

Úvod

Tématem mé rigorózní práce je zastoupení v občanském právu. Zastoupení je praktickým právním institutem každodenního života. K jeho rozvoji do současné podoby však vedla složitá cesta.

Ve své práci se zaměřuji na historické kořeny tohoto institutu, právní teorie, které umožnily jeho následný vývoj, ale také na praktické užití a problémy s ním spojené.

V době sepsání této práce prošel návrh nového občanského zákoníku připomínkovým řízením a byl schválen vládou ČR. Ve své práci se budu zabývat také změnami, jež by v budoucnu měly tento institut postihnout. Skutečnost, že je zastoupení v dnešní době věnována značná pozornost, dokládá např. zařazení tohoto tématu na pořad diskusního fóra o rekonstrukci občanského práva, konaného na PF UK v listopadu 2007.

Nejen na našem území probíhají intenzivní kodifikační práce v oblasti občanského práva. Na evropské úrovni je vytvářen návrh evropského smluvního práva, jenž by měl být především zdrojem inspirace pro evropského a vnitrostátní zákonodárce. Pro srovnání se současnou a navrhovanou úpravou smluvního zastoupení, uvedu i příslušné pasáže z navrhované úpravy evropské.

Cílem práce je podat ucelený přehled o zastoupení v občanském právu. Celá práce je rozdělena na deset kapitol. V první kapitole se zabývám obecně institutem zastoupení a jeho podstatou a významem. Do této kapitoly jsem také zahrnul instituty podobné přímému zastoupení, jež však nejsou naší právní teorii ani praxi známé. Jedná se o stručný popis institutů známých německému právnímu prostředí, tzv. Strohmanna a Treuhanda.

Druhá kapitola je věnována historickému vývoji a teoriím týkajících se zastoupení. Jedná se především o teorii reprezentace, na níž je založena současná právní úprava přímého zastoupení a o některé další teorie německé právní vědy.

Ve třetí kapitole popisuji obecné předpoklady, jež musí splňovat osoba, která se má stát zástupcem jiné osoby, a způsob, jakým zástupce jedná. Součástí této kapitoly je také pasáž věnovaná otázce samokontrahování, která však není v současném ani navrhovaném civilním kodexu výslovně upravena.

Čtvrtá kapitola o zákonném zastoupení se týká především zákonného zastoupení podle občanského zákoníku. Zákonné zastoupení podle zákona o rodině a podle

občanského soudního řádu je popisováno v jiných částech práce. Ač je mým tématem zastoupení v občanském právu, stručně je zde zmíněno i zákonné zastoupení v obchodních vztazích.

Smluvní zastoupení je obsaženo v páté kapitole. Tuto kapitolu jsem se snažil pojmout více prakticky, tudíž i převážná část judikatury použité v této práci je zaměřena právě na problematiku smluvního zastoupení.

S ohledem na to, že podle návrhu nového občanského zákoníku má být prokura, jakožto zvláštní případ plné moci v obchodních vztazích, upravena spolu se smluvním zastoupením, zařadil jsem pojednání o ní do následující kapitoly.

Návrh nového civilního kodexu mě přiměl také k sepsání kapitoly o jednání a zastupování právnických osob, neboť podle navrhované právní úpravy by měly právnické osoby do budoucna jednat pouze v zastoupení. Teorii právnických osob, a především teoretickým názorům na jejich způsobilost samostatně právně jednat a současné i navrhované právní úpravě je věnována kapitola sedmá.

V osmé kapitole popisují zastoupení v rodinném právu.

Má práce se zaměřuje především na občanské právo soukromé, s ohledem na to, že teorie rozlišuje mimo jiné také zastoupení v právu soukromém a veřejném,¹ zařadil jsem do své práce kapitolu pojednávající o právní úpravě zastoupení v občanském soudním řízení. Oproti zastoupení v právu soukromém se zde zaměřím jen na současnou právní úpravu v OSŘ, nikoli na vývoj procesního zastoupení.

V poslední kapitole se zabývám navrhovanou právní úpravou zastoupení. Pro srovnání uvádím u několika sporných otázek týkajících se smluvního zastoupení také navrhovanou právní úpravu evropskou (PECL, DCFR).

Jelikož je celá práce zaměřena spíše obecně, nepopisuji v ní některá specifika plynoucí ze zvláštních právních předpisů (např. vztah mezi advokátem a klientem a jiné).

¹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 204 s., str. 71

Kapitola I.

Obecně o zastoupení

1. Podstata zastoupení a jeho druhy

Podstatou zastoupení je, že za určitou právnickou nebo fyzickou osobu činí právní úkony osoba od ní odlišná a to na její účet.

Zastoupení vzniká na základě určitých právních důvodů. Těmito důvody jsou buď zákon, rozhodnutí státního orgánu nebo právní úkon. První dva způsoby vzniku náš občanský zákoník nevhodně označuje jako zastoupení zákonné, poslední způsob jako zastoupení na základě dohody o plné moci, neboli smluvní zastoupení.

Rozlišujeme dva druhy zastoupení. Zastoupení přímé a zastoupení nepřímé.² Historicky starším a užívaným druhem zastoupení bylo zastoupení nepřímé neboli náhradnictví, jak si dále ukážeme v příslušných pasážích pojednávajících o vývoji zastoupení.

V současnosti je právní úprava zastoupení v našem občanském zákoníku založena na principu zastoupení přímého, když v § 22/1 říká, že „*zástupcem je ten, kdo je oprávněn jednat za jiného jeho jménem. Ze zastoupení vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému*“. Zastoupení nepřímé občanský zákoník nevyklučuje, ale ani ho výslovně neupravuje.³ Společné pro oba tyto druhy zastoupení je, že zástupce jedná (činí vlastní projev vůle) na účet zastoupeného. V případě přímého zastoupení jedná ale jménem zastoupeného a v případě zastoupení nepřímého jedná jménem svým.

V důsledku to tedy znamená, že u přímého zastoupení vznikají práva a povinnosti z jednání zástupce přímo zastoupenému a mezi zástupcem a třetí osobou žádná práva a povinnosti z tohoto jednání nevznikají. Při nepřímém zastoupení práva a povinnosti z jednání zástupce vznikají přímo jemu, ale jelikož jedná na cizí účet, je povinen výsledky svého jednání převést na osobu zastoupenou. Tato povinnost je založena smlouvou mezi zastoupeným a nepřímým zástupcem.

² K tomu viz. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 265

³ K tomu viz. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 265

Od obou těchto druhů je třeba odlišit poselství. Posel totiž nečiní vlastní projev vůle, ale pouze tlumočí vůli jiného. Nemusí tedy být nadán způsobilostí k právním úkonům. Poslem může být např. i dítě nebo osoba duševně chorá.⁴

V některých případech není zastoupení přípustné.⁵ Jedná se např. o pořízení vlastnoruční závěti podle § 476a ObčZ, o souhlas zákonného zástupce s osvojením dítěte podle § 67 ZOR, a některé další situace.

2. Zastoupení zákonné a smluvní

Každá fyzická osoba je nadána způsobilostí k právům a povinnostem, neboli právní subjektivitou. Tuto způsobilost, být nositelem práv a povinností, získává okamžikem svého narození. Má ji však také počaté dítě za předpokladu, že se narodí živé. Právní subjektivita nemůže být po dobu života fyzické osoby nijak omezena, ba dokonce zcela odňata (§ 7 ObčZ).

Naopak způsobilost svým jednáním nabývat práva a brát na sebe povinnosti, tzv. způsobilost k právním úkonům, vzniká podle občanského zákoníku v plném rozsahu až dosažením zletilosti. Tuto způsobilost je možno ze zákonných důvodů a zákonem stanoveným postupem omezit, či odejmout (§ 8 ObčZ). Je tedy nezbytné, aby za ty fyzické osoby, které sice mají způsobilost k právům a povinnostem, ale způsobilost k právním úkonům nemají buď v celém rozsahu, nebo jim tato byla odňata, jednala jiná osoba, jejich zákonný zástupce.

U právnických osob je situace odlišná. Zde dochází ke vzniku způsobilosti k právům a povinnostem a ke vzniku způsobilosti k právnímu jednání v jednom okamžiku. Tím je okamžik účinnosti zápisu právnické osoby do příslušného rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Jejich způsobilost k právnímu jednání může být zákonem omezena (§ 19a ObčZ). Dnem účinnosti výmazu z rejstříku obě způsobilosti ztrácí.

Zákonné zastoupení však není nutně spjata pouze s problematikou nedostatku způsobilosti k právním úkonům, ale zákon s ním počítá také v řadě dalších případů (viz. kapitola zákonné zastoupení).

⁴ K tomu srov. Heyrovský, L. Dějiny a systém soukromého práva římského, 4. vydání, Praha. 1910, str. 223

⁵ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník Velký akademický komentář. 1. Svazek § 1-487. Praha: Linde a. s., 2008, str. 204

Smyslem smluvního zastoupení je, aby za osoby, jež nemohou nebo nechtějí samy činit právní úkony, jednali, s účinky pro ně, jejich zástupci. Oproti zastoupení zákonnému, je smluvní zastoupení výrazem autonomie vůle v civilním právu. Osoba, která sice sama je způsobilá k právním úkonům, ale z nejrůznějších důvodů nechce nebo nemůže to či ono právní jednání sama podstoupit, zmocní jinou osobu, aby za ní příslušné právní úkony učinila.

Smluvního zastoupení se užívá především v těch případech, kdy zmocnitel sám nemá dostatečné odborné znalosti určité problematiky a raději obstaráním svých záležitostí pověří profesionála v daném oboru. Kromě zastupování advokátem můžeme zmínit např. zastoupení notářem, patentovým zástupcem, daňovým poradcem a jinými osobami.

Podle navrhované právní úpravy bude dnes jednotné zákonné zastoupení správně rozlišeno na zastoupení zákonné a opatrovnictví. Stejně tak bude nevhodný pojem „zastoupení na základě plné moci“ nahrazen pojmem „smluvní zastoupení“, a to proto, že smlouva, a nikoli plná moc, zakládá vztah smluvního zastoupení.

Jinou kategorií zastupování by mohlo být zastoupení právnických osob jejich orgány. Takové rozlišování zastoupení zná německá právní věda⁶.

Jako zástupce jedná také správce cizího majetku.⁷

3. Strohmann⁸

Zvláštním druhem nepřímého zastoupení je tzv. Strohmann, se kterým se můžeme setkat v německém právní oblasti. Jedná se v podstatě o nastrčenou osobu, která za někoho, kdo zůstává utajen, podstupuje právní jednání. Strohmann může vystupovat také jako vlastník a mít pak postavení tzv. věrné ruky. V takovém případě, jak uvedu níže, by se o zastoupení nejednalo. Bude záležet na smlouvě mezi Strohmannem a osobou v pozadí, zda ji bude možné vyložit jako tzv. smlouvu o věrné ruce (viz. dále). Právní úkon učiněný Strohmannem je myšlen vážně a není tedy zdánlivým právním úkonem. To samé platí o smlouvě mezi Strohmannem a osobou v pozadí. Ta by však mohla být v některých případech nicotná pro obcházení zákona. O zdánlivý právní úkon nejde ani tehdy, pokud Strohmann jedná se třetí osobou, jež ví,

⁶ Např. Bamberger, H. G., Roth, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch § 1-610. München: C. H. Beck, 2003, str. 515

⁷ Viz. § 1229 návrhu nového občanského zákoníku

⁸ Soergel-Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1265

kdo je utajená osoba v pozadí, a že jedná s osobou nastrčenou. Tohoto institutu se užívá např. pro založení s. r. o. (GmbH) prostřednictvím nastrčených osob.⁹

4. Tzv. věrná ruka¹⁰

Dalším zajímavým institutem, který s problematikou zastoupení souvisí, je tzv. věrná ruka (Treuhand). Také tento institut byl vytvořen německou právní teorií.

Jedná se o velmi široký pojem, pod nějž mohou spadat všechny situace, v nichž osoba v postavení věrné ruky hájí zájmy toho, jenž mu projevil důvěru a svěřil mu určité majetkové hodnoty ke spravování. Lze sem zařadit např. nepřímého zástupce, Strohmana, zákonného správce majetku, tzv. zplnomocněnou věrnou ruku (Vollmachtstreuhand), oprávněnou věrnou ruku (Ermächtigungstreuhand) a další.¹¹ O těchto termínech se podrobněji zmíním níže. Věrná ruka může sloužit velmi různorodým účelům. Rozlišují se dva základní druhy tohoto institutu, a sice zajišťovací věrná ruka (Sicherungstreuhand) a věrná ruka udělená za účelem správy (Verwaltungstreuhand). V prvním případě majetkové hodnoty (Treugut), které přenechává ten, kdo věrnou ruku udílí (Treugeber) „věrné ruce“ (Treuhänder), slouží k zajištění „věrné ruky“ a jeho zájmů. V takovém případě je pak možné zkombinovat věrnou ruku např. se zajišťovacím převodem práva. Z tohoto svěřeneckého majetku se pak může „věrná ruka“ uspokojit. „Věrná ruka“ však i v tomto případě musí hájit zájmy toho, kdo jí důvěru projevil. Krom těchto dvou případů může existovat např. „věrná ruka“ jakožto likvidátor společnosti.¹²

Společné všem těmto případům je to, že věrná ruka nemá žádnou výslovnou úpravu, a záleží tak jen na obsahu smlouvy, kterou se tento institut zřizuje, jak bude v konkrétním případě vypadat. Osoba v postavení věrné ruky se řídí smlouvou a jejím účelem.

Obecně můžeme říci, že věrná ruka vzniká tam, kde ten, kdo věrnou ruku udílí, přenesse na „věrnou ruku“ určitou část svého majetku a zřídí mu k ní vlastní dispoziční právo, ovšem s tou podmínkou, že toto právo bude vykonávat jen v souladu se smlouvou o věrné ruce (Treuhandvertrag). V této podobě se tedy nejedná o zastoupení,

⁹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 204 s., str. 73

¹⁰ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1271

¹¹ Tamtéž

¹² Tamtéž, str. 1272

neboť „věrná ruka“ disponuje (spravuje), za dohodnutých podmínek, něčím, co je přechodně jeho a nezastupuje tak původního vlastníka.

Od přímého zastoupení se věrná ruka odlišuje tím, že zástupce jedná cizím jménem a na cizí účet, kdežto „věrná ruka“ jménem vlastním a na vlastní účet. Ve smlouvě o věrné ruce zpravidla nebývá žádné zmocnění. Blíže má tedy věrná ruka k zastoupení nepřímému. Nicméně podstata věrné ruky ani v tomto případě nespočívá v zastupování jiného navenek, ale v péči o majetek. Na rozdíl od nepřímého zastoupení nemůže u věrné ruky chybět svěřená majetková hodnota. Dalším rozdílem je pak to, že u nepřímého zastoupení jedná zástupce na účet zastoupeného. Veškeré hodnoty, které nepřímý zástupce získá na základě právního úkonu s třetí osobou, musí převést na zastoupeného. Pokud však takovým právním úkonem nabude majetek „věrná ruka“, drží ho pro toho, kdo věrnou ruku udělil. Při zcizení majetku disponuje nepřímý zástupce právem cizím, oproti tomu „věrná ruka“ právem vlastním.¹³ Další odlišnost by pak bylo možné spatřovat v tom, že nepřímý zástupce vykonává zpravidla jednorázový právní úkon a jeho funkce je tak pouze dočasná, naproti tomu věrná ruka spočívající v péči o majetkové hodnoty je činností dlouhodobou.¹⁴

Věrná ruka se zakládá smlouvou,¹⁵ ta není samostatným smluvním typem. Lze ji rozpoznat podle funkce a požadavků, jež jsou v ní zakotveny. Smlouva musí obsahovat celou řadu náležitostí. Především musí detailně vymezit majetek svěřený věrné ruce od zbývajícím majetku toho, kdo věrnou ruku udílí. Svěřené majetkové hodnoty obdrží „věrná ruka“ k provedení příkazu. Při klasické (pravidelné) věrné ruce se převádí veškerá dispoziční práva ke svěřeným hodnotám. „Věrná ruka“ má pak postavení vlastníka, společníka ve společnosti atd. Proto se také osoba v postavení věrné ruky, a ne původní vlastník, zapisuje do veřejných registrů. Vedle vymezení majetkových hodnot, které jsou svěřeny do péče „věrné ruky“ má smlouva za účel zakotvit vázanost „věrné ruky“ při výkonu svého oprávnění, jež na něj bylo převedeno, upravit otázky odstoupení od smlouvy, výpovědi atd. Další důležitou náležitostí je pak závazek „věrné ruky“ převést svěřené majetkové hodnoty za stanovených podmínek zpět na původního vlastníka. Smlouva by mohla být neúčinná, pokud by např. u zajišťovací věrné ruky poškozovala ostatní věřitele toho, kdo věrnou ruku udílí.

¹³ Tamtéž, str. 1273

¹⁴ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 204 s., str. 74

¹⁵ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1275

K zániku věrné ruky dochází především za podmínek stanovených ve smlouvě nebo dosažením účelu, pro který byla udělena. Subsidiárně se použijí předpisy o zániku závazkového právního vztahu. Smrtí toho, kdo věrnou ruku udělil, věrná ruka zpravidla nezaniká. Smrtí „věrné ruky“ zaniknou pouze závazky, které pro tuto osobu ze smlouvy plynuly, svěřené majetkové hodnoty přejdou na jejího dědice, a ten, kdo věrnou ruku udělil, má pouze nárok domoci se vydání těchto hodnot z dědictví.¹⁶ Dále může věrná ruka zaniknout odvoláním, výpovědí, prohlášením konkursu na toho, kdo věrnou ruku udělil atd. Po ukončení tohoto vztahu má „věrná ruka“ povinnost převést majetkové hodnoty zpět na původního vlastníka.

Substitut „věrné ruky“ se zásadně nepřipouští. Jelikož se jedná o vzájemný vztah důvěry mezi dvěma osobami, není věrná ruka volně převoditelná na jiného. Taková situace by vyžadovala uzavření nové smlouvy.¹⁷

V krátkosti se ještě zmíním o dvou specifických formách věrné ruky.¹⁸ Nalezneme v nich určité odchylky od klasické podoby tohoto institutu, jak byl popsán výše. Jedná se o tzv. oprávněnou věrnou ruku (Ermächtigungstreuhand) a zplnomocněnou věrnou ruku (Vollmachtstreuhand).

Tzv. oprávněná věrná ruka spočívá v tom, že majetkové hodnoty nejsou odděleny, jako je tomu u klasické podoby, ale dochází pouze k tomu, že ten, kdo věrnou ruku udělí, vytvoří „věrné ruce“ oprávnění disponovat určitou částí svého majetku. Svěřený majetek tu tedy existuje, ale zůstává neoddělený od zbývajících majetku toho, kdo věrnou ruku udělil.

Tzv. zplnomocněná věrná ruka je ve své podstatě zastoupením a nejedná se o věrnou ruku, jak byla popsána výše, neboť zde zcela chybí svěřený majetek. „Věrná ruka“ zde vystupuje jako přímý zástupce jednající cizím jménem. Tento institut bývá označován také jako Quasitreuhand. Platí tu zcela předpisy o zastoupení (v BGB §164-§181). „Věrná ruka“ se nedostává do samostatné pozice, jako v klasické podobě, ale zůstává pouhým zástupcem. Ten, kdo věrnou ruku udělil, může kdykoliv disponovat se svými majetkovými hodnotami. Tato plná moc bývá zpravidla neodvolatelná, leda by se jednalo o zvlášť závažný důvod.

¹⁶ Tamtéž, str. 1277

¹⁷ Tamtéž, str. 1278

¹⁸ Tamtéž, str. 1281

Kapitola II.

Historický vývoj a teoretická východiska zastoupení

1. Zastoupení v římském právu

Zatímco kontinentální evropské smluvní právo bylo vytvořeno a propracováno již v římském právu, a poté bylo v kanonickém právu v podstatě již jen dále zdokonalováno, byly základy kontinentálního evropského práva zastupování položeny teprve ve středověku.¹⁹ Římské právo tedy neznalo zastupování tak, jak ho chápeme dnešní právní úprava. Přímé zastoupení se pod vlivem římských zásad neuznávalo vůbec, zastoupení nepřímé připouštěno bylo.

Římské právo představovalo bezesporu nejdokonalejší právní řád starověku. Přesto musíme mít na paměti, že to bylo především právo otrokářské společnosti, která se v důsledku historického vývoje v mnoha ohledech liší od té současné. Tyto odlišnosti se projevují v řadě právních institutů a ne jinak tomu je i u zastoupení.

Zásadní odlišností je, dnes již nemyslitelné, dělení lidí na osoby svobodné (římské občany) a nesvobodné (otroky). Právní subjektivitu měli jen lidé svobodní. Otroka byl považován za věc a tedy pouze za objekt něčích práv. Neměl tedy způsobilost být nositelem práv a povinností, ale římské právo v některých případech uznávalo, že jeho jednání může vyvolat určité právní následky.²⁰

Další odlišnosti pak můžeme spatřit v základní jednotce každé společnosti, v rodině. Římská rodina byla zcela ovládána otcem rodiny. Ten vykonával neomezenou moc nad veškerým rodinným majetkem a rodinnými příslušníky. Pouze on byl zcela samostatnou a nikomu neodpovědnou osobou. Ostatní členové rodiny sice byli svobodnými osobami, ale neměli žádná vlastní práva. Pokud např. nabyli nějakou věc, nabyli ji pro otce rodiny. Nehrál zde žádnou roli věk, ani funkce ve veřejném životě. Odlišné postavení měly také ženy. Jejich rodinná a majetková práva byla omezena a z práv veřejných byly vyloučeny úplně.²¹

¹⁹ Müller-Frieffels, W. Stellvertretungsregelungen in Einheit und Vielfalt: Rechtsvergleichende Studien zur Stellvertretung, Frankfurt am Main, Klostermann, 1982, str. 7

²⁰ K tomu blíže viz. Kincl, J., Urfus, V., Škřejpek, M. Římské právo. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, str. 59 a násl.

²¹ Tamtéž

Především všechny tyto výše zmíněné odlišnosti od moderního práva se projeví i v institutu zastoupení. Římské právo v této oblasti vyznávalo zásadu, že „*skrze svobodného člověka, který není podřízen naší moci, nelze ničeho nabýt*“.²² Další významná zásada pak zněla „*právní jednání má účinky pouze pro ty osoby, které se na něm podílely*“.²³ V důsledku to tedy znamenalo, že přímé zastoupení bylo vyloučeno a uznávalo se pouze zastoupení nepřímé, neboli náhradnictví. Tyto zásady se uplatňovaly nejen u smluvního zastoupení, ale také u zastoupení zákonného. Výjimku zde představovalo již zmíněné přímé nabývání otcem rodiny prostřednictvím jemu podřízených rodinných příslušníků. Římské právo znalo pouze subsidiární ručení zastoupeného za jednání zástupce, prostřednictvím tzv. adjektických (podpůrných) žalob, žaloby institorní a žaloby exercitorní.

Přímé zastoupení uznala až obecnoprávní věda (*usus modernus pandectarum*) v průběhu 16. – 18. stol.²⁴

V oblasti smluvního zastoupení položilo římské právo základy smlouvě mandátní (dnes v ObčZ označované jako příkazní), na jejímž základě vztah smluvního zastoupení nejčastěji vzniká.²⁵

V římském právu nalezneme několik typů zastoupení, které bychom mohli dnes označit za zastoupení zákonné.

Jednalo se o poručenství nad ženami, jež se používalo v případě, že se žena vymanila z moci otce rodiny (např. když tento zemřel). Ustavený poručník dbal o to, aby si žena, která byla v římském právu považována za člověka lehkovážného, nezpůsobila při právním jednání újmu.

Dalším typem zákonného zastoupení pak bylo poručenství nad nedospělci (muži od 7 do 14 let a ženy od 7 do 12 let), kteří nebyli podřízeni otcovské moci. Poručník se zde staral o jejich výchovu a majetek.

Do 25. roku věku (pro obě pohlaví stejně) byl dospělý člověk nezletilcem a pro správu jeho majetku mu mohl být ustaven opatrovník.

Římské právo znalo i zastupování osob tělesně postižených, duševně nemocných a marnotratných.²⁶

²² Tamtéž, str. 106

²³ Tamtéž, str. 105

²⁴ Urfus, V. Historické základy novodobého práva soukromého. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 83

²⁵ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, str. 257

2. Úprava zastoupení v přirozenoprávních kodifikacích a teoretické koncepce zastoupení

Římské právo položilo základy civilního práva kontinentální Evropy, ale ovlivnilo i vývoj práva např. ve Skotsku či v mimoevropských státech jako v Jihoafrické Republice a dalších.²⁷ Po pádu západořímské říše vzrostl zájem o římské právo opět až ve 12. století, kdy se stalo předmětem zkoumání středověkých italských právních škol.

Teprve poté, co právní věda uznala přímé zastoupení (přibližně 17. stol.), nalezneme jeho úpravu v přirozenoprávních kodifikacích práva soukromého (nejen v OZO ale např. i v Code Civil z roku 1804, či v pruském Allgemeines Landrecht vyhlášeném v r. 1794, dále jen ALR). Tyto kodexy však upravovaly smluvní zastoupení ještě smíšeně se smlouvami o zplnomocnění. Až ve druhé polovině 19. stol. bylo zastoupení plně právně „objeveno“ díky abstrakční a izolační metodě, což se projevilo v následujících kodifikacích soukromého práva tak, že ustanovení o zastoupení jsou uvedena samostatně v obecné části zákoníku, odděleně od úpravy práva obligačního.²⁸

Tyto zákoníky především nedostatečně rozlišovaly mezi zastoupením, plnou mocí a příkazem. Názorně to můžeme demonstrovat např. na pruském ALR, který zaměňoval přímo ve svém textu pojmy plná moc a příkaz „*Prohlášení vůle, kdy jeden druhému uděluje právo, aby pro něho na jeho místě uskutečnil právní úkon, se nazývá příkaz nebo plná moc*“.²⁹

OZO se ve své úpravě smluvního zastoupení držel také v těchto mezích. Mandát a plná moc byly „dvěma stranami“ jednoho smluvního poměru.³⁰

Význam těchto kodifikací pro vývoj institutu zastoupení tedy spočívá v tom, že ač od sebe ještě důkladně neoddělují jednotlivé pojmy (zastoupení, plná moc, příkaz), je v nich kodifikováno přímé zastoupení. Tedy umožňují, aby se při právním jednání nechala určitá osoba zastoupit jinou a právní účinky z tohoto jednání vzešlé se projevíly přímo u osoby zastoupené.

²⁶ K tomu blíže viz. Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, str. 74 a násl.

²⁷ K tomu srov. kolektiv autorů PF UK. Dějiny evropského kontinentálního práva. Praha. 2003, str. 78

²⁸ Müller-Frieffels, W. Stellvertretungsregelungen in Einheit und Vielfalt: Rechtsvergleichende Studien zur Stellvertretung, Frankfurt am Main, Klostermann, 1982, str. 8

²⁹ Tamtéž, str. 9

³⁰ Tamtéž, str. 10

2. 1. Metoda abstrakce

Pro následný vývoj zastoupení má zásadní význam abstrakční teorie německé právní vědy prosazovaná především P. Labandem a H. von Jheringem ve 2. polovině 19. stol. Podle této metody (teorie) je plná moc abstrahována (vyčleněna, oddělena) z vlastního právního úkonu, který vztah smluvního zastoupení zakládá, a stává se tak samostatným jednostranným právním úkonem. Tato doktrína tedy ostře vymezila rozdíly mezi plnou mocí a příkazem a poprvé rozlišila vnější a vnitřní poměr při smluvním zastoupení.³¹ Tím významně ovlivnila právní úpravu zastoupení nejen v německém právu, ale také v mnoha dalších zemích. V těch zemích, kde se tato teorie setkala s kladnou odezvou (např. Švýcarsko, Itálie, Řecko, Japonsko a další), obsahují kodifikace občanského práva oddělenou úpravu práva obligačního a obecná ustanovení o zastoupení (smluvním i zákonném) a plné moci jsou upravována v obecné části zákoníku (tzv. metoda izolace). Nejdále v tomto směru došla právní úprava Švédska, kde byl v r. 1914 přijat samostatný zákon o zastupování.³² V naší právní úpravě nalezla své uplatnění až v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb.

Významu jednotlivých pojmů v současné právní úpravě a rozdílům mezi vnějším a vnitřním poměrem se budu věnovat v kapitole o smluvním zastoupení.

Teorie abstrakce se však nespokojila jen s negací sepjetí plné moci a příkazu. Důrazně také oddělila plnou moc, jakožto jednostranný právní úkon zmocnitele, od právního úkonu, jenž na základě této plné moci činí zmocněnec.³³ Zplnomocnění a právní úkon učiněný zmocněncem na základě plné moci tak tvoří dva naprosto samostatné právní úkony.

Přesto bych zde osobně určitou spojitost mezi plnou mocí a právním úkonem, který na jejím základě má zmocněnec učinit, viděl. Je to např. ustanovení o formě plné moci v § 31/4 ObčZ, podle kterého se písemná plná moc vydává mimo jiné v případě, kdy je třeba, aby právní úkon zmocněnce byl učiněn písemně. Důsledněji je tato zásada dodržena v BGB, podle jehož § 167/2 není třeba udělit plnou moc ve formě, která je požadována pro právní úkon, na nějž se plná moc vztahuje.

³¹ Tamtéž, str. 12

³² Tamtéž, str. 13

³³ Müller-Frienfels, W. Die Vertretung beim Rechtsgeschäft, Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1955, str.4

2. 2. Teoretické řešení otázky autonomie vůle

Vývoj zastupování byl po staletí brzděn úvahou, že ovlivňuje svobodu soukromé autonomie vůle. Kladla se otázka, jak může vůle cizí osoby (zástupce) založit při právním jednání právní účinky (následky) osobě zastupovaného? K tomu K. F. von Savigny uvádí, že je to zmocnitel, kdo projevuje svou vůli tím, že udělí plnou moc zmocněnci (Geschäftsherrentheorie³⁴). Tato zmocnitelova vůle podle Savignyho nezaniká a je plnou mocí jen přenesena na zmocněnce. Tento pak při právním jednání neprojevuje vůli svou, ale přenesenou vůli zmocnitelovu. Právní úkon je tak uzavřen zmocnitelem, jeho vůlí, a zmocněnec je pouhým nositelem této vůle. Proto také zmocněnci z tohoto právního úkonu nevzniknou žádná práva a povinnosti ale vzniknou bezprostředně zmocniteli.³⁵

Pro zástupce teorie cese (Zessionslehre³⁶) bylo přímé zastoupení nepřipustné. Podle jejich názoru bylo vyloučeno, aby mohl zástupce obligatorně zavazovat zastoupeného. Účinky zástupcem uzavřeného právního úkonu mohly být na zastoupeného přeneseny jen cesí nebo postoupením dluhu.

Žádný z těchto názorů se však neujal. Byly překonány tvrzením, že je to zmocněnec, kdo projevuje při činění právních úkonů svou vlastní vůli. Např. ruský právní teoretik D. M. Genkin k tomu říká, že „*právní úkon je uzavírán samotným zástupcem, zástupce tvoří při uzavírání právního úkonu vůli sám*“.³⁷ Z tohoto základu vychází dnes obecně uznávaná reprezentační teorie.³⁸ Podle této teorie je to zástupce, kdo uzavírá se třetím právní úkon a projevuje přitom svou vlastní vůli, přičemž reprezentuje zastoupeného, který mu udělil plnou moc k zastupování. Plnou mocí projevuje zastoupený svou vůli být zastupován. Účinky jednání zástupce se podle této teorie přičítají přímo zastoupenému. Znalosti a zkušenosti se však nezkoumají u osoby zastoupené, ale u zástupce (např. § 166 BGB). Výjimkou z reprezentační teorie je jednání zástupce na pokyn zastoupeného, kdy se znalosti posuzují v osobě

³⁴ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1254

³⁵ Müller-Frieffels, W. Die Vertretung beim Rechtsgeschäft, Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1955, str. 12

³⁶ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1253

³⁷ Müller-Frieffels, W. Die Vertretung beim Rechtsgeschäft, Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1955, str.13

³⁸ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1254

zastoupeného.³⁹ Ten se pak v takovém případě nemůže dovolávat neznalosti zástupce. Otázka autonomie vůle není opuštěna ani u zastoupení zákonného, kde sice nedochází k udělení plné moci, ale smyslem zákonného zastoupení je především chránit osoby, které svou vlastní vůli ani projevit nemohou.

Reprezentační teorie se uplatňuje u zastoupení jako takového, bez ohledu na to, zda se jedná o smluvní či zákonné (opatrovnictví). Z této teorie vychází německý občanský zákoník (§ 164-§ 181), celá naše současná právní úprava zastoupení, návrh nového občanského zákoníku, ale také např. DCFR.

Reprezentační teorie uznává zmocnění a právní úkon zástupce vůči třetí osobě jako dva samostatné a na sobě nezávislé právní úkony. Proti tomu vystupují někteří němečtí právní teoretici jako např. Müller-Frienfels, Siebenhaar nebo Thiele. Každý z nich pak v návaznosti na reprezentační teorii, vytvořil teorii vlastní, především se zaměřením na vztah plné moci a úkonu, který podstupuje zástupce se třetí osobou.⁴⁰ Např. Siebenhaar uvádí, že zastoupený podstupuje právní úkon sám za pomoci zástupce, čímž se navrácí k Savignyho teorii. Thiele přichází s teorií jakéhosi společného jednání zástupce a zastoupeného, které až dohromady vytváří právní skutečnost zakládající právní vztah (Gesamtatbestand privater Rechtsgestaltung).

Všeobecně je tedy přijímáno, že skutečným kontrahentem, je samotný zmocněnec, zatímco na zmocnitele působí pouze účinky úkonu.

Stěžejní zásadou přímého zastoupení je tzv. zásada přímosti (Offenheitsgrundsatz).⁴¹ Jednání za jiného ještě samo o sobě neznamená, že jde o zastoupení. Nezbytné totiž je, aby byl právní úkon zástupce učiněn jménem zastoupeného. Zástupce tedy musí dát rozpoznatelně najevo, že jedná za zastoupeného. Tato zásada přispívá k jistotě v právních vztazích a zejména pak k ochraně třetí osoby, jež jedná se zástupcem. Vůle jednat za jiného musí být dána zástupcem rozpoznatelně najevo, nebo musí vyplynout z okolností případu. Pokud tomu tak nebude, bude z právních úkonů, které zástupce podstoupí, oprávněn nebo zavázán on sám, neboť se bude mít za to, že jednal vlastním jménem.

³⁹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 204 s., str. 67

⁴⁰ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1255

⁴¹ Tamtéž, str. 1258

Zcela odlišný vývoj zastoupení (agency) nalezneme v angloamerické právní kultuře. Mezi zásadní odlišnosti oproti kontinentálnímu právu patří především to, že právo angloamerické se v oblasti vývoje zastoupení neorientuje tak důkladně na přesné rozlišování jednotlivých pojmů, jak to vyžadovala německá právní doktrína. Pojem „agency“ označuje jak příkazní smlouvu, tak i zastoupení.⁴² Ač tato právní kultura rozlišuje mezi plnou mocí a právním vztahem smluvního zastoupení, je v anglickém právu abstraktnímu oddělení plné moci a tohoto právního vztahu dodnes přisuzována jen podřadná role.⁴³ Nedochozí v něm ani k rozlišování jednání vlastním a cizím jménem.⁴⁴ Angloamerické právní řády mají sklon k tomu, chránit v právu zastoupení větší měrou zájmy osoby důvěřující plné moci, než to odpovídá kontinentálnímu pojetí.

3. Úprava zastoupení v OZO a z. č. 141/1950 Sb.

V Rakousku vstoupil v roce 1811, po předchozích neúspěšných snahách o kodifikaci občanského práva, v platnost obecný zákoník občanský. Byl vyhlášen císařským patentem č. 946/1811 a účinnosti nabyl prvního ledna následujícího roku. OZO vycházel nejen z práva římského, ale také z přirozenoprávní teorie a zásad osvícenství. Po vzniku samostatné Československé Republiky se na základě recepčního zákona č. 11/1918 Sb. v českých zemích dále užíval, ve znění pozdějších novel, až do 1. 1. 1951, kdy nabyl účinnosti nový občanský zákoník č. 141/1950 Sb.

§ 1034 OZO označený jako „Soudní a zákonné zmocnění“ uváděl, že *„právo poručníků a opatrovníků spravovati záležitosti svých chráněnců, spočívá na nařízení soudu, od něhož jsou zřízeni. Otcí a manželů je zákonem dáno oprávnění zastupovati dítě a manželku“*.⁴⁵

OZO upravoval zákonné zastoupení v hlavě IV. nazvané „O poručenstvích a opatrovnictvích“ (§ 187-§ 284 OZO). Opatrovník nebo poručník se zřizoval nezletilým osobám, které nebyly v otcovské péči, nebo osobám, které nebyly schopny z jiných důvodů samy spravovat své záležitosti.

⁴² Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwerr, 2008, 204 s., str. 51

⁴³ Müller-Frieffels, W. Die Vertretung beim Rechtsgeschäft, Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1955, str. 3

⁴⁴ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwerr, 2008, 204 s., str., 68

⁴⁵ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 645

Poručenství mohlo být zřízeno závětí, zákonem nebo soudem. Poručník pečoval o nezletilé osoby a zároveň spravoval jejich jmění, opatrovník se staral o záležitosti osob, které byly z jiné příčiny než pro nezletilost nezpůsobilé je samy obstarat. OZO znal také poručenství ústavní, pro nezletilce v polepšovnicích a obdobných zařízeních.

Osobám, které nebyly pod mocí otcovskou nebo poručenskou a nemohly samy hájit svá práva a spravovat své záležitosti, ustavil soud opatrovníka. Mezi případy opatrovnictví patřilo např. opatrovnictví nad osobami šílenými, blbými, hluchoněnými, nepřítomnými, marnotratníky, trestanci a některé další případy.⁴⁶

Obecný zákoník občanský upravoval smluvní zastoupení v hlavě XXII. nazvané „O zmocnění a jiných druzích jednatelství“ (§ 1002-§ 1044 OZO). Pod těmito paragrafy se nacházela úprava zastoupení přímého i nepřímého, úplatného i bezúplatného, plné moci i mandátní smlouvy (příkazní), jednatelství bez příkazu a užití věci ku prospěchu jiného. To, že byla právní úprava v této hlavě poměrně nejasná, dokazují slova autorů komentáře k tomuto zákoníku: „*Hlava 22. obsahuje nejspornější ustanovení našeho o .z .o.*“.⁴⁷

Jak jsem již uváděl, nedošlo v něm k důslednému rozlišení mezi zastoupením, příkazem a plnou mocí. § 1002 OZO upravoval zmocňovací smlouvu, jako smlouvu, „*již někdo přejímá obstarati příkazané jednání jménem jiného*“. Tato smlouva byla jen jedním z typů jednání za jiného, toto jednání provádí např. i schovatel podle smlouvy schovací, nebo námezdní dělník.⁴⁸

Odlišnosti od římského práva můžeme spatřovat především v tom, že OZO znal přímé i nepřímé zastoupení a umožňoval uzavřít úplatnou mandátní smlouvu, která byla v římském právu chápána jako bezúplatná. Jednotlivá ustanovení OZO týkající se zastoupení budu pro srovnání se současnou právní úpravou uvádět také v následujících kapitolách.

Z důvodu omezené doby účinnosti zákona č. 141/1950 Sb. se o jeho úpravě zastoupení zmíním jen ve stručnosti. Tento zákoník je pro následné pojetí zastoupení významný především proto, že v něm poprvé dochází k určitému „vynětí před závorku“ obecných ustanovení o zastupování a plné moci a úprava smlouvy příkazní je obsažena

⁴⁶ K tomu blíže viz. Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935, str. 917 a násl.

⁴⁷ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 573

⁴⁸ Tamtéž

odděleně v pasáži pojednávající o obligačním právu. Tento zákoník tedy ve svém § 56 a násl. upravil obecně zastoupení, v § 66 a násl. plnou moc, v § 73 a násl. prokuru a smlouvu příkazní v § 434 a násl.

Kapitola III.

Způsobilost k zastupování, jednání zástupce a samokontrahování

V této kapitole se budu zabývat obecnými zákonnými předpoklady k tomu, aby se určitá osoba mohla stát zástupcem, a tím, jakým způsobem zástupce jedná. Podmínky uvedené v občanském zákoníku jsou společné jak zastoupení smluvnímu, tak i zákonnému. Vztahují se na fyzické i na právnické osoby, které mohou v občanskoprávních vztazích jako zástupci vystupovat. Určitá specifika pak můžeme nalézt např. v ZOR, ObchZ nebo OSŘ. Obecnou otázkou týkající se zastoupení je také tzv. samokontrahování, jemuž je věnována poslední pasáž kapitoly.

1. Způsobilost k zastupování

Všichni zástupci musí splňovat dvě podmínky stanovené občanským zákoníkem (§ 22/2 ObčZ).

Předně musí být způsobilí k těm právním úkonům, které mají pro zastoupeného vykonat. To znamená, že zástupce nemusí mít způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ale stačí, když ji bude mít k těm právním úkonům, které má pro zastoupeného učinit. V plném rozsahu musí mít způsobilost k právním úkonům ti zástupci, kteří zastupují zastoupeného ve všech právních úkonech.⁴⁹ S tím souvisí ustanovení ZOR, v souvislosti se zastupováním nezletilých dětí jejich rodiči. Součástí rodičovské zodpovědnosti je i právo a povinnost dítě zastupovat (§ 31/1 písm. b) ZOR). Pokud jsou rodiče v této zodpovědnosti omezeni (§ 44 ZOR) ustanoví soud dítěti opatrovníka (§83/1 ZOR) Je-li jim rodičovská zodpovědnost odňata nebo je jim její výkon pozastaven, je dítěti soudem ustanoven poručník (§ 78 ZOR). Nic na tom nemění fakt, že způsobilost k právním úkonům mohou nadále mít. Poručník se ustanovuje také v případech, kdy rodiče zemřou, nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (§ 78 ZOR).

Druhá podmínka, kterou musí splňovat každý zástupce, spočívá v tom, že jeho zájmy nesmí být ve střetu se zájmy zastupovaného. Obecně se vyžaduje, aby zde reálně

⁴⁹ K tomu srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 269

existoval rozpor mezi těmito zájmy a pouhá možnost existence rozporu nestačí.⁵⁰

Zvláštní úpravu opět obsahuje ZOR, který ve svém § 37/1 počítá s pouhou možností střetu zájmů.

Právní úkony, které by zástupce učinil v rozporu s těmito dvěma podmínkami, by byly stíženy sankcí absolutní neplatnosti (§ 39 ObčZ).

Skutečnost, že jeden dědic v dědickém řízení zastupuje druhého dědice ještě neznamená, že jejich zájmy musí být v rozporu, a takovéto zastoupení je tedy přípustné (i kdyby zástupce navrhl soudu ke schválení dohodu, podle které druhý dědic vyjde na prázdno), za předpokladu, že skutečně není mezi oběma dědici střet zájmů.⁵¹

Způsobilost být prokuristou podle obchodního zákoníku je dána jen fyzickým osobám (§ 14/1 ObchZ). Pro prokuristu platí, že musí být zcela způsobilý k právním úkonům a jeho zájmy nesmí být v rozporu se zájmy podnikatele.

V občanském soudním řízení není možné, až na výjimky stanovené zákonem, aby se účastník řízení dal zastoupit právnickou osobou. Tyto výjimky jsou uvedeny v § 26 OSŘ. Jedná se např. o odborové organizace, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a další. Smluvním (zvoleným) zástupcem zde tedy může být zpravidla jen osoba fyzická a to ještě pouze jedna v téže věci. Pokud jsou v řízení projednávány utajované informace, mohou účastníky řízení zastupovat jen ty fyzické osoby, které se prokáží platným osvědčením na příslušný stupeň utajení, nebo které byly předem poučeny předsedou senátu (§ 24 OSŘ).

Smluvním zástupcem účastníka řízení může být za podmínek stanovených OSŘ advokát, notář, patentový zástupce (§ 25-§ 25b OSŘ), nebo jakákoliv fyzická osoba (tzv. obecný zmocněnec), která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (§ 27/1 OSŘ). Zastoupení touto fyzickou osobou však soud nepřipustí, pokud zástupce zřejmě není způsobilý k řádnému zastupování, nebo jestliže jako zástupce vystupuje v různých věcech opětovně (§ 27/2 OSŘ). „*Obecný zmocněnec zřejmě není způsobilý k řádnému zastupování zejména tehdy, jestliže není schopen ani s pomocí poučení poskytovaného soudem ve smyslu § 32 odst. 3 činit řádně procesní úkony, a je proto odůvodněna obava,*

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ NS sp. zn. 5 Cz 102/65 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS 12/1966)

že výkonem zástupčí činnosti by mohl jím zastoupený účastník utrpět újmu na svých právech“.⁵²

I zde platí, že „zástupcem účastníka nemůže být ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného“ (§ 32/2 OSŘ).

2. Jednání zástupce

Zástupce jedná zásadně osobně. Problematiku osobního zastupování a ustanovení substituta, tedy osoby která na místo zástupce činí právní úkony za zastoupeného, upravoval i OZO v § 1010. „Přeneše-li zmocněnec jednání bez nutné potřeby na třetího, odpovídá zcela sám za výsledek. Jestliže se mu však v plné moci výslovně dovoluje, aby zřídil zástupce, anebo je-li to pro okolnosti nevyhnutelné, odpovídá pouze za zavinění při výběru osoby“.⁵³

Jelikož v OZO splývalo zastoupení s obligačním vztahem, jímž je vztah zastoupení založen, myslím si, že pojem „zmocněnec“ v uvedeném paragrafu znamená spíše dnešního příkazníka. Odpovídalo by tomu znění § 726 ObčZ, které je téměř totožné se zněním § 1010 OZO. Tím, že pozdější právní věda oddělila zastoupení od obligačního vztahu, na němž je smluvní zastoupení založeno, obsahuje dnešní právní úprava substituci obecně v pasáži pojednávající o zastoupení (§ 24 ObčZ), dále pak v pasáži věnované zastoupení smluvnímu (§ 33a ObčZ) a nakonec v příslušných paragrafech u jednotlivých smluvních typů (např. již zmíněný § 726 ObčZ).

Že zástupce má jednat zpravidla osobně, zakotvil i občanský zákoník č. 141/1950 Sb ve svém § 59.

Současná právní úprava v občanském zákoníku připouští výjimku z osobního zastupování ve dvou případech, a sice je-li to stanoveno právním předpisem, nebo dohodnuto účastníky. Práva a povinnosti z právních úkonů dalšího zástupce vznikají přímo zastoupenému (§ 24 ObčZ) a jen prvý zástupce zůstává odpovědným ve vztahu k zastoupenému. Zvláštní právní úpravu pro zmocněnce (smluvního zástupce) obsahuje § 33a ObčZ, podle něhož je zmocněnec oprávněn udělit plnou moc jiné osobě, aby místo něho jednala za zmocnitele v případech, že je zmocněncem právnická osoba, nebo

⁵² Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 114

⁵³ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 602

pokud je zmocněnec výslovně oprávněn podle plné moci udělit plnou moc jiné osobě. To, že z právního jednání substituta je oprávněn a zavázán přímo zmocnitel, platí i v této situaci. K těmto ustanovením přistupuje ještě úprava substituta u příkazní smlouvy v § 726 ObčZ, nebo zákonem připuštěná substituce v § 733 ObčZ u smlouvy o obstarání věci.

V oblasti občanského soudního řízení je substitut vyloučen u obecného zmocněnce (§ 27/1 OSŘ). Advokát je oprávněn dát se zastupovat jiným advokátem. Může se dát zastoupit i advokátním koncipientem nebo svým zaměstnancem, s výjimkou případů, kdy je zákonem stanoveno povinné zastoupení advokátem (§ 25 OSŘ a § 26 AdZ). Notář může na rozdíl od advokáta zastupovat účastníka řízení jen v zákonem stanovených případech, např. v řízení o dědictví nebo v řízení ve věcech péče o nezletilé.⁵⁴ Úprava možnosti dát se zastoupit substitutem je obdobná jako u advokáta (§ 25a OSŘ).

O substituci u prokury se zmíním v příslušné kapitole.

3. Samokontrahování

Obecnou otázkou týkající se institutu zastoupení je také tzv. samokontrahování. Jedná se o situaci, při níž zástupce učiní jménem zastoupeného právní úkon se sebou samým. Takovéto jednání bylo ještě v 19. stol. považováno za nepřipustné.⁵⁵ Tento názor byl postupně překonáván. Např. autoři komentáře k OZO zastávají stanovisko, že takovéto jednání je přípustné, pokud se však děje v zájmu zmocnitele.⁵⁶ V současném, ani navrhovaném občanském zákoníku není tato problematika výslovně řešena. Jinak tomu je v německém občanském zákoníku, který samokontrahování věnuje samostatný § 181. Německá úprava chápe samokontrahování (Insichgeschäft) širěji, nespadá sem totiž jen situace, v níž zástupce učiní právní úkon pro zastoupeného sám se sebou, ale i situace, kdy tak učiní současně jako zástupce třetí osoby (tzv. Mehrvertretung).

V obou těchto případech hrozí možný střet zájmů, který by mohl poškodit zastoupeného především tím, že zástupce při jednání dá přednost zájmům svým nebo

⁵⁴ K tomu blíže viz. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 105

⁵⁵ Soergel-Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1396

⁵⁶ Blíže k tomu viz. Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 598

zájmům třetí osoby, kterou také zastupuje, před zájmy zastoupeného. Hlavním účelem právní úpravy samokontrahování je tedy chránit zájmy zastoupeného.

BGB vychází ze zásadní neúčinnosti takového právního úkonu, ze které připouští dvě výjimky.⁵⁷ První výjimkou je svolení k takovému jednání dané zastoupeným a druhou jednání pouze za účelem splnění povinnosti (dluhu).

Samokontrahování (v širším smyslu) je tedy přípustné se svolením zastoupeného. V případě, kdy jedná zástupce i jako zástupce třetí strany, musely by toto svolení dát jak zastoupený, tak třetí strana.⁵⁸ Svolení je možno udělit buď pro jeden konkrétní případ, pro určitou skupinu případů nebo pro jakékoliv jednání zástupce. Svolení musí dát vždy osobně zastoupený, proto nestačí, aby takové svolení dal např. zástupce substitutovi. Jelikož jsou podle BGB zastupovány také právnické osoby svými orgány, může takové svolení být zakotveno přímo ve stanovách, nebo ho může kdykoliv udělit vrcholný orgán právnické osoby (např. valná hromada). Svolení bývá zpravidla uděleno spolu se zmocněním (bývá součástí zmocňovací listiny), a stejně tak jako plná moc, tak i svolení je zásadně neformální právní úkon.⁵⁹ Svolení však může plynout také přímo ze zákona (viz. např. samotný § 181 BGB). Podle německého práva není možné, aby opatrovnický soud dal takové svolení opatrovníkovi (poručníkovi) nezletilého.

Druhým případem, kdy je samokontrahování přípustné, je splnění dluhu. Zpravidla se bude jednat o situaci, kdy má zástupce pohledávku za zastoupeným anebo zástupce zastupuje třetí osobu, která má takovouto pohledávku. Ač to BGB výslovně nestanoví, podle německé právní praxe se musí jednat o pohledávku, která je nesporná.⁶⁰ Toto zákonné dovolení samokontrahování je založeno na myšlence, že pokud má zastoupený nesporný dluh proti svému zástupci, nepotřebuje právní ochranu, kterou mu jinak § 181 BGB poskytuje. V případném soudním řízení by muselo být objasněno, zda bylo samokontrahování učiněno za účelem splnění závazku. Pokud by se tomu, kdo se dovolává platnosti samokontrahování nepovedlo tuto skutečnost prokázat, bylo by samokontrahování neúčinné. Zákon nevyžaduje, aby pohledávka byla dospělá. Praktické dopady této úpravy můžeme nalézt např. v situacích, kdy zastoupený způsobí

⁵⁷ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1398

⁵⁸ Tamtéž str. 1413

⁵⁹ Tamtéž str. 1414

⁶⁰ Tamtéž str. 1417

zástupci škodu, nebo když má vykonavatel závěti pohledávku po zemřelém, nebo má-li opatrovník nárok na náhradu výdajů hrazenou z majetku opatrovance.⁶¹

Nejedná-li se o některou ze dvou zmiňovaných výjimek, je jednání zástupce neúčinné a zastoupený by jej mohl schválit.

Za samokontrahování nejsou považovány případy, kdy někdo vystupuje jako zástupce více osob a jedná pro ně se třetím, ani případy, kdy zástupce jedná se třetím jak pro sebe, tak pro zastoupeného.

Podle současné právní úpravy by samokontrahování mohlo být zřejmě řešeno za pomoci střetu zájmů podle § 22/2 ObčZ.⁶² V tomto případě by byl zástupce jednající ve vlastním zájmu, který je rozporný se zájmem zastoupeného, nezpůsobilý k zastupování a jím učiněný právní úkon by tak byl absolutně neplatný. Jiné řešení, ovšem pouze pro smluvní zastoupení, by mohlo přinést použití § 33 ObčZ, pokud bychom na samokontrahování pohlíželi jako na překročení zmocnění. Pak by takovýmto úkonem nebyl zastoupený vázán, pokud by ho dodatečně neschválil.

Ani v navrhované právní úpravě není samokontrahování zakotveno. Domnívám se, že pro jednoznačnější řešení takovýchto situací by bylo vhodné paragraf věnovaný této problematice do návrhu zařadit. Jelikož se jedná o obecnou otázkou vztahující se k zastoupení, mělo by být toto pravidlo obsaženo ve všeobecných ustanoveních o zastoupení v dílu prvním hlavy třetí návrhu. Oproti dnešnímu řešení, pomocí absolutní neplatnosti takového jednání, se domnívám, že v budoucnu bude samokontrahování jen relativně neplatné, a to s ohledem na § 516 navrhované právní úpravy.⁶³

⁶¹ Tamtéž str. 1418

⁶² Blíže k tomu viz. Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník Velký akademický komentář. 1. Svazek § 1-487. Praha: Linde a. s., 2008, str. 205

⁶³ „Je-li neplatnost právního jednání stanovena pouze na ochranu zájmu určité osoby, může vznést námitku neplatnosti jen tato osoba“.

Kapitola IV.

Zákonné zastoupení

1. Význam zákonného zastoupení

Smyslem zákonného zastoupení je především ochrana zájmů těch osob, které si své zájmy nejsou z nejrůznějších důvodů schopny hájit samy. Je tak významným prostředkem k zajištění rovnosti v právních vztazích, a to na rozdíl od smluvního zastoupení, které je výrazem autonomie vůle v soukromém právu.⁶⁴ V historickém úvodu jsem se snažil nastínit, že již římské právo uznávalo, existenci určité kategorie osob, které nejsou schopny v plném rozsahu samostatně právně jednat, a vyžadují tudíž zvýšenou ochranu v podobě institutu zákonného zástupce. Na tyto základy navázal OZO i následující právní úpravy.

2. Úprava zákonného zastoupení v občanském zákoníku

Současná úprava v občanském zákoníku pod pojem zákonného zastoupení nesprávně řadí i zastoupení vzniklé na základě rozhodnutí soudu. Zákonné zastoupení v dnešním pojetí je tak širší kategorií nežli v navrhovaném občanském zákoníku, kde již je tato chyba napravena, a dochází v něm ke striktnímu oddělení zákonného zastoupení a opatrovnictví (hlava 3. díl 3. návrhu).

Úprava zákonného zastoupení se zdá být na první pohled obsažena jen v § 26 až § 30 ObčZ, nicméně se zákonným zastoupením se setkáme i na jiných místech, např. u zastupování manželů při obvyklé správě majetku, který patří do společného jmění manželů (§ 145/2 ObčZ), u zastupování společných nájemců bytu při vyřizování běžných záležitostí (§ 701/1 ObčZ), nebo u zastupování manželů v běžných záležitostech (§ 21/1 ZOR).

Znění § 26 ObčZ, podle něhož jednají zákonní zástupci za fyzické osoby, pokud tyto nejsou způsobilé k právním úkonům, může nabídat k dojmu, že zákonného zástupce mohou mít jen fyzické osoby, a dále pak, že zákonný zástupce figuruje pouze v případech nezpůsobilosti k právním úkonům. Pokud bychom podle současného pojetí považovali za zákonného zástupce i opatrovníka, existuje kromě nezpůsobilosti

⁶⁴ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník Velký akademický komentář. 1. Svazek § 1-487. Praha: Linde a. s., 2008, str. 203

k právním úkonům řada dalších důvodů k jeho ustanovení. Také právnické osoby mohou být zastoupeny zákonným zástupcem podle § 20/2 ObčZ. Zda může být právnické osobě ustanoven opatrovník, je podle dnešního znění zákona nejednoznačné. Tento stav nejistoty překonává navrhovaná právní úprava, která výslovně zakotvuje institut opatrovníka právnické osoby (§ 446 a násl. návrhu)⁶⁵. Problematice zastupování právnických osob se budu věnovat v příslušné kapitole.

Zřejmě nejčastějším případem zákonného zastoupení bude zastupování nezletilých jejich rodiči. Je to jeden z případů, kdy osoba není zcela způsobilá k právním úkonům a proto za ni musí jednat zákonný zástupce. Zastupování nezletilých není v současnosti upraveno v občanském zákoníku, ač do budoucna by tomu již tak být mělo (viz. část druhá návrhu nového občanského zákoníku o právu rodinném), proto o něm pojednám v samostatné kapitole o zastoupení podle zákona o rodině.

Jak jsem uvedl výše, dnes je za zákonné zastoupení považováno i opatrovnictví. Výčet důvodů k ustanovení opatrovníka není v zákoně taxativní. Obecně lze říci, že soud může ustanovit opatrovníka osobě vždy, pokud je dán vážný důvod (např. osoba tělesně postižená, nebo trpící duševní poruchou, pro kterou však nebyla omezena nebo zbavena způsobilosti k právním úkonům) a současně to vyžaduje ochrana jejích zájmů, nebo zájmu veřejného.

Jednotlivými důvody, které jsou v zákoně výslovně obsaženy jsou pak zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům (§ 27/2 ve spojení s § 10 ObčZ) a střet zájmů. Zde se jedná o střet zájmů zákonného zástupce se zájmy zastoupeného nebo střet zájmů těch, kteří jsou zastoupeni tímž zástupcem. V těchto případech se ustanovuje tzv. kolizní opatrovník. Musí se však jednat pouze o dočasný střet zájmů, neboť v případě trvalého by bylo takové zastoupení v rozporu s § 22/2 ObčZ a muselo by být zrušeno.⁶⁶ Praktické užití připadá v úvahu např. ve sporech o náhradu škody, kterou způsobil zástupce zastoupenému. Posledním výslovným případem je pak neznalost pobytu toho, jemuž se opatrovník ustanovuje, čehož lze využít např. v řízení o prohlášení za mrtvého.

Další důvody k ustanovení opatrovníka, zde však pouze nezletilému, obsahuje ZOR v § 83/1.

⁶⁵ Blíže viz. Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku § 446 (<http://obcanskyzakonik.justice.cz>)

⁶⁶ Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. I., 3. vydání Praha: ASPI, a. s., 2002, str. 203

Opatrovníkem může být jak fyzická, tak právnická osoba. Pokud jde o opatrovníka osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům nebo této způsobilosti zcela zbavené, pak zákon vyžaduje, aby opatrovníkem byl ustanoven především příbuzný fyzické osoby, případně jiná fyzická osoba splňující podmínky pro ustanovení opatrovníkem. Teprve tehdy, je-li to nemožné, má soud ustanovit opatrovníkem orgán místní správy (§ 27/3 ObčZ).

Opatrovníka ustanovuje soud usnesením v řízení podle hlavy páté OSŘ (§ 192 a násl.). V tomto usnesení také uvede rozsah práv a povinností opatrovníka. Soud také dohlíží na správu majetku vykonávanou opatrovníkem. Po skončení opatrovnictví předkládá opatrovník soudu závěrečný účet ze správy majetku, může mu být také uloženo, aby podával soudu pravidelné zprávy o své činnosti.

„Předpokladem pro ustanovení navržené osoby opatrovníkem je souhlas této osoby s převzetím funkce opatrovníka; v řízení o ustanovení opatrovníka je osoba navržená do funkce opatrovníka účastníkem řízení“.⁶⁷

Pokud jsou zákonní zástupci (nejen opatrovníci) povinni také spravovat majetek zastoupených, a pokud nejde o běžnou záležitost, potřebují k nakládání s majetkem schválení soudu (§ 28 ObčZ). Zda jde či nejde o běžnou záležitost je třeba posuzovat vzhledem ke konkrétnostem každého případu. Roli budou jistě hrát mimo jiné i majetkové poměry zastoupeného.⁶⁸

Ve vztahu ke třetím osobám se nevystavuje u zákonného zastoupení plná moc, jako je tomu u přímého zastoupení smluvního.

3. Zákonné zastoupení podle obchodního zákoníku

Zákonnému zastoupení podle občanského soudního řádu se budu věnovat v kapitole o zastoupení podle OSŘ (stejně tak smluvnímu a zastoupení z rozhodnutí), jelikož se jedná o veřejnoprávní úpravu zastoupení, a nyní se v krátkosti zmíním o zákonném zastoupení v obchodním právu, neboť samostatná kapitola o prokuře je věnována specifickému druhu smluvního zastoupení v obchodních vztazích a zákonné zastoupení, ač upravené také v obchodním zákoníku, s ní tématicky nesouvisí.

⁶⁷ Rozhodnutí krajského soudu v Ústí n. L. sp. zn. 7 Co 206/66 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR 14/1967)

⁶⁸ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník Velký akademický komentář. 1. Svazek § 1-487. Praha: Linde a. s., 2008, str. 219

Úprava zákonného zastoupení v obchodním zákoníku se vztahuje na všechny podnikatele, bez ohledu na to, zda jsou osobami fyzickými či právnickými.⁶⁹ Je obsažena v § 13/3 ObchZ, podle kterého „*vedoucí organizační složky podniku, který je zapsán do obchodního rejstříku, je zmocněn za podnikatele činit veškeré právní úkony týkající se této složky*“. Dále pak v § 15 ObchZ „*kdo byl při provozování podniku pověřen určitou činností, je zmocněn ke všem úkonům, k nimž při této činnosti obvykle dochází*“. Jedná se o zmocnění stanovené zákonem, které se uplatní až poté, co byla nějaká osoba pověřena určitou činností. Vyžaduje tedy předchozí pověřovací úkon a tudíž stojí tato úprava na pomezí mezi zákonným a smluvním zastoupením. „...*v těchto případech je třeba, aby mezi právní normou, která umožňuje přičítat právní úkony zástupce zastoupenému, a mezi vznikem právních účinků jednání zástupce byl projev vůle zastoupeného*“.⁷⁰ To samé platí také pro zákonné zastoupení právnických osob podle občanského zákoníku v § 20/2. Oba tyto případy jsou označovány jako obchodní plné moci.

Ve vztahu k § 16 ObchZ se v odborné literatuře vedou spory o to, zda jde skutečně o zákonné zastoupení. Ustanovení tohoto paragrafu říká, že „*podnikatele zavazuje i jednání jiné osoby v jeho provozovně, nemohla-li třetí osoba vědět, že jednající osoba k tomu není oprávněna*“. Podle názoru Jiřího Spáčila se jedná nepochybně o zastoupení zákonné.⁷¹ S ním se ztotožňuje také učebnice občanského práva hmotného.⁷² Odlišné stanovisko zaujali autoři komentáře k ObchZ⁷³ a také autoři učebnice obchodního práva.⁷⁴ Podle jejich názoru se jedná o úpravu nezmocněného jednatelství, kdy tzv. jiná osoba je taková, jež není vůbec oprávněna jednat za podnikatele, a přesto tak činí. Oproti tomu podstata zákonného zastoupení spočívá v tom, že přímo ze zákona určité osobě plyne oprávnění činit právní úkony za osobu jinou. Zákon je tedy tou skutečností, z níž odvozuje určitá osoba své oprávnění jednat za jiného. V tomto případě tzv. jiná osoba nijak oprávněna není a zákon zde upravuje pouze případy, kdy jednání takovéto osoby je pro podnikatele závazné.

Do budoucna by mělo být zákonné zastoupení podnikatele upraveno v § 392 a násl. občanského zákoníku.

⁶⁹ Blíže viz. Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl, Praha: ASPI, a. s., 2005, str. 315

⁷⁰ Spáčil, J. Poznámky k problematice zastoupení na základě plné moci. Právo a podnikání, 1996, č. 1, str. 9

⁷¹ Tamtéž

⁷² Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. I., 3. vydání Praha: ASPI, a. s., 2002, str. 202

⁷³ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1528 s., str. 50

⁷⁴ Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl, Praha: ASPI, a. s., 2005, str. 318

4. Zánik zákonného zastoupení

Zákonné zastoupení zaniká buď absolutně, v případech, kdy zastoupený již zástupce nepotřebuje, nebo relativně, kdy potřeba zastoupení sice trvá, ale původní zástupce již nemůže zastoupeného zastupovat. Absolutně zanikne zákonné zastoupení smrtí zastoupeného nebo odpadnutím důvodu, pro které vzniklo (např. dosažením zletilosti). Relativně zanikne smrtí zástupce, ztrátou jeho způsobilosti k zastupování, odvoláním soudem nebo pozastavením, omezením či zbavením rodičovské zodpovědnosti.⁷⁵

⁷⁵ Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. I., 3. vydání Praha: ASPI, a. s., 2002, str. 204

Kapitola V.

Smluvní zastoupení

V této kapitole se pokusím objasnit některé pojmy, které se smluvním zastoupením souvisí. Především se zaměřím na problematiku plné moci a rozlišování vnitřního a vnějšího poměru.

Jak už jsem uváděl výše, dlouhou dobu nečinila právní věda rozdílu mezi příkazem, plnou mocí a zastoupením. „... *k objasnění podstaty zastoupení dospěla právní věda až v 19. století...*“.⁷⁶ Ještě v OZO docházelo k velmi úzkému sepletí příkazu a plné moci, když podle autorů komentáře k tomuto zákoníku „*plná moc může být dána jen na podkladě řádné smlouvy*“.⁷⁷ Oproti tomu názor současné právní vědy je takový, že „*plná moc nemusí být nutně spojena se smlouvou mezi zmocněncem a zmocnitelem*“,⁷⁸ což je důsledkem později objevené metody abstrakce.

1. Zastoupení a příkaz

Smluvní zastoupení je právní vztah mezi zástupcem a zastoupeným (neboli zmocněncem a zmocnitelem), který se zakládá dohodou (tzv. dohoda o plné moci podle § 23 ObčZ) těchto stran. Právní úkony zástupce jsou přičítány přímo zastoupenému. Jinak je tomu v případě nepřímého zastoupení, kdy zůstává pro třetí osoby zmocnitel neznámý a plná moc se zde nevydává. Zmocnitelem může být pouze taková osoba, která má způsobilost k uzavření dohody o plné moci a k těm právním úkonům, pro které zmocňuje osobu jinou, tím se v tomto směru liší od zastoupení zákonného.⁷⁹ Pokud nemá zmocnitel dostatečnou způsobilost k právním úkonům, zmocní jeho jménem zmocněnce jeho zákonný zástupce. V tomto případě se nejedná o ustanovení substituta zákonnému zástupci.⁸⁰

Zmocněncem může být jak fyzická, tak právnická osoba. V případě osoby právnické vzniká právo jednat za zmocnitele statutárním orgánu právnické osoby, nebo

⁷⁶ Spáčil, J. Poznámky k problematice zastoupení na základě plné moci. Právo a podnikání, 1996, č. 1, str. 7

⁷⁷ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 622

⁷⁸ Spáčil, J. Poznámky k problematice zastoupení na základě plné moci. Právo a podnikání, 1996, č. 1, str. 9

⁷⁹ K tomu viz. Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. I., 3. vydání Praha: ASPI, a. s., 2002, str. 201

⁸⁰ Blíže viz. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 273

osobě, které tento orgán udělí plnou moc (§ 31/2 ObčZ). O způsobilosti a jednání zmocněnce pojednávala samostatná kapitola.

Smlouva je tedy právním důvodem vzniku tohoto právního vztahu a nejčastějším typem této smlouvy bývá smlouva příkazní, jež má své historické kořeny v římském mandátu.

2. Plná moc

Plná moc je jednostranný právní úkon, jímž dává zmocnitel třetím osobám najevo, že zmocnil jinou osobu k tomu, aby ho v rozsahu stanoveném plnou mocí, zastupovala. Tak to uvádí i NS v řadě svých rozhodnutí.⁸¹

V této souvislosti se rozlišuje tzv. vnitřní poměr, který je založen smlouvou a který existuje pouze mezi zástupcem a zastoupeným, a poměr vnější, mezi zástupcem a třetí osobou, pro nějž má význam plná moc. Praktické dopady rozlišení těchto dvou poměrů se projevují např. v případě interních pokynů, překročení zmocnění nebo zániku plné moci, jak si ukážeme později.

Plná moc pouze opravňuje zmocněnce, aby v příslušném rozsahu daném plnou mocí, za zmocnitele jednal. Plnou mocí mu tedy není založena povinnost k zastupování. Ta mu plyne ze smlouvy uzavřené se zmocněncem, která mezi nimi zakládá vnitřní poměr. „*Pokud je udělena plná moc bez příkazu, pak nemá zmocněnec povinnost za zmocnitele jednat*“.⁸² Písemná plná moc, se stává účinnou v okamžiku, kdy je předána zmocněnci. Od tohoto okamžiku je tedy zmocněnec oprávněn za zmocnitele jednat a právní úkony zmocněnce učiněné v rámci plné moci jsou účinné pro zmocnitele.⁸³

K tomu, aby vznikly práva a povinnosti z jednání zmocněnce přímo zmocniteli stačí, když jedná zmocněnec jménem zmocnitele v mezích daných plnou mocí, která objektivně existuje. Z důvodu odstranění nejistoty a pochybností ze strany třetích osob, je však vhodné, aby se zmocněnec plnou mocí při právním jednání prokázal, ač mu tuto povinnost občanský zákoník výslovně neukládá. „*Pokud tedy zmocněnec prohlásí, že činí právní úkon jménem zmocnitele na základě plné moci, aniž by tuto plnou moc současně předložil, má jeho úkon účinky pro zmocnitele, pokud účinná plná moc v době*

⁸¹ např. rozhodnutí NS sp. zn. 26 Cdo 356/2000 nebo sp. zn. 22 Cdo 870/2000

⁸² Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám. 1. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2005, s. 472, str. 278

⁸³ Tamtéž

dovršení právního úkonu skutečně existovala“.⁸⁴ Tento názor zastává i NS „*Odvolací soud zcela správně konstatoval, že zákon nevyžaduje, aby originál písemné plné moci byl třetím osobám, s nimiž zmocněnec jedná, předložen a že z jednání zmocněnce vzniknou práva a povinnosti zmocniteli v případě, že zmocněnec jedná jménem zmocnitele a v mezích plné moci, která objektivně existuje*“.⁸⁵

2. 1. Otázka přijetí plné moci

Naskýtá se otázka, zda je třeba, aby písemnou plnou moc zmocněnec podepsal (přijal). V praxi může činit obtíže interpretace § 23 občanského zákoníku, která svádí k dojmu, že plná moc vyžaduje podpis zmocněnce, když tento říká: „*smluvní zastoupení vzniká na základě dohody o plné moci*“. Jak jsme si ale ukázali výše, dohoda o plné moci je smlouva, která zakládá vztah mezi zmocněncem a zmocnitelem a je ji třeba odlišovat od plné moci jako jednostranného právního úkonu, který deklaruje navenek, že mezi zmocněncem a zmocnitelem existuje vnitřní poměr. Podpis zmocnitele na písemné plné moci tedy není třeba. Názor, že plná moc nemusí být podepsána zmocněncem, zastávali už autoři komentáře k OZO. „*Zmocňovací listina má legitimovati zmocněnce vůči třetímu, a proto není zapotřebí podpisu zmocněncova, dostačí podpis zmocnitelův*“.⁸⁶ O problematice přijetí plné moci k zastupování v civilním řízení se zmíním v kapitole pojednávající o zastoupení v občanském právu procesním, kde k této otázce uvedu i příslušnou judikaturu.

2. 2. Plná moc udělená více zmocněncům

Plnou moc lze udělit jednomu zmocněnci, či více zmocněncům. V tomto případě se jedná o kolektivní plnou moc a všichni zmocněnci musí jednat společně, pokud není v plné moci uvedeno jinak (§ 31/3 ObčZ). Zmocněnci se mezi sebou nemohou dohodnout, že svá oprávnění zastupovat zmocnitele přenesou jen na jednoho z nich. O tom, že v občanském soudním řízení je možné v téže věci udělit plnou moc jen jednomu zástupci, jsem se již zmínil výše, a dále se touto problematikou budu zabývat v příslušné kapitole.

⁸⁴ Spáčil, J. Poznámky k problematice zastoupení na základě plné moci. Právo a podnikání, 1996, č. 1, str.10
⁸⁵ rozsudek NS sp.zn. 26 Cdo 2335/2003

⁸⁶ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 587

Kolektivní plnou moc není možné v některých případech použít. K tomu se vyjádřil NS např. ve věci kolektivního zastupování zmocnitele na valné hromadě. *„Jestliže potom ve speciální plné moci, udělené pro účast na valné hromadě, zmocnitel výslovně zmocní dva zmocněnce ke společnému zastupování na valné hromadě, je třeba dovést, že z takové plné moci vyplývá povinnost společného jednání. Protože však takové jednání na valné hromadě není možné, nelze než dovést, že udělenou plnou moc nelze k zastupování na valné hromadě využít. Nastává zde totiž stejná situace, jako kdyby se na valnou hromadu dostavili dva spolumajitelé akcie a chtěli by oba vykonávat práva spojená s akcií v jejich společném majetku“.*⁸⁷

V oblasti obchodního práva upravuje kolektivní prokuru obchodní zákoník v §14/4 ObchZ.

2. 3. Obsahová a formální stránka plné moci

Plná moc musí splňovat obecné náležitosti pro platnost právního úkonu. Podle §31/1 ObčZ v ní musí být především uveden rozsah zmocněnceva oprávnění. Tento rozsah musí být s odkazem na § 37 ObčZ uveden svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Dále zákon neukládá, co v plné moci musí být ještě stanoveno, je však zřejmé, že to bude dostatečná a jasná identifikace osoby zmocněnce a zmocnitele. Vlastnoruční podpis zmocnitele na písemné plné moci je nezbytný, podpis zmocněnce nikoliv. V případě, že by se jednalo o kolektivní plnou moc, bylo by vhodné vymezit, jakým způsobem mají jednotliví zmocněnci jednat. Zda jsou např. někteří z nich oprávněni jednat samostatně. Pokud se tak nestane, zakládá právní účinky pro zastoupeného, až shodný projev vůle všech zmocněnců.⁸⁸ Důležité také je, aby plná moc opravňovala k takovým právním úkonům, které jsou možné a dovolené a to opět pod sankcí neplatnosti. K tomu NS uvádí, že *„udělí-li zástavní dlužník zástavnímu věřiteli plnou moc k prodeji zastavené nemovitosti za účelem splacení zajištěné pohledávky, je tato plná moc právním úkonem neplatným pro obcházení zákona (§ 39 ObčZ); to platí i pro navazující právní úkony“.*⁸⁹

⁸⁷ usnesení NS sp. zn. 29 Odo 215/2002

⁸⁸ K tomu srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 285

⁸⁹ rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 1772/2004

Co se týče formální stránky plné moci, pak platí, že plná moc může být udělena ústně (případně i konkludentně), pokud zákon nevyžaduje písemnou formu. Plná moc musí být udělena písemně jen ve dvou případech. A sice netýká-li se jen určitého právního úkonu, nebo je-li třeba, aby právní úkon, k jehož provedení plná moc zmocňuje, byl učiněn v písemné formě (§ 31/4 ObčZ). Formu písemné plné moci výslovně požaduje např. ZOR v § 9 pro zmocnění zástupce, který bude činit za jednoho ze snoubenců prohlášení, že vstupuje do manželství. Právním úkonem, který musí být učiněn písemně, je např. smlouva o převodu nemovitostí (§ 46/1 ObčZ) nebo smlouva o smlouvě budoucí (§ 50a/1 ObčZ), jak dovodil i NS.⁹⁰ Naopak pro převzetí peněžité částky není písemné plné moci třeba, což potvrdil NS v jednom ze svých dalších rozhodnutí.⁹¹

Plná moc, která by vyžadovala písemnou formu, ale nebyla by v této formě udělena, by byla neplatná (§ 40/1 ObčZ).

2. 4. Rozsah plné moci

S rozsahem plné moci souvisí rozlišení plné moci všeobecné a speciální. Plná moc všeobecná (generální), opravňuje k provedení všech právních úkonů kromě takových, které vyžadují zvláštní (speciální) plnou moc. Plná moc zvláštní, opravňuje pouze k provedení určitého právního úkonu, nebo k provádění právních úkonů téhož druhu.⁹²

Současná právní úprava je v této otázce méně podrobná oproti úpravě v OZO (§1006 a §1008 OZO). Tento kodex taxativně uváděl případy, ve kterých bylo třeba udělit zvláštní plnou moc, a to buď pro jednotlivé druhy jednání (např. výběr peněz, vedení sporu, uzavírání smíru a další) nebo pro jednotlivé právní úkony (např. pro bezpodmínečné přijetí či odmítnutí dědictví). Smyslem této úpravy bylo chránit zmocnitele před zneužitím plné moci. Bez ohledu na to, zda se jednalo o generální či speciální plnou moc, mohla být plná moc buď omezená, nebo neomezená s tím, že např. procesní plnou moc nebo prokuru nebylo možno takto omezit. Neomezená opravňovala

⁹⁰ rozsudek NS sp. zn. Cdo 1741/98, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 2/2001

⁹¹ usnesení NS sp. zn. 32 Odo 129/2004

⁹² K tomu srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 284

zmocněnce jednat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Omezená mu stanovila meze a způsob, jak má věc obstarat (§ 1007 OZO).⁹³

Platný občanský zákoník v současnosti nevyjmenovává právní úkony, pro než je třeba zvláštní plné moci. Ustanovení o nich nalezneme v tomto zákoníku, ale i v jiných právních předpisech, např. § 463/2 ObčZ který říká, že „*zástupce dědice může za něj dědictví odmítnout jen podle plné moci, která ho k tomu výslovně opravňuje*“, nebo § 9 ZOR, který umožňuje, aby za splnění zde uvedených podmínek, učinil prohlášení jednoho ze snoubenců, že vstupuje do manželství, jeho zástupce.

Otázkou, kdy lze plnou moc pokládat za všeobecnou, se zabýval i Nejvyšší soud ČR v řadě svých rozhodnutí. NS dovodil, že *pokud byla zmocněnci zmocnitelem písemně udělena plná moc k zastupování ve všech právních věcech a k vykonávání veškerých (tedy nikoliv pouze procesních) úkonů, aniž zároveň určité věci či právní úkony byly z oprávnění zastupovat vyloučeny, jde o obecnou (generální) plnou moc, která zmocněnce opravňuje rovněž k tomu, aby jménem zmocnitele podal výpověď z nájmu bytu, tedy učinil svou povahou hmotněprávní úkon*“.⁹⁴

V jednom z dalších rozsudků judikoval, že „*byla-li písemně udělena zmocněnci plná moc k tomu, aby až do odvolání zmocnění zmocnitele jeho jménem zastupoval ve všech věcech, jde o všeobecnou plnou moc*“.⁹⁵

S tímto právním závěrem se ztotožnil i v dalším svém rozsudku, podle něhož „*nelze pokládat za správný závěr, že plná moc, byť v ní zmocnitel zmocnil zmocněnce pouze k jednáním spojeným se správou a prodejem předmětného domu (nezmocnil jej k zastupování ve všech věcech), je přesto plnou mocí generální; protože byl zmocněnec zmocnitelem zmocněn pouze k právním úkonům spojeným se správou a prodejem domu (nikoliv k zastupování ve všech věcech), nelze plnou moc pokládat za plnou moc generální*“.⁹⁶ V tom samém rozsudku dále uvádí, že „*zmocnění k jednáním spojeným se správou předmětného domu v sobě zahrnuje rovněž zmocnění k uzavírání nájemních smluv*.“ Výslovné ustanovení o ochraně dobré víry třetích osob, co do rozsahu plné moci, obsahoval OZO ve svém § 1029. „*Kdo jinému svěřil správu, o tom se*

⁹³ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 588 a násl.

⁹⁴ rozsudek NS sp.zn. 21 Cdo 224/2002 nebo sp. zn. 26 Cdo 420/2002

⁹⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2144/98, uveřejněném v časopisu Soudní judikatura č. 3/2000

⁹⁶ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 356/2000

*předpokládá, že mu také propůjčil moc, aby dělal vše, čeho správa sama vyžaduje, a co s tím je obyčejně spjato“.*⁹⁷

Podle názoru NS „*plná moc k uzavření smlouvy o budoucí smlouvě o prodeji domu neopravňuje zmocněnce, aby jednal též o převodu pozemku, na němž dům stojí“.*⁹⁸

2. 5. Jednání zmocněnce vlastním jménem

Při jednání zmocněnce se třetí osobou je nezbytné, aby z právního úkonu jasně vyplynulo, že zmocněnec jedná za zmocnitele (viz. zásada přímosti, kapitola druhá). V opačném případě se uplatní nevyvratitelná právní domněnka obsažená v § 32/1 ObčZ, podle které „*nevyplývá-li z právního úkonu, že někdo jedná za někoho jiného, platí, že jedná vlastním jménem“*. Práva a povinnosti z takto provedených právních úkonů by tak vznikly zmocněnci.

V této souvislosti mohu uvést např. usnesení NS, podle něhož „*jednání zmocněnce, uskutečnilo-li se v mezích oprávnění zastupovat, zakládá práva a povinnosti přímo zmocniteli, ovšem pouze za předpokladu, že z projevu vůle zmocněnce adresovaného třetí osobě vyplývá, že zmocněnec činí právní úkon na základě plné moci, tedy za někoho jiného“.*⁹⁹

V jednom ze svých dalších usnesení pak NS uvádí, že pokud z písemného uplatnění práva z odpovědnosti za vady nevyplývá, že zástupce jedná za kupujícího, kupujícímu nevzniká uplatněné právo z odpovědnosti za vady, a to i přesto, že prodávající o zastoupení věděl.¹⁰⁰

To, že z právního úkonu zmocněnce musí vyplynout, že jedná za zmocnitele, ještě neznamená, že plná moc musí být nezbytně součástí písemného vyhotovení smlouvy. Což vyplývá již z výše uvedeného, že plná moc nemusí být při právním úkonu zmocněnce ani předložena, ale stačí, když v době jednání objektivně existuje. K tomu Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvádí: „*Soudní praxe se v tomto ohledu ustálila v názoru, že ze smlouvy musí být patrné, že ji za účastníka uzavřel jeho zmocněnec. Tomuto požadavku lze dostát i tak, že plná moc, kterou zmocnitel zmocněnci k uzavření smlouvy udělil, tvoří nedílnou součást smlouvy“* a dále pak v témže rozsudku říká:

⁹⁷ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 639

⁹⁸ rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 1741/98, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 2/2001

⁹⁹ usnesení NS sp. zn. 25 Cdo 1590/99

¹⁰⁰ usnesení NS sp. zn. 32 Odo 1520/2006

*„mylný je však názor dovolatelů, že plná moc musí být součástí písemného vyhotovení smlouvy. Takový požadavek nemá oporu v právních předpisech...“.*¹⁰¹

2. 6. Kdy se jedná o přímé a kdy o nepřímé smluvní zastoupení ?

Co tedy nastane v situaci, kdy je uzavřena mezi zmocněncem a zmocnitelem smlouva, jež zakládá vztah smluvního zastoupení, ale zmocnitel nevydá plnou moc? Pak je třeba rozlišovat dva případy.

Pokud úmyslem smluvních stran bylo zachovat utajení osoby zmocnitele, pak jde o vztah nepřímého zastoupení, a plná moc se nevydá. Použije se tedy ustanovení §32/1 ObčZ, podle kterého nabude práv a povinností přímo zmocněnec a tyto pak, na základě smlouvy, převede na zmocnitele. Výslovně s tímto převodem počítá úprava příkazní smlouvy v § 727 ObčZ.

Odlišným případem je ovšem situace, kdy zmocnitel má se zmocněncem v úmyslu uzavřít vztah smluvního zastoupení přímého, ale opomene mu vydat plnou moc. Zmocněnec je pak pouze povinen jednat, a to svým jménem jako nepřímý zástupce. Pokud je však pro jednání se třetími osobami nezbytné, aby věděly, že zmocněnec jedná na účet zastoupeného a jeho jménem, a tento plnou moc nevydá, pak se jedná o porušení povinnosti součinnosti ze strany zmocnitele podle § 522 ObčZ. Pokud by tedy zmocněnec v tomto případě až do okamžiku vydání plné moci nejednal, nedostal by se do prodlení s plněním své smluvní povinnosti (§ 520 ObčZ). Obecně není možné, aby zmocněnec v této situaci odstoupil od smlouvy. Pokud je však zmocněncem advokát, dává mu tuto možnost § 20/2 AdZ.¹⁰²

V opačném případě, tedy dostal-li by se do prodlení s plněním své smluvní povinnosti zmocněnec, může zmocnitel od smlouvy odstoupit podle § 517/1 ObčZ. Na základě § 48/2 ObčZ by se tak smlouva (např. příkazní) od počátku zrušila. Jak si ale ukážeme dále, udělená plná moc by tímto nezanikla, a zmocněnec by tedy mohl za zmocnitele i pod odstoupením od smlouvy jednat, a to s účinky pro něho. Výslovně povinnost mandanta vydat plnou moc upravuje § 568/3 a 4 ObchZ, a to z toho důvodu, že mandátní smlouva je na rozdíl od smlouvy příkazní spojena pouze se zastoupením přímým. Nevydáním plné moci pro uskutečňování právních úkonů jménem a na účet mandanta by tak mandatář nemohl vůbec jednat, na rozdíl od příkazní smlouvy.

¹⁰¹ rozsudek NS sp. zn. 26 Cdo 2335/2003

¹⁰² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1085 s., str. 2024

Vztah smluvního zastoupení přímého tedy nevznikne přímo uzavřením smlouvy, ale až vydáním plné moci.¹⁰³ Do té doby zakládá smlouva jen vztah zastoupení nepřímého.

Pokud je nejprve uzavřena smlouva a pak vydána plná moc, je situace poměrně jasná. Je otázkou, zda může vztah smluvního zastoupení vzniknout jen na základě plné moci. Nadpis nad § 31 ObčZ, „Zastoupení na základě plné moci“, svádí k závěru, že ano. Jak jsem se snažil objasnit v této kapitole, není možné, aby právní vztah zastoupení vznikl pouze jednostranným právním úkonem, kterým plná moc je. Myslím si, že i kdyby nastala situace, že si strany nic výslovně nedohodnou, a jedna strana udělí plnou moc straně druhé, vznikne okamžikem „přijetí“ plné moci vztah smluvního zastoupení proto, že byla uzavřena konkludentní smlouva. Udělení plné moci bych chápal jako ofertu a její přijetí pak jako akceptaci. Sama plná moc důvodem vzniku smluvního zastoupení není.

3. Překročení zmocnění a interní pokyny

Rozlišování vnějšího a vnitřního poměru má svůj význam především během jednání zmocněnce. Je zde třeba odlišit interní pokyny, které uděluje zmocnitel zmocněnci, a které až na výjimky nemají žádné právní důsledky pro třetí osoby, a rozsah oprávnění, jak je uveden v plné moci, který má význam pro třetí osoby.

3. 1. Interní pokyny

Interní pokyny (tzn. takové, které nejsou obsaženy v plné moci) budou zpravidla součástí dohody, kterou uzavírá zmocnitel se zmocněncem a která mezi nimi zakládá vnitřní poměr. Mohou však být uděleny i kdykoliv později a konkretizovat povinnosti z dohody plynoucí. Zákon zde chrání dobrou víru třetích osob, když říká, že interní pokyny nemají vliv na právní účinky jednání, pokud však nebyly známy osobám, se kterými zmocněnec jedná (§ 32/2 ObčZ).

Jaké právní následky však bude mít jednání zmocněnce v rámci oprávnění stanoveného plnou mocí, ale v rozporu s vnitřními pokyny? Jako příklad by mohla posloužit situace, kdy zmocnitel udělí písemnou plnou moc zmocněnci, aby jeho jménem a na jeho účet prodal určitou nemovitost. Vnitřními pokyny ho ale omezí, aby

¹⁰³ K tomu srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1085 s., str. 2024

neuzavíral kupní smlouvu, pokud případný zájemce nenabídne peněžitou částku požadované výše. Nabízí se otázka, co se stane v případě, kdy zmocněnec jedná sice v rozsahu daném plnou mocí (tedy uzavře kupní smlouvu se zájemcem), ale v rozporu s interními pokyny (za nižší cenu). Vůči kupujícímu, kterému omezení nebylo známo, nebude mít tento pokyn žádné právní účinky. To znamená, že v našem příkladě by byla platně uzavřena kupní smlouva mezi zastoupeným a třetí osobou prostřednictvím zmocněnce, byť za nižší cenu než kterou zmocnitel požadoval. Zmocněnec však porušuje svou smluvní povinnost a vzniklou ztrátu musí uhradit zmocniteli. Tato povinnost mu plyne z odpovědnostního právního vztahu, který vznikl mezi jím a zmocnitelem.

V této souvislosti není bez zajímavosti úprava obsažená v OZO. Tehdejší právní věda prosazovala učení o zjevné a tajné plné moci. Toto rozlišení pomáhalo vysvětlit poměr příkazu ke třetím osobám. § 1017 OZO říká „*pokud zmocněnec představuje podle obsahu plné moci zmocnitele, může mu práva získati a jej zavazovati. Uzavřel-li tedy v mezích zjevné plné moci s třetím smlouvu, vzniknou práva a závazky tím založené zmocniteli a třetímu, nikoli však zmocněnci. Zmocněnci udělená tajná plná moc nemá na práva třetího vlivu*“.¹⁰⁴ V případě přímého zastoupení vydával tedy zmocnitel zmocněnci zjevnou plnou moc, která ho opravňovala jednat jeho jménem a na jeho účet. Označení „zjevná“ se užívalo proto, že měla být předložena třetí osobě, s níž zmocněnec jednal. Pouze zjevná plná moc byla pro třetí osobu rozhodná a zmocnitel se dostal do smluvního poměru s touto osobou jen za předpokladu, že zmocněnec jednal v mezích zjevné plné moci. Tajná plná moc (vnitřní poměr), kterou bychom mohli dnes chápat jako interní pokyny, byla rozhodná pro vztah mezi smluvníky. „*Byla-li tato tajná plná moc známa třetímu, nemůže se dovolávati zjevné plné moci*“.¹⁰⁵

3. 2. Překročení zmocnění a nezmocněné jednatelství

Práva a povinnosti z jednání zmocněnce vznikají zmocniteli pouze za předpokladu, že zmocněnec jednal v mezích svého oprávnění k zastupování (§ 32/2 ObčZ). V takovém případě zmocněnci, jednajícímu jménem zastoupeného a na jeho účet, nevznikají ve vztahu k osobě, se kterou jedná, žádná práva a povinnosti.

¹⁰⁴ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 621

¹⁰⁵ Tamtéž str. 623

Naskytá se tedy otázka, co se stane, když zástupce tyto meze překročí (tzv. exces z plné moci) nebo dokonce jedná bez plné moci (nezmocněný jednatel). V tomto případě by pak on sám byl z právních úkonů učiněných ve vztahu ke třetí osobě zavázán (§ 33/2 ObčZ). Zákon však v této souvislosti počítá s dodatečným schválením jednání zmocněnce, které bylo učiněno mimo rámec jeho oprávnění, jedná se o tzv. ratihabici. Pokud tedy zmocněnec překročil své oprávnění dané plnou mocí, je zmocnitel tímto jednáním vázán jen tehdy, když toto překročení schválí. Občanský zákoník zde zavádí nevyvratitelnou právní domněnku spočívající v tom, že zmocnitel jednání chválil, pokud bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl o překročení, neoznámí osobě, se kterou zmocněnec jednal, svůj nesouhlas (§ 33/1 ObčZ). V případě chválení nastávají právní účinky jednání zmocněnce pro zmocnitele okamžikem, kdy byl právní úkon učiněn (ex tunc) a ne až od okamžiku schválení, tedy jako by byl právní úkon učiněn od počátku v mezích zmocněnceva oprávnění.¹⁰⁶ Na otázku, co by se stalo, kdyby k tomuto schválení nedošlo, pak opět odpovídá § 33/2 ObčZ, podle něhož má třetí osoba právo požadovat na zmocněnci alternativně buď splnění závazku, nebo náhradu škody (§42 ve spojení s § 420 ObčZ). Přitom toto schválení je možné podle rozsudku NS učinit i konkludentně, neboť zákon nepředepisuje formu, v jaké by mělo být učiněno.¹⁰⁷

Pokud někdo jedná za jiného bez plné moci, uplatní se obdobný postup jako výše uvedený, s tou výjimkou, že zákon tu nepředpokládá nevyvratitelnou právní domněnku schválení, když říká „*jedná-li někdo za jiného bez plné moci, je z tohoto jednání zavázán sám, ledaže ten, za koho bylo jednáno, právní úkon dodatečně bez zbytečného odkladu neschválí*“ (§ 33/2 ObčZ).

Rozdíl mezi 1. a 2. odstavcem § 33 ObčZ pak může mít své praktické dopady při řešení otázky, kdy jde ještě o překročení plné moci (exces z plné moci), u kterého se nevyvratitelná právní domněnka schválení uplatní, a kdy už jde o nezmocněné jednatelství, na které se tato domněnka nevztahuje. Tímto problémem se zabýval i Nejvyšší soud ČR, který dovedl, že pokud plná moc zanikla, a původní zmocněnec přesto nadále jednal jménem původního zmocnitele, nelze již hovořit o překročení zmocnění, ale o nezmocněném jednatelství, které podléhá odlišnému režimu schválení.

¹⁰⁶ K tomu srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 289

¹⁰⁷ rozsudek NS sp. zn. 32 Odo 967/2002

„Pokud plná moc zanikla, nelze již uvažovat o zmocniteli ani o zmocněnci (postavení účastníků jako uvedených osob již zaniklo), ani o překročení plné moci, neboť nelze překročit něco, co již neexistuje“.¹⁰⁸ V témže rozsudku NS dále uvádí, že výklad, podle kterého by zmocnitel byl vázán právním úkonem zmocněnce učiněným po zániku udělené plné moci, pokud by neoznámil osobě, s níž zmocněnec jednal svůj nesouhlas bez zbytečného odkladu po té, co se o překročení oprávnění dozvěděl, je nepřijatelný, neboť by jednou udělená plná moc měla i po svém zániku právní důsledky pro zmocnitele po celý jeho život.

Zmocněnec však není z jednání, jímž překročil své oprávnění (nebo jednal zcela bez plné moci), zavázán vůči třetí osobě a nemá tedy povinnost plnit závazek, nebo hradit škodu, pokud třetí osoba o nedostatku plné moci věděla (§ 33/2 ObčZ).

4. Zánik plné moci

4. 1. Obecně k zániku plné moci

Rozlišování vnějšího a vnitřního poměru má své praktické dopady také v případě zániku plné moci. Jelikož smlouva, která zakládá vztah mezi zmocněncem a zmocnitelem a plná moc jsou dva na sobě nezávislé právní úkony, projeví se tato skutečnost také při zániku plné moci. Zánikem plné moci totiž nedochází automaticky k zániku smluvního vztahu mezi zmocněncem a zmocnitelem a naopak, zánik tohoto vztahu ještě nemusí nutně znamenat, že oprávnění zmocněnce činit právní úkony za zmocnitele, zaniklo také.¹⁰⁹ Není ani třeba, aby smlouva zanikla, může být např. od počátku neplatná, přesto platně udělená plná moc založí oprávnění zmocněnci jednat za zmocnitele. § 731 ObčZ sice říká, že „pro zánik příkazní smlouvy se použijí přiměřeně ustanovení o zániku plné moci“, to však neznamená, že k zániku příkazní smlouvy dochází současně se zánikem plné moci.

Jinak tomu bylo podle OZO, který upravoval jednotlivé důvody zániku plné moci v § 1020 a násl. Tato pasáž byla však označena jako „Zrušení smlouvy“, což je další důkaz nedostatečného rozlišení příkazu a plné moci. Odvoláním (jeden z důvodů zániku) plné moci, jakožto jednostranného právního úkonu zmocnitele, totiž došlo současně i k odvolání příkazu. Obdobné platilo i pro výpověď plné moci. „Stejně jako

¹⁰⁸ rozsudek NS sp. zn. 22 cdo 1134/2000

¹⁰⁹ Spáčil, J. Poznámky k problematice zastoupení na základě plné moci. Právo a podnikání, 1996, č. 1, str.10

zmocnitel může i zmocněnec jednostranným projevem vůle zrušiti příkazní poměr a při tom se nečiní rozdíl, zda jde o vnitřní nebo vnější poměr příkazní“.¹¹⁰ Dále zanikala plná moc také smrtí a konkursem. Ochrana dobré víry třetích osob, které se o zrušení plné moci bez své viny nedověděly (s výjimkou konkursu, který se veřejně vyhláší), byla zajištěna § 1026 OZO „také zůstávají závaznými smlouvy uzavřené s třetím, jemuž zrušení plné moci bez jeho zavinění nebylo známo, a zmocnitel se může hojiti pro svou škodu jen na zmocněnci, jenž zrušení zamlčel“.¹¹¹

4. 2. Jednotlivé způsoby zániku plné moci

Současná právní úprava v občanském zákoníku je příznivější pro zmocnitele, který plnou moc odvolá, na úkor ochrany dobré víry třetích osob. Odvolání plné moci je účinné, jakmile dojde zmocněnci. Pokud by i poté jednal za bývalého zmocnitele, jednal by jako nezmocněný jednatel a byl by z tohoto právního úkonu sám zavázán, pokud by jej ten, za koho bylo jednáno, bez zbytečného odkladu neschválil (§ 33/2 ObčZ). Mohla by tedy nastat situace, kdy bývalý zmocněnec nadále provádí právní úkony ve vztahu ke třetím osobám, a ty v nevědomosti, že plná moc byla odvolána, vstupují do právních vztahů, nikoli však s domnělou osobou zastupovaného, ale s tímto nezmocněným jednatelem. Ochranu jim nabízí občanský zákoník v § 33/2, podle kterého mohou požadovat po nezmocněném jednatelem buď splnění závazku, nebo náhradu škody. Ve vztahu k osobě, za níž bylo jednáno, jim bez případné ratihabice žádná práva nevznikají.

Přesto mohou mít i po zániku plné moci odvoláním právní úkony bývalého zmocněnce účinky pro zmocnitele. To nastane v případě, kdy zmocnitel oznámí třetím osobám, že udělil plnou moc zmocněnci na určité úkony, a neoznámil těmto osobám její odvolání ještě před jednáním zmocněnce, pokud už třetí osoby o tomto odvolání v době jednání zmocněnce nevěděly (§ 33b/5 ObčZ).

Účinky odvolání nastávají až od okamžiku, kdy je odvolání zmocněnci známo. Do té doby činí stále právní úkony jménem a na účet zmocnitele. To však neplatí v případě, kdy třetí osoby o tomto odvolání věděly nebo vědět musely (§ 33b/4).

Důvodem zániku plné moci je i smrt zmocněnce nebo zmocnitele. U právnických osob ale jen tehdy, pokud nepřecházejí její práva a závazky na jinou osobu.

¹¹⁰ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 632

¹¹¹ Tamtéž, str. 637

V případě úmrtí zmocnitele dochází k zániku plné moci pouze za předpokladu, že z jejího obsahu nevyplývá něco jiného. V případě úmrtí zmocnitele může zvláštní zákon stanovit odlišnou úpravu. Je tomu tak především v oblasti obchodního práva, o čemž se zmíním v příslušné kapitole. Pokud zmocnitel zemře, je zmocněnec ještě povinen vykonat vše, co nesnese odkladu, aby zmocnitel nebo jeho právní nástupce neutrpěl újmu na svých právech a pokud neodporují tomu, co zařídil zmocnitel, nebo jeho právní nástupci, mají tyto úkony stejné právní účinky, jako kdyby zastoupení ještě trvalo (§33b/6 ObčZ). Obdobnou úpravu tohoto způsobu zániku plné moci obsahoval i OZO.¹¹²

Plná moc může být také vypovězena zmocněncem. Pak platí o neodkladných úkonech to samé, co v případě úmrtí zmocnitele. I zde je třeba odlišovat výpověď plné moci od výpovědi smlouvy.

Plná moc dále zaniká provedením úkonu, na který byla omezena, uplynutím doby, na kterou byla omezena její účinnost, dohodou nebo prohlášením konkursu (§252/1 InsZ).

¹¹² Tamtéž, str. 633

Kapitola VI.

Prokura

1. Vývoj právní úpravy prokury

Prokuru u nás upravoval již všeobecný obchodní zákoník z roku 1863 spolu s obchodními plnými mocemi v čl. 41-56. Dnešní právní úprava z VOZ vychází, ač v některých otázkách není tak podrobná. VOZ měl např. výslovné ustanovení o překročení prokury nebo o možnosti (resp. nemožnosti) ustanovení substituta prokuristovi. Stejně jako dnes, neměl zápis prokury do obchodního rejstříku konstitutivní význam.¹¹³

Následně byla prokura spolu s podnikovou plnou mocí upravena v občanském zákoníku z roku 1950 (§ 73-81), a to z toho důvodu, že tento zákon všeobecný obchodní zákoník zrušil.¹¹⁴ Zákaz přenést prokuru na jiného zde byl zdůrazněn dokonce ve dvou paragrafech (§ 73/2 a § 78) a to oproti VOZ bez možnosti, aby takovýto přenos schválil podnikatel (čl. 53 VOZ). Novinkou ve vývoji prokury byl § 76/1, který umožňoval udělit prokuru jen pro určitý závod podniku, což podle dnešní právní úpravy není možné.

Další vývojovou fází bylo zahrnutí prokury do zákoníku mezinárodního obchodu, z. č. 101/1963 Sb., po němž již následovala současná právní úprava prokury v obchodním zákoníku.

2. Současná právní úprava prokury

Prokura je zvláštní případem plné moci v obchodních vztazích. V současné době je upravena v obchodním zákoníku, podle navrhované právní úpravy by však měla být zahrnuta do zákoníku občanského.

Vztah mezi obchodním a občanským zákoníkem je založen na principu subsidiarity, kdy ustanovení občanského zákoníku se použijí až tehdy, pokud obchodní zákoník neobsahuje úpravu vlastní (§ 1/2 ObchZ). To samozřejmě platí také pro plnou moc. Obecná ustanovení o plné moci obsahuje ObčZ v § 31 a násl. zvláštní úpravu

¹¹³ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. část § 1-55. 3. vydání. Praha: Linde a. s., 2003, str. 188

¹¹⁴ Tamtéž

obchodního zákoníku nalezneme v § 14 ObchZ, jenž upravuje prokuru. V případě, kdy nechce podnikatel jednat osobně, může tedy udělit určité osobě buď obecnou plnou moc podle ObčZ nebo prokuru podle ObchZ. Vzhledem k tomu, že se prokura zapisuje do obchodního rejstříku, může mít prokuristu jen podnikatel v tomto rejstříku zapsaný. Podnikatelem může být jak osoba fyzická, tak právnická. Prokuristou však může být jen osoba fyzická. Vztah mezi podnikatelem a prokuristou je založen na dohodě, např. na mandátní smlouvě. Není možné, aby prokuru udělil zákonný zástupce podnikatele podle § 15 ObchZ ani vedoucí organizační složky podniku podle § 13/3 ObchZ.¹¹⁵ „*Prokura se vztahuje na podnik jako celek a nemůže být omezena jen na organizační složku*“.¹¹⁶ Do budoucna by však podnikatel měl mít možnost udělit prokuru jen pro pobočku závodu (§ 410 návrhu nového občanského zákoníku).

Na rozdíl od občanského práva, podle něhož je nezbytnou součástí plné moci vymezení rozsahu zástupního oprávnění, je tento rozsah v případě práva obchodního stanoven přímo zákonem a to poměrně široce.

Prokura totiž opravňuje prokuristu ke všem právním úkonům, k nimž dochází při provozu podniku, i když se k nim jinak vyžaduje zvláštní plná moc (§ 14/1 ObchZ). „*Jestliže tedy zvláštní zákon pro určité právní jednání předepisuje zvláštní plnou moc, může v takovém případě jednat prokurista na základě prokury bez dalšího zmocnění*“.¹¹⁷ Klíčovým pojmem pro určení rozsahu prokury jsou „*úkony, k nimž dochází při provozu podniku*“. „*Podnikatel činí totiž i právní úkony mimořádné, přesahující rámec provozování podniku. Takovým mimořádným úkonem může být např. prodej podniku nebo jeho pronájem*“.¹¹⁸ K těmto mimořádným úkonům by prokurista zřejmě oprávněn nebyl. Jelikož k provozování podniku patří i uplatňování nároků z uzavřených smluv před soudem, je prokurista oprávněn i k těmto úkonům.¹¹⁹

Zákonné omezení prokury pak kromě výše uvedeného spočívá v tom, že pokud k tomu není prokurista výslovně oprávněn udělenou prokurou, nemůže zatěžovat nemovitosti, nebo je zcizovat (§ 14/2 ObchZ). K této otázce se vyslovil i Nejvyšší soud

¹¹⁵ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1528 s., str. 45

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1528 s., str. 317

¹¹⁸ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1528 s., str. 316

¹¹⁹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. část § 1-55. 3. vydání. Praha: Linde a. s., 2003, str. 192

ČR. Žalobce se v tomto případě domáhal určení toho, že smlouva o zřízení zástavního práva k nemovitosti, kterou uzavřel prokurista, aniž by k tomu byl výslovně v prokure oprávněn, je neplatná. NS s odkazem na subsidiární užití občanského zákoníku dovedl, že se pro tuto situaci použije obecná úprava o překročení oprávnění zmocněnce obsažená v § 33/1 ObčZ, podle něhož *„je zmocnitel vázán, jen pokud toto překročení schválil. Neoznámí-li však zmocnitel osobě, se kterou zmocněnec jednal, svůj nesouhlas bez zbytečného odkladu po tom, co se o překročení dozvěděl, platí, že překročení schválil“*. Z čehož podle NS plyne, že *„jednáním prokuristy je podnikatel vázán jak tehdy, jestliže překročení oprávnění vyplývající z udělené prokury výslovně schválil, tak i v případě, že svůj nesouhlas s jednáním prokuristy neoznámil druhé straně bez zbytečného odkladu po tom, co se o překročení oprávnění z prokury dozvěděl. Nelze proto úspěšně - jak to učinil odvolací soud - dovozovat, že je bez dalšího neplatná taková smlouva, kterou uzavřel za podnikatele jeho prokurista, jestliže překročil svá oprávnění vyplývající z udělené prokury, aniž by bylo zjištěno, že svůj nesouhlas s jednáním prokuristy oznámil druhé straně bez zbytečného odkladu po tom, co se o překročení oprávnění z prokury dozvěděl“*.¹²⁰ Ke stejnému závěru dospěli i autoři komentáře k ObčZ.¹²¹ Oba dva názory se tedy přiklání k aplikaci § 33/1 ObčZ na tento případ. Opačný názor nalezneme v komentáři k ObchZ, podle něhož není možné v tomto případě použít nevyvratitelnou právní domněnku schválení.¹²²

Osobně bych se ztotožnil spíše se závěrem autorů komentáře k obchodnímu zákoníku. Myslím si, že ustanovení § 14/2 ObchZ má chránit podnikatele před těmi nejcitelnějšími zásahy do jeho podnikatelské činnosti, které nakládání s nemovitostmi beze sporu představuje. Pokud tedy výslovně neoprávní prokuristu k nakládání s nimi, zákon sám mu toto oprávnění nedává. Z toho bych dovedl, že se v uvedeném případě nejednalo o překročení oprávnění, neboť toto vůbec neexistovalo. Překročení oprávnění bych zde chápal jako činění těch právních úkonů, které nesouvisí s provozováním podniku (např. obstarání osobní záležitosti podnikatele). Výklad NS bych pak chápal jako nadměrně zatěžující osobu podnikatele, protože ten podle tohoto výkladu musí sdělit svůj nesouhlas s takovým jednáním, ke kterému nebyl jeho zmocněnec vůbec oprávněn, jinak je jím sám vázán.

¹²⁰ rozsudek NS sp. zn. 21 Cdo 2207/2003

¹²¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 266

¹²² Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1528 s., str. 45

Jiné než zákonné omezení prokury není možné. Pokud by takové omezení obsahovala, nejednalo by se už o prokuru, ale o obecnou plnou moc podle občanského zákoníku. „*Na případ lze také pohlížet tak, že prokura byla platně udělena a neplatná jsou pouze v ní obsažená omezení*“.¹²³ Další zákonné omezení prokury ovšem nalezneme v § 14/7 ObchZ v souvislosti s úmrtím podnikatele.

Co se týče vnitřních pokynů udělených prokuristovi, platí zde obdobně jako v občanském zákoníku, že tyto nemají účinky vůči třetím osobám, na rozdíl od občanského zákoníku však ani v případech, kdy třetí osoby o těchto pokynech věděly.

Obdobně jako lze podle občanského zákoníku udělit plnou moc více zmocněncům, také prokuru je možno udělit více prokuristům. Obchodní zákoník počítá se třemi možnými způsoby udělení prokury více osobám. První způsob spočívá v tom, že jsou tyto osoby oprávněny k zastupování a podepisování každá samostatně. Podle druhého způsobu je pak k zastupování a podepisování třeba souhlasného projevu vůle všech prokuristů. Třetí možnost pak počítá se souhlasným projevem vůle alespoň dvou z nich. Prokura udělená více osobám musí obsahovat i určení, zda může jednat každý prokurista samostatně, nebo kolik prokuristů musí jednat společně. Pokud návrh na zápis prokury do obchodního rejstříku toto určení neobsahuje, nelze ji do obchodního rejstříku zapsat (§ 14/4 a 6 ObchZ).

Obchodní zákoník tedy nestanoví, že pokud není v prokuře stanoveno jinak, jednájí všichni zmocněnci společně, jako tomu je v zákoníku občanském (§ 31/3 ObčZ).

Forma, v jaké je třeba prokuru udělit, není obchodním zákoníkem upravena, a tudíž se na ni použije úprava zákoníku občanského. Z toho plyne, že prokuru je třeba udělit písemně, neboť se netýká jen určitého právního úkonu (§ 31/4 ObčZ).

„Prokurista podepisuje tím způsobem, že k firmě podnikatele, za kterého jedná, připojí dodatek označující prokuru a svůj podpis“ (§ 14/5 ObchZ).

Zápis prokury do obchodního rejstříku nemá vliv na platnost prokury, ale na její účinnost. Na vztah zastoupení mezi podnikatelem a prokuristou nemá zápis žádný vliv. Významný je pro třetí osoby, které jednájí v dobré víře v zápis v obchodním rejstříku.

¹²³ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1528 s., str. 44

Návrh na zápis musí obsahovat jméno a bydliště prokuristy, i způsob, jakým prokurista jedná (§ 35 písm.g) ObchZ). Pokud byla prokura udělena více osobám, musí návrh obsahovat i to, zda může jednat každý prokurista samostatně, nebo kolik prokuristů musí jednat společně (§ 14/6 ObchZ). Pokud je podnikatelem právnická osoba, podává návrh její statutární orgán (ne např. sám prokurista). K návrhu je třeba přiložit rozhodnutí příslušného orgánu společnosti (např. valné hromady s. r. o. či představenstva a. s.) o jmenování prokuristy a písemně udělenou prokuru (tu udílí vždy statutární orgán).¹²⁴

Otázkou je, zda je možné udělit prokuru, pokud již společnost vstoupila do likvidace a kdo by ji v takovém případě mohl udělit. Na likvidátora přechází působnost statutárního orgánu jednat jménem společnosti, smí však činit jen úkony směřující k likvidaci společnosti. Jeho oprávnění je tedy užší než oprávnění prokuristy a proto udělit prokuru nemůže. Statutární orgán sice ztrácí oprávnění jednat jménem společnosti, nicméně v oblasti vnitřního (obchodního) vedení společnosti může být nadále činný. Pro tuto oblast by zřejmě mohl prokuru udělit. Je otázkou, do jaké míry by to však bylo u zrušené společnosti praktické.¹²⁵

Určité odlišnosti od úpravy v občanském zákoníku se vyskytují také při zániku prokury. Obecná úprava stanoví, že plná moc zanikne smrtí zmocnitele, pokud z obsahu plné moci neplyne něco jiného a že zvláštní zákon může stanovit odchylnou úpravu (§33b/2 ObčZ). Tu nalezneme v § 14/7 ObchZ, podle kterého „*prokura nezaniká smrtí podnikatele, pokud nestanovil, že má trvat pouze za jeho života*“. Jinými slovy podle občanského zákoníku smrtí zmocnitele plná moc zásadně zaniká, podle obchodního zákoníku je tomu naopak. Po smrti podnikatele je rozsah prokury zákonem omezen jen na úkony v rámci obvyklého hospodaření. Ostatní úkony může činit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu. Prokurista je povinen dát neprodleně návrh na zápis tohoto omezení do obchodního rejstříku. Při zániku podnikatele, jenž byl právnickou osobou, prokura zanikne, pokud podnikatel neměl právního nástupce (§ 33b/2 ObčZ).

Jelikož další způsoby zániku prokury obchodní zákoník neupravuje, použije se i zde ustanovení zákoníku občanského. Prokura tedy zanikne odvoláním, výpovědí, případně uplynutím doby, na níž byla omezena. Podnikatel poté podá návrh o výmaz prokury z obchodního rejstříku. Než se tak ale stane, jsou právní úkony bývalého

¹²⁴ Bartošíková, M. Několik úvah o prokuře. Obchodní právo, 2000, č. 8, str. 4

¹²⁵ Tamtéž str. 5

prokuristy pro podnikatele stále závazné, ledaže by třetí osoba o zániku prokury věděla. Prokura zanikne také prohlášením konkursu (§ 252/1 InsZ).

Otázka možnosti ustanovení substituta prokuristovi není v obchodním zákoníku výslovně upravena, ač v minulosti tomu tak vždy bylo. Osobně se domnívám, že prokurista si substituta ustanovit nemůže. V ObchZ o tomto není žádné ustanovení, a tak by se měla použít úprava zákoníku občanského, která v určitých případech substituci umožňuje. Podle mého názoru je však prokurista natolik spjat s podnikatelem a jeho podnikem, že sám své oprávnění nemůže na jinou osobu převést, pokud by ho k tomu zákon výslovně neopravňoval, což se neděje. Usuzuji tak ze znění věty první § 14/1 ObchZ, podle které „*prokurou zmocňuje podnikatel prokuristu...*“, podle mého názoru tedy toto zmocnění nemůže prokurista přenést na jiného, když prokuru uděluje jen podnikatel. Dále mě k nemožnosti ustanovení substituta vede to, že prokuristu uděluje jen podnikatel zapsaný do obch. rejstříku a že se i prokura sama do tohoto rejstříku zapisuje. Podle mého názoru se zápisem substituta právní úprava nepočítá.¹²⁶

V navrhované právní úpravě není prokuristovi dovoleno přenést prokuru na jiného, ani udělit další prokuru (§ 411 návrhu nového občanského zákoníku).

¹²⁶ Dále k tomu např. Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. část § 1-55. 3. vydání. Praha: Linde a. s., 2003, str. 191-192

Kapitola VII.

Jednání a zastupování právnických osob

Stejně tak jako fyzické osoby, tak i právnické osoby mohou být zastoupeny. Rozlišujeme u nich stejné důvody zastoupení jako u osob fyzických. Právnická osoba může být zastoupena svým zákonným zástupcem např. podle §20/2 ObčZ, nebo jí může být ustanoven opatrovník soudem podle § 29 ObčZ, nebo se může nechat zastoupit jinou osobou podle pravidel o smluvním zastoupení (§ 31 až §33b ObčZ). Německá právní teorie zná ještě tzv. organschaftliche Vertretung,¹²⁷ tedy zastoupení právnických osob jejich orgány. K takovému pojetí jednání právnických osob se přiklání i navrhovaná právní úprava.

Od všech těchto případů je třeba odlišit přímé jednání právnické osoby svými orgány. Nicméně toto rozlišování by mělo do budoucna zaniknout a právnická osoba by podle návrhu občanského zákoníku měla jednat vždy v zastoupení.

Problematické jednání právnické osoby, ať už přímého, nebo v zastoupení, a teoretickým koncepcím jednání právnické osoby je věnována tato kapitola.

1. Teoretická východiska jednání právnické osoby

Německá právní teorie 19. stol. zaujala dva hlavní postoje k otázce povahy právnických osob.¹²⁸ Savignyho teorie fikce říká, že pouze jednotlivec (fyzická osoba) je způsobilý mít práva a povinnosti, oproti tomu osoba právnická je jen fiktivní osobností. Gierkeho teorie reálné osobnosti spolku (Theorie der realen Verbandspersönlichkeit) vychází ze sociální důležitosti spolků fyzických osob, které označuje za skutečné osoby, a kterým podle něho alespoň základní právní osobnost přísluší, je nadána vůlí a způsobilostí k právním úkonům.¹²⁹ Na tyto dvě základní teorie navazuje celá řada teorií novodobějších.¹³⁰

Dnes je jak německou, tak naší právní teorií přijímán názor, že způsobilost právnických osob k právům a povinnostem je zásadně všeobecná. Důležité je slovo

¹²⁷ Např. Bamberger, H. G., Roth, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch § 1-610. München: C. H. Beck, 2003, str. 515

¹²⁸ Staudinger, J. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen Erstes Buch. Allgemeiner Teil § 21-103. Sellier-de Gruyter, Berlin, 1995, str. 5

¹²⁹ Bamberger, H. G., Roth, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch § 1-610. München: C. H. Beck, 2003, str. 59

¹³⁰ Staudinger, J. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen Erstes Buch. Allgemeiner Teil § 21-103. Sellier-de Gruyter, Berlin, 1995, str. 6

„zásadně“ protože z povahy právnických osob plyne, že k některým právům a povinnostem, k nimž jsou způsobilé osoby fyzické, právnické osoby způsobilé nejsou. Jedná se např. o oblast práva rodinného a další. Oproti tomu v angloamerické právní oblasti je právní subjektivita právnických osob omezena jejich účelem. Jsou tedy způsobilé mít pouze taková práva a ty povinnosti, které jsou v souladu s účelem konkrétní právnické osoby (doktrína ultra-vires).

Složitější je otázka, zda jsou právnické osoby samy způsobilé k právním úkonům. Podle Savignyho zástupní teorie není právnická osoba sama způsobilá mít vůli a jednat. Její reálná existence spočívá na zprostředkované vůli určitého jednotlivce, která je právnické osobě na základě fikce přičítána jako její vlastní. Zástupci tak plní podle tohoto pojetí funkci zakladatelů způsobilosti právnické osoby k právním úkonům. Jednání zástupce je právnické osobě jen přičítáno, není to vlastní jednání právnické osoby.¹³¹ Podle organické teorie, jež vychází z Gierkeho teorie reálné osobnosti spolku, je právnická osoba nejen způsobilá k právům a povinnostem, ale také způsobilá mít vlastní vůli a právně jednat. Toto právní jednání je jednáním přímo právnické osoby skrze její orgány. Orgány nejednají jako třetí osoby pro právnickou osobu, nýbrž jejich vůle a jednání jsou vůlí a jednáním samotné právnické osoby. Jednání orgánů se tedy právnické osobě pouze nepřičítá, nýbrž je jejím vlastním.¹³²

BGB vychází z teorie fikce, podle které je právnická osoba nezpůsobilá sama právně jednat, jakoby šlo o nezletilé dítě, proto hovoří o „zákonném zástupci“ právnické osoby.¹³³ Na rozdíl od plné moci plyne oprávnění zastupovat právnickou osobu přímo ze zákona a ze stanov. Proti tomuto závěru hovoří zástupci teorie reálné osobnosti spolku o orgánech právnické osoby jakožto o orgánu živého organismu. Gierke k tomu uvádí, že spolek osob se projevuje navenek svými orgány přímo, stejně tak jako jednotlivec mluví ústy, nebo hýbe rukou.¹³⁴

§ 26 BGB stanoví, že spolek musí mít představenstvo. Toto představenstvo zastupuje spolek ve věcech soudních i mimosoudních (např. před správními orgány

¹³¹ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 159

¹³² Bamberger, H. G., Roth, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch § 1-610. München: C. H. Beck, 2003, str. 61

¹³³ Staudinger, J. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen Erstes Buch. Allgemeiner Teil § 21-103. Sellier-de Gruyter, Berlin, 1995, str. 26

¹³⁴ Tamtéž.

atd.), a že představenstvo má postavení zákonného zástupce (neříká tedy výslovně, že je zákonným zástupcem spolku). Rozsah zástupního oprávnění může být omezen stanovami s účinky pro třetí osoby.

Pokud má spolek představenstvo, je způsobilý k právním úkonům prostřednictvím tohoto představenstva. Pokud ho nemá (nebo je neúplné), není k právním úkonům způsobilý.¹³⁵ Projev vůle představenstva je projevem vůle spolku. Tyto projevy přímo opravňují a zavazují spolek. Rozsah zástupního oprávnění představenstva je zásadně tak široký, jako je způsobilost spolku k právním a povinnostem. Pokud překročí své oprávnění, použijí se ustanovení o překročení zmocnění podle § 177-§ 180 BGB. Oprávnění k zastupování však neplyne z plné moci, ale ze zákona. Proto může být stanovami jen omezeno, nikoliv zcela odňato. Na rozdíl od doktríny jednání ultra-vires, není oprávnění jednat omezeno účelem spolku.¹³⁶

Podle § 26/2 BGB není představenstvo zákonným zástupcem spolku, nýbrž má jen jeho postavení. Na rozdíl od zákonných zástupců, je představenstvo součástí organizační struktury spolku a není tedy cizí osobou, jako může být např. opatrovník pro nezletilého. Touto konstrukcí zůstala nevyřešena otázka, zda je právnická osoba nezpůsobilá k právním úkonům a proto má být zastoupena představenstvem, nebo zda způsobilá je a představenstvo je její součástí.¹³⁷

2. Současná právní úprava jednání a zastoupení právnických osob

Naše právo, stejně tak jako německé, vychází z teorie fikce, ale pouze do té míry, že právnickou osobu považuje za neživý (nepřirozený) útvar, který existuje na rozdíl od osob fyzických jen díky tomu, že ho právo uznává. V otázce jednání právnických osob již není teorie fikce do důsledku převzata. Je zřejmé, že za neživý útvar, jakým je právnická osoba, musí jednat osoba fyzická. Toto jednání je pak buď přímo jednáním právnické osoby samotné, nebo jednáním zástupce, které se právnické osobě podle reprezentační teorie automaticky přičítá.

Na rozdíl od německé právní úpravy (a většiny ostatních západoevropských úprav) je jednání právnické osoby dosud ovlivněno socialistickou naukou o jednání

¹³⁵ Tamtéž, str. 109

¹³⁶ Tamtéž, str. 110

¹³⁷ Tamtéž, str. 111

statutárního orgánu.¹³⁸ Tento pojem se vyvinul z dříve užívaného pojmu „statutární zástupce“.¹³⁹ Podle našeho pojetí je statutární orgán takový orgán, který má generální jednateleské oprávnění. Může tedy jednat ve všech věcech právnické osoby. Tímto orgánem právnická osoba jedná přímo. Kromě jednateleského oprávnění má statutární orgán také působnost vnitřní (řídící).

Takovéto chápání statutárního orgánu však není evropskému právu (zahraniční právní řády a právo komunitární) známé a za statutární orgán je zde považován každý orgán, jenž je v souladu se zákonem upraven ve vnitřních předpisech právnické osoby. Statutární orgán podle naší úpravy projevuje při jednání vůli právnické osoby (obsaženou v usnesení vrcholného orgánu právnické osoby), pokud by však právnická osoba jednala v zastoupení, jak je tomu v zahraničních právních úpravách, projevoval by zástupce vůli svou.¹⁴⁰

Podle dnešního pojetí jednají právnické osoby svými statutárními orgány. Právní úkony právnické osoby činí její statutární orgány a za podmínek stanovených zákonem, je mohou činit také její zákonní zástupci (§ 20 ObčZ). V prvním případě se tedy jedná o přímé jednání, ve druhém pak o jednání v zastoupení. Ještě zřejmější je tento rozdíl v § 13/1 ObchZ podle něhož jedná právnická osoba statutárním orgánem, nebo za ni jedná zástupce. Kdo je statutárním orgánem konkrétní právnické osoby určí smlouva o zřízení právnické osoby, zakládací listina nebo zákon. Statutární orgán může být individuální nebo kolektivní, nezbytné však je, aby vždy jednal jménem právnické osoby.¹⁴¹ Po dobu existence právnické osoby může působnost statutárního orgánu přejít např. na likvidátora nebo nuceného správce.

Zákonné zastoupení právnických osob je v ObčZ upraveno v § 20/2. Za právnickou osobu tak mohou jednat její zaměstnanci, nebo členové, je-li to stanoveno ve vnitřních předpisech právnické osoby, nebo je to obvyklé vzhledem k jejich pracovnímu zařazení. Pokud tyto osoby své oprávnění překročí (exces), je tímto jednáním právnická osoba vázána jen tehdy, pokud bylo jednáno v rámci předmětu činnosti právnické osoby, a současně ten, s kým bylo jednáno, nemohl vědět, že jde o exces. Jedná se o

¹³⁸ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva. Praha : ASPI, 2006, s. 192, str. 86

¹³⁹ Tamtéž, str. 87

¹⁴⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s., str. 242

¹⁴¹ Tamtéž

ustanovení, které chrání právnickou osobu před následky excesu jejího zákonného zástupce, na druhé straně chrání i třetí osobu jednající v dobré víře, že ten, kdo za právnickou osobu jednal, byl skutečně oprávněn k touto jednání. Pokud by alespoň jedna z podmínek nebyla splněna, může právnická osoba namítat, že tímto jednáním není vázána. Právní úkon, byť učiněný v excesu, zůstává platným,¹⁴². Vznikne-li třetí osobě škoda, může se domáhat její náhrady na zákonném zástupci. Pokud např. zaměstnanec společnosti vybere od zákazníka zálohu na zboží, ač k tomu nebyl oprávněn, ale zákazník je v dobré víře, že oprávněn je, pak takové jednání zaměstnance společnost zavazuje.¹⁴³

Specifickou právnickou osobou je stát. V řízení před soudy, rozhodci nebo stálými rozhodčími soudy jedná jménem státu Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových podle z. č. 201/2000 Sb. Tam, kde oprávnění nemá, jedná příslušná organizační složka podle z. č. 219/2000 Sb. I stát se může nechat zastoupit smluvním zástupcem.¹⁴⁴

3. Navrhovaná právní úprava jednání za právnické osoby

Již nadpisu § 156 návrhu „jednání za právnickou osobu“ je zřejmé, že návrh nepočítá s jednáním právnické osoby, jako tomu bylo dosud, ale pouze s jednáním za právnickou osobu, tedy se zastoupením. Výslovně pak § 159/1 říká, že „*člen statutárního orgánu může zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech*“.

Pojetí, podle něhož jedná ať už fyzická nebo právnická osoba jen prostřednictvím svého zástupce, nabádá k dojmu, že tato osoba není plně způsobilá k právním úkonům. To však jistě není záměrem navrhovatelů nové právní úpravy. Ze všeobecných ustanovení o osobách v hlavě druhé části první návrhu plyne, že jak fyzické tak právnické osoby mají právní osobnost (dnes právní subjektivitu) a jsou svéprávné (dnes způsobilé k právním úkonům). Za první republiky tomu však tak nebylo. Zastával se názor, že právnické osoby jsou jen umělé útvary, které na rozdíl od živého člověka nejsou schopné jednat. Mají tedy způsobilost k právům a povinnostem, nejsou však nadány způsobilostí činit právní úkony. Proto za ní musí vždy jednat osoba

¹⁴² NS sp. zn. 29 Odo 914/2004

¹⁴³ Blíže k tomu viz. rozsudek krajského soudu v Ústí n. L. sp. zn. 8 Co 125/67 (publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR 1/1968)

¹⁴⁴ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník Velký akademický komentář. 1. Svazek § 1-487. Praha: Linde a. s., 2008, str. 205

fyzická. Všeobecný obchodní zákoník z roku 1863 v čl. 114/2 stanovil, že „*společnost nabývá práv a zavazuje se právními jednáními, která uzavírá jejím jménem společník oprávněný zastupovat společnost*“.¹⁴⁵ Obdobně také čl. 227/1 vztahující se k akciové společnosti uvádí, že „*každá společnost musí mít představenstvo. Toto ji zastupuje před soudem i mimo soud*“, což je znění téměř totožné s BGB. Teprve socialistické právo uznalo způsobilost k právním úkonům právnických osob¹⁴⁶ (§ 18 z. č. 141/1950 Sb.). Z hlediska jednání právnických osob byl pak významný § 20 hospodářského zákoníku (z. č. 109/1964 Sb.), podle něhož jednaly socialistické organizace svými orgány, nebo prostřednictvím zástupců.

Navrhovaná právní úprava tak stojí někde uprostřed, když sice svéprávnost právnickým osobám přiznává, neumožňuje jim však samostatně jednat.

Co však vedlo tvůrce návrhu k tomuto řešení? Důvodová zpráva k § 156 na tuto otázku nepodává žádnou odpověď. Ne zcela uspokojivou odpověď pak přináší Akademický komentář k občanskému zákoníku, podle něhož je toto řešení v ostatních evropských státech netradiční, ovlivněné socialistickou doktrínou, a proto je odsouzeno k zániku.¹⁴⁷ Osobně mi tento argument nepřipadá natolik závažný, aby odůvodňoval tak zásadní změnu do teorií i praxí zažitého jednání právnických osob. Významnější bude zřejmě snaha oprostít se od socialistické doktríny jednání právnických osob a skutečnost, že pokud takovouto úpravu (jednání právnických osob v zastoupení) má většina členských států ES, pak bychom ji z důvodu snazší harmonizace s komunitárním právem měli přijmout také. Z důvodu matení pojmů je tento návrh kritizován odborníky na soukromé právo.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl, Praha: ASPI, a. s., 2005, str. 306

¹⁴⁶ Knappová, M. Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu. Rozpravy československé akademie věd. 1961, ročník 71, sešit 11., str. 54 a 55

¹⁴⁷ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník Velký akademický komentář. 1. Svazek § 1-487. Praha: Linde a. s., 2008, str. 191

¹⁴⁸ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva. Praha : ASPI, 2006, s. 192, str. 87

Kapitola VIII.

Zastoupení v rodinném právu

V současnosti se právní úprava práva rodinného nachází v samostatném zákoně č. 94/1963 Sb. Nalezneme v něm jak úpravu zastoupení smluvního, tak také zákonného a zastoupení z rozhodnutí soudu.

1. Smluvní zastoupení v rodinném právu

O smluvní zastoupení se jedná v případě zastoupení jednoho snoubence při sňatečném prohlášení. Tento institut je možno použít jen při výjimečných situacích a za splnění přísných podmínek uvedených v § 9 ZOR.

Předně k tomu musí mít snoubenci důležitý důvod (např. dlouhodobý pobyt jednoho z nich v zahraničí) a dále je třeba, aby tento postup povolil v zákoně uvedený správní orgán. Na vydání povolení není právní nárok, zda orgán tento postup umožní záleží na jeho správním uvážení. Proti rozhodnutí tohoto orgánu je případně možno se odvolat.¹⁴⁹

Subsidiárně se na tento případ smluvního zastoupení použijí ustanovení ObčZ, s odchylkami, které vyplývají z povahy tohoto institutu. Není např. možné nechat se zastoupit více zmocněnci, nebo aby si zmocněnec ustavil svého substituta.¹⁵⁰ Jedná se zde o jeden z případů speciální plné moci, na níž jsou zákonem kladeny zvýšené požadavky jak po stránce formální, tak obsahové. Tudíž není možné, aby sňatečné prohlášení činil zástupce, jemuž byla udělena pouze generální plná moc podle ObčZ.

Po formální stránce zákon požaduje písemnou formu a úředně ověřený podpis zmocnitele.

Po stránce obsahové je třeba, aby v plné moci byla přesně označena osoba, s níž zmocnitel vstoupí do manželství. Dále identifikační údaje obou snoubenců a zmocněnce (jméno, příjmení, datum a místo narození, rodná čísla a místo trvalého pobytu). Plná moc musí také obsahovat prohlášení o příjmení snoubenců a o příjmení jejich společných dětí. Prohlášení zmocnitele o tom, že mu nejsou známy okolnosti, které by manželství vylučovaly, že je seznámen se zdravotním stavem druhého snoubence a že

¹⁴⁹ Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 502 s., str. 31

¹⁵⁰ Tamtéž

zvážil úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání bydlení a hmotného zajištění rodiny.

Zákon klade také požadavky na osobu zmocněnce. Oproti obecné úpravě to může být pouze zletilá fyzická osoba, která je stejného pohlaví jako zmocnitel, a která není zbavena ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům. Příbuzenské vztahy mezi zmocněncem a zmocnitelem, nebo zmocněncem a druhým snoubencem nejsou na překážku.¹⁵¹

Oproti obecné úpravě v ObčZ jsou zde jinak (podle mého názoru vhodněji) řešeny účinky zániku plné moci, neboť zánik účinků zmocnění je vázán na vědomí druhého snoubence. „*Odvolání plné moci je účinné, jen pokud se o něm druhý snoubenec dozví předtím, než učiní prohlášení, že vstupuje do manželství*“ (§ 9/2 ZOR).

Pokud nejsou splněny podmínky uvedené v § 9 ZOR, manželství nevznikne (§ 17a/3 ZOR).

Sňatečné prohlášení učiněné zmocněncem znal také OZO, upravoval ho v § 76 (který byl nahrazen § 9 z. č. 320/1919 Sb. z. a n.).¹⁵² Oproti dnešnímu pojetí nebylo např. třeba, aby zmocněnec byl stejného pohlaví jako zmocnitel a obsahové náležitosti plné moci nebyly příliš detailně upraveny. Zmocnitel byl odpovědný za škodu, kterou způsobil tím, že odvolal plnou moc před uzavřením manželství. Toto ustanovení se použilo v případě, že zmocněnec již uzavřel manželství, ačkoli mu došlo odvolání plné moci. Takto uzavřené manželství bylo neplatné a zmocnitel odpovídal druhému snoubenci za škodu tím způsobenou. Nevztahovalo se to tedy na situace, kdy by byla způsobena jednomu snoubenci škoda tím, že druhý snoubenec od zamýšleného sňatku bezdůvodně odstoupil.¹⁵³

2. Zákonné zastoupení v rodinném právu

Patrně nejvýznamnějším typem zastoupení v rodinném právu bude zastoupení zákonné.

Především se jedná o vzájemné zákonné zastupování manželů v běžných záležitostech (např. přijetí drobných honorářů za články v tisku, vystoupení v televizi

¹⁵¹ Tamtéž, str. 32

¹⁵² Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935, str. 442

¹⁵³ Tamtéž, str. 619

apod.¹⁵⁴) podle § 21 ZOR. Jednání jednoho manžela v běžných záležitostech (např. drobné bytové úpravy) opravňuje a zavazuje oba manžely. V neběžných záležitostech by bylo třeba souhlasu druhého manžela. Manžel má však možnost obojí výše zmíněné předem výslovně vyloučit, a pokud je takovéto vyloučení známo třetí osobě, pak se ani zastupování v běžných záležitostech, ani vázanost jednáním druhého manžela v běžných záležitostech neuplatní.

Ještě podle OZO nebylo vzájemné zastupování manželů možné. Podle § 1034 OZO mohl zastupovat pouze manžel manželku.

Dalším případem zákonného zastoupení v rodinném právu je zastupování nezletilých dětí jejich rodiči. Podle § 31 ZOR mají rodiče vůči nezletilým dětem tzv. rodičovskou zodpovědnost, která zahrnuje péči o nezletilé dítě, zastupování tohoto dítěte a správu jeho jmění.

Současná právní úprava již nečiní rozdíl mezi dětmi manželskými a nemanželskými. Ke zrovnoprávnění manželských a nemanželských dětí došlo na našem území až zákonem o právu rodinném č. 265/1949 Sb.¹⁵⁵ Rozlišování dětí na manželské a nemanželské, a z toho plynoucí práva a povinnosti rodičů, znal OZO.

V § 139 OZO je upravena tzv. rodičovská moc, vzdáleně připomínající dnešní rodičovskou zodpovědnost. OZO vycházel z práva římského, které v rodinných vztazích uznávalo dominantní roli otce rodiny. Pouze otec rodiny měl tzv. moc otcovskou, která mu prakticky umožňovala celou rodinu ovládat. Také OZO moc otcovskou upravoval, zmírnil ji však výše zmíněnou mocí rodičovskou, která umožnila matce dítěte (manželského) starat se o jeho výchovu a rozvoj. *„Rodiče mají vůbec povinnost vychovávat své manželské děti, to jest pečovat o jejich život a jejich zdraví, opatřiti jim slušnou výživu, vyvíjeti jejich tělesné a duševní síly, a vyučováním náboženství a užitečným znalostem položiti základ jejich budoucímu blahobytu“* (§ 139 OZO). Rodičovská moc tedy spočívala především ve výchově dítěte.

O zastupování dětí a o správě jejich jmění není v úpravě rodičovské moci žádná zmínka, a to proto, že obojí stále patřilo pouze do moci otcovské. *„Práva, která zvláště příslušejí otci jako hlavě rodiny, tvoří jeho otcovskou moc“* (§ 147 OZO). Postavení otce v rodině bylo tedy stále silnější, než postavení matky. Pokud otec nebyl, vykonával

¹⁵⁴ Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 502 s., str. 59

¹⁵⁵ Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. III., 3. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2002, str. 89

tato práva poručník. Moc otcovská zahrnovala právo volby povolání dítěte, správu jmění dítěte, doplnění projevu vůle dítěte, pokud samostatný projev vůle nemohlo učinit (nezletilci se nemohli bez souhlasu otce zavazovat při právním jednání), zákonné zastoupení dítěte, právo ustanovit dítěti v pořízení pro případ smrti poručníka, nebo určité osoby z poručnictví vyloučit.¹⁵⁶

Do 7. roku věku dítěte, nemohlo dítě učinit vůbec žádný projev vůle (§ 21 OZO), a zastupoval ho tedy vždy otec. Nezletilci starší 7 let mohli jednat samostatně, ale pokud toto jednání mělo být zavazující, potřebovali souhlas otce. Souhlas musel být udělen vždy pro konkrétní případ (předem, současně nebo dodatečně), obecný předem daný souhlas k jednáním v budoucnu se nepřipouštěl.¹⁵⁷ Otec zastupoval dítě, pokud nemohlo samo jednat a pokud nebyl ze správy majetku dítěte vyloučen např. ustanovením majetkového nebo kolizního opatrovníka.¹⁵⁸ Otec také spravoval jménem dítěte jeho jmění. Pokud bylo dítě starší 7 let nebylo třeba, aby učinilo samo projev vůle a otec ho pouze schválil.¹⁵⁹

Ke zrovnoprávnění matky a otce při zastupování dítěte a správě jeho jmění (a ve vztahu k dítěti obecně) došlo až v z. č. 265/1949.¹⁶⁰ Ze zde zakotvené rodičovské moci se vyvinul dnešní institut rodičovské zodpovědnosti.

Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Rodiče ji nemohou přenést na jinou osobu, ani se jí sami vzdát. Soud však může za zákonem stanovených podmínek rodičovskou zodpovědnost pozastavit, omezit, nebo jí rodiče zcela zbavit. Rodičovskou zodpovědnost může mít pouze zletilý rodič plně způsobilý k právním úkonům. Soud však může nezletilému rodiči staršímu 16 let rodičovskou zodpovědnost přiznat, má-li k tomu potřebné předpoklady (§ 34 ZOR). Zde se však jedná pouze o rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě. Dalším způsobem, jak by mohl nezletilý starší 16 let nabyt rodičovské způsobilosti by bylo uzavření sňatku se soudním přivolením. Tím by dosáhl zletilosti a tudíž i rodičovské zodpovědnosti. Nezletilý rodič není zákonným zástupcem svého dítěte.¹⁶¹

¹⁵⁶ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935, str. 765

¹⁵⁷ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935, str. 782

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ Tamtéž

¹⁶⁰ Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. III., 3. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2002, str. 89

¹⁶¹ Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 502 s., str. 120

Podle § 36 ZOR zastupují rodiče dítě při těch právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé. Současná právní úprava nezná pevné věkové hranice pro přiznání způsobilosti k právním úkonům (blíže k tomu v X. kapitole). Nezletilí mají dnes způsobilost k těm právním úkonům, které jsou přiměřené jejich rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku (§ 9 ObčZ). Pouze pro pořízení závěti je vyžadováno dosažení 15. roku věku (§ 476d/2 ObčZ).

V běžných záležitostech může být nezletilý zastoupen kterýmkoli z rodičů. V podstatných záležitostech, nebo vyžaduje-li to právní předpis, je třeba souhlasu druhého rodiče. Pokud souhlas není dán, může být nahrazen souhlasem soudu podle § 49 ZOR.¹⁶²

Zákon o rodině obsahuje zvláštní úpravu střetu zájmů oproti obecné v občanském zákoníku. Hlavní odlišnost spočívá v tom, že ObčZ vyžaduje skutečný střet zájmů, kdežto ZOR počítá s pouhou jeho možností. Rodič tedy nemůže zastoupit dítě ve věcech, ve kterých by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem, nebo více dětmi téhož rodiče. Je tomu tak např. v dědickém řízení, kdy dědí rodič i dítě. Pokud dítě nemůže zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti kolizního opatrovníka (§ 37 ZOR). Jím může být jak osoba fyzická, tak právnická. Zpravidla to však bude orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Rodiče mají také povinnost spravovat jmění dítěte. Způsob, jakým tak mají činit a podmínky, za nichž lze použít majetek dítěte pro potřeby celé rodiny je upraven v § 37a ZOR. Při nakládání s majetkem nezletilého v jiných než běžných záležitostech potřebují i rodiče svolení soudu podle § 28 ObčZ.

3. Zastoupení z rozhodnutí soudu podle ZOR

Mezi zastupování z rozhodnutí soudu patří především poručenství a opatrovnictví nad nezletilými. Nicméně soudy rozhodují např. také o svěřením dítěte do pěstounské péče a i pěstoun může v běžných záležitostech dítě zastoupit (§ 45c/2 ZOR). Pokud má být dítě osvojeno, je k tomu také třeba soudního rozhodnutí. Mezi osvojencem a osvojitelem (a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele) se pak finguje příbuzenský vztah, takže pokud osvojitel zastupuje osvojence, je to stejné, jako by ho

¹⁶² Tamtéž, str. 124

zastupoval jeho rodič. Zastupovat dítě může také osoba, které bylo dítě soudem svěřeno do výchovy, a to v rozsahu vymezeném soudním rozhodnutím (§ 45 ZOR).¹⁶³

Institut poručenství a opatrovnictví znalo již římské právo a upravoval je také OZO. Podle tohoto zákoníku bylo možné ustanovit poručníka pouze nezletilému, který nebyl v moci otcovské. Poručníci se tak mohla stát např. matka dítěte. Opatrovník se užíval u osob, které byly z jiné příčiny než pro nezletilost (marnotratníci, nesvéprávní, trestanci, atd.) nezpůsobilé samostatně obstarávat své záležitosti (§ 188 OZO).

Zákon také obsahoval podrobná pravidla o tom, koho nelze za poručníka ustanovit, tzv. absolutní a relativní nezpůsobilost být poručníkem (§ 191, 192, 194 OZO). Rozdíl spočíval v tom, že absolutní nezpůsobilost vylučovala osobu z možnosti být poručníkem ve vztahu k jakémukoli nezletilci (např. proto, že osoba sama byla nezletilá, nesvéprávní, atd.), relativní nemožnost se posuzovala ve vztahu ke konkrétnímu nezletilci (např. určitou osobu výslovně vyloučil otec nebo matka). Zákon znal také tzv. dobrovolné důvody omluvné, které umožňovaly osobám v určitém postavení (duchovní, vojáci, atd.) nepřijmout funkci poručníka (resp. nemohli k ní být nuceni).

Poručník byl, jako dnes, vždy povoláván soudem, zákon však stanovil postup při povolávání poručníka, kterým byl soud vázán. Předně mohl poručníka v závěti určit otec, a neučinil-li to, pak matka (tzv. testamentární poručenství). Pokud taková osoba nemohla být ustanovena, musel soud hledat mezi pokrevními příbuznými poručenství (tzv. zákonné poručenství), a teprve nebylo-li možné ani to, přicházela na řadu svobodná vůle soudce. O odmítnutí poručenství musel rozhodnout soud a to na návrh osoby, jenž byl podán ve 14 denní lhůtě od oznámení, jímž byla ustanovena poručníkem (§ 201 OZO). Poručník skládal do rukou soudce slib a byla mu vystavena listina osvědčující jeho funkci. Nezletilci bylo možné ustanovit také několik poručníků (§ 210 OZO).

Poručník pečoval o nezletilého a jeho jmění, k důležitým záležitostem potřeboval svolení poručenského soudu. Velmi podrobná ustanovení o nakládání s majetkem nezletilého byla obsažena v § 222-242. Poručník neměl nárok na odměnu, soud mu ji však mohl přiznat, a to buď jako pravidelnou roční odměnu z výtěžku spravovaného majetku nezletilce, nebo jako odměnu vyplácenou při skončení funkce poručníka, pokud byl majetek příliš malý.

¹⁶³ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 94-95

Nezletilec mohl mít také opatrovníka a to v případech střetu zájmů mezi nezletilcem a rodičem nebo poručníkem, nebo pokud vznikl střet zájmů mezi více nezletilci jednoho poručníka (§ 271 a 272 OZO). Opatrovníka jmenoval soud podle týchž zásad jako poručníka.

Obecně můžeme říci, že poručník se dnes ustanovuje nezletilci, který nemá žádného zákonného zástupce, který by vykonával rodičovskou zodpovědnost. Konkrétně se jedná o případy, kdy oba rodiče zemřeli, nebo byli oba zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (§ 78 ZOR). Pokud by dítě mělo např. jednoho známého rodiče, a ten byl mladší 16 let, může mu soud přiznat rodičovskou zodpovědnost pouze v oblasti péče o dítě. V ostatních otázkách, např. v zastupování nezletilého, by bylo třeba ustanovit poručníka.

Mezi základní povinnosti poručníka patří výchova nezletilého, jeho zastupování a správa jeho majetku.

Pro výběr poručníka platí obdobná pravidla jaká byla známa již OZO. Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, dá soud přednost osobě, kterou doporučili rodiče, jinak ustanoví někoho z příbuzných či jinou vhodnou osobu fyzickou, a nemůže-li to být fyzická osoba, pak orgán sociálně-právní ochrany dětí. Bude se jednat o osobu, která je plně způsobilá k právním úkonům, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy nezletilého, a která svým chováním a způsobem života poskytuje záruky řádného výkonu funkce poručníka. Oproti OZO musí dnes poručník s ustanovením do funkce souhlasit.¹⁶⁴

Poručník podléhá pravidelnému dozoru soudu (§ 80 ZOR). Jakékoliv jeho rozhodnutí v podstatné záležitosti týkající se nezletilce, tedy nejen majetkové, vyžaduje schválení soudu. Stejně jako podle OZO skládá poručník před soudem slib a je mu vystavována listina o jeho funkci. Poručnictví je čestnou povinností, tedy bez nároku na odměnu. Odměna by mohla být poručníkovi přiznána jen tehdy, pokud o to požádá, a pokud je správa majetku dítěte spojena se značnou námahou.

Oproti poručníkovi je funkce opatrovníka užší. Zpravidla se bude jednat o zastupování dítěte v určité specifické oblasti.

Kolizní opatrovník se nezletilému ustanoví v případě střetu zájmů podle § 37 ZOR. Dále je to opatrovník v řízení o osvojení, který dává souhlas s osvojením místo

¹⁶⁴ Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 502 s., str. 340

rodičů (§ 68b ZOR). Tyto dva případy opatrovnictví bývají označovány také jako krátkodobé opatrovnictví, neboť zanikají spolu se splněním svého úkolu.¹⁶⁵ Kolizní opatrovník se užije např. v situaci, kdy uplatňují nárok na výživu pozůstalých manžel zemřelého zaměstnance a jejich nezletilé děti.¹⁶⁶

Mezi dlouhodobé opatrovnictví patří opatrovník majetku nezletilého, který se ustanovuje z důvodu zvýšené ochrany jmění nezletilého (§ 37b ZOR) a dále pak opatrovník nezletilého, jehož rodičům byla omezena rodičovská zodpovědnost. Dlouhodobé opatrovnictví zanikne zpravidla zletilostí opatrovance, smrtí jednoho ze subjektů, nebo soudním rozhodnutím.

Tzv. opatrovník ad hoc se ustanovuje vždy, je-li to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. Takovou situací může být např. potřeba zastupování dítěte umístěného do ústavní výchovy, o které rodiče neprojeví opravdový zájem.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 350

¹⁶⁶ NS sp. zn. 21 Cdo 890/2003

¹⁶⁷ Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 502 s., str.350

Kapitola IX.

Zastoupení v občanském právu procesním

Na rozdíl od předchozích kapitol je zastoupení v procesním právu případem veřejnoprávního zastoupení. I zde můžeme rozlišovat zastoupení zákonné, smluvní a zastoupení z rozhodnutí soudu. Každý, kdo v řízení vystupuje jako zástupce účastníka, musí své oprávnění doložit při prvním úkonu, který ve věci učinil. Zástupcem nemůže být ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného (§ 32/1 a 2 OSŘ).

1. Zákonné zastoupení

Zákonné zastoupení je v OSŘ upraveno v § 22 a 23. Úprava zákonného zastoupení a zastoupení na základě rozhodnutí má především garantovat právo na spravedlivý proces a rovnost účastníků před soudem. Smyslem zákonného zastoupení je, aby za osobu, jež v konkrétní věci nemůže samostatně před soudem jednat (nemá procesní způsobilost), jednal před soudem její zákonný zástupce. Procesní způsobilost mají osoby v takovém rozsahu, v jakém mají způsobilost vlastními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti (§20/1 OSŘ). Je-li předmětem řízení věc, v níž má nezletilý s ohledem na § 9 ObčZ způsobilost k právním úkonům a tedy i procesní způsobilost, může soud přesto rozhodnout, že musí být s ohledem na okolnosti případu zastoupen zákonným zástupcem (§23 OSŘ). To samé lze použít i u osob, jež jsou omezeny ve způsobilosti k právním úkonům.¹⁶⁸

Nicméně v některých případech zákon osobě, jež potřebnou procesní způsobilost jinak nemá, tuto způsobilost pro konkrétní řízení přiznává. V takových případech pak osoba činí procesní úkony samostatně. Jedná se např. o řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení (§ 180a OSŘ).

Kdo je zákonným zástupcem nezletilého jsem uvedl v předchozí kapitole. Pokud je osoba zbavena či omezena ve způsobilosti k právním úkonům, jedná za ni před soudem ustanovený opatrovník (případně kolizní opatrovník).

¹⁶⁸ Blíže k tomu viz. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 96

2. Zastoupení na základě rozhodnutí

Pokud osoba, jež musí být zastoupena zákonným zástupcem, zástupce nemá, nebo ji nemůže v řízení zastupovat, a je-li tu nebezpečí z prodlení, ustanoví jí předseda senátu opatrovníka (§ 29/1 OSŘ). Pokud by zde nebezpečí z prodlení nebylo, neustanovuje soud opatrovníka sám, ale vyzve soud k tomu příslušný, aby opatrovníka určil v samostatném řízení. U nezletilých se tak děje v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, u zletilých osob v řízení opatrovnickém.

Soud ustanoví opatrovníka také právnické osobě, není-li tu žádná z osob, která je podle § 21 OSŘ oprávněna jednat za právnickou osobu, nebo není jisté, kdo je touto osobou, a je-li tu nebezpečí z prodlení (§ 29/2 OSŘ).

Podle § 29/3 může soud účastníkovi (ač procesně způsobilému) ustanovit opatrovníka také z jiných důvodů zde uvedených (např. dušení porucha, zdravotní důvody atd.).

Na žádost účastníka, u něhož jsou předpoklady k osvobození od soudních poplatků (138 OSŘ), ustanoví předseda senátu zástupce, je-li to třeba k ochraně jeho zájmů (30/1 OSŘ).

Ustanovený zástupce má stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci.

3. Zastoupení na základě plné moci (smluvní zastoupení)

I v případě plné moci udělené pro zastupování v civilním procesu platí, že plná moc je samostatným jednostranným právním úkonem zmocnitele, který je třeba odlišovat od smlouvy, jíž se řídí vztah mezi zmocněncem a zmocnitelem (např. smlouva příkazní nebo mandátní). Tato smlouva může být uzavřena písemně, ústně, případně i konkludentně a soudu není třeba ji prokazovat. Soudu se prokazuje pouze oprávnění zmocněnce činit procesní úkony za zmocnitele, k čemuž slouží plná moc.

Plná moc je zde procesní úkon účastníka řízení, jímž dává soudu najevo, že určitá osoba je oprávněna za něho před soudem vystupovat. Procesní plná moc tedy opravňuje zmocněnce k činění procesních úkonů, jakými jsou např. podání žaloby, opravných prostředků a další.

Obdobně jako v občanském zákoníku, ani v civilním procesu není třeba udělit pouze písemnou plnou moc ale je ji možné udělit také ústně do protokolu (§ 28 OSŘ).

3. 1. Prokazování oprávnění k zastupování

Každý, kdo zastupuje účastníka řízení, musí své oprávnění doložit již při prvním úkonu, který ve věci učinil (§ 32/1 OSŘ). Pokud se tak nestane, jedná se o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit. Soud vyzve zpravidla zmocněnce, aby dodatečně ve stanovené lhůtě patřičným způsobem soudu prokázal, že je oprávněn za účastníka řízení jednat. Pokud se však nepodaří nedostatek podmínky řízení dodatečně odstranit, soud řízení zastaví (§ 140/2 OSŘ), pokud bylo řízení zahájeno podáním, které učinil údajný zmocněnec, „v ostatních případech soud v řízení pokračuje a jedná přímo s účastníkem“.¹⁶⁹ Stejně se k této otázce vyslovil také Nejvyšší soud ČR.¹⁷⁰ Stejný postup se uplatní v případě, že plná moc trpí vadou spočívající v nedostatku úředního ověření podpisů na plné moci tam, kde to zákon vyžaduje (§ 28/4 OSŘ).

Pro problematiku zhojení nedostatků plné moci v civilním řízení je velmi významné i další usnesení Nejvyššího soudu ČR, podle kterého „*Je-li podání podepsáno jen tvrzeným zástupcem účastníka, vede okolnost, že se uvedený nedostatek podmínky řízení nezdařilo odstranit, k zastavení řízení. Je tomu tak proto, že bez průkazu zastoupení nelze připustit, aby údajný zmocněnec vykonával v řízení práva osoby, která (dovedeno do důsledku) ani nemusí vědět, že někdo zneužil jejího jména*“.¹⁷¹ V témže rozhodnutí dále uvádí, že „*reakcí na opatření (výzvu) soudu směřující k doložení zastoupení může být i to, že účastník řízení opatří podání, jímž se zahajuje řízení, svým podpisem. Tím sice neprokáže, že je v řízení zastoupen označeným zmocněncem (a proto se na něj bude pohlížet jako na nezastoupeného), avšak zabrání tomu, aby soud řízení zastavil (není-li zde jiných vad, stane se podání projednatelným i bez účasti údajného zmocněnce účastníka). Stejně účinky jako to, že účastník řízení připojí svůj podpis přímo na příslušné podání, však se zřetelem ke sledovanému účelu má i to, že se s tímto podáním vlastnoručně podepsaným podáním ztotožní, jinak řečeno, že učiní podání, v němž vadu původního podání zhojí*“.

V tomto rozhodnutí se dále neztotožňuje s poučením soudu prvního stupně o způsobu odstranění nedostatku průkazu zastoupení, kdy podle soudu prvního stupně plná moc dokládající zastoupení má být datována nejpozději ke dni podání návrhu. Podle NS „*ten, kdo vystupoval v občanském soudním*

¹⁶⁹ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 117

¹⁷⁰ usnesení NS sp. zn. 29 Odo 733/2001

¹⁷¹ usnesení NS sp. zn. 29 Cdo 2352/2000-336

řízení jako zástupce účastníka, aniž se prokázal plnou mocí, tuto předloží dodatečně ve lhůtě určené soudem, je tím nedostatek průkazu zastoupení zhojen a jsou tak schváleny i ty úkony učiněné v řízení zástupcem účastníka, k nimž došlo před podpisem plné moci“.

V případě řízení odvolacího pak NS judikoval, že „*odvolání podané osobou, která se označila jako zástupce účastníka, avšak její oprávnění účastníka zastupovat nebylo prokázáno, nelze odmítnout podle §218 písm.b) o.s.ř. Jestliže se nedostatek prokázání plné moci nepodaří odstranit přes učiněná vhodná opatření, odvolací soud odvolací řízení zastaví (§211, §104 odst. 2 o.s.ř.)“.*¹⁷²

3. 2. Druhy plných mocí v občanském soudním řízení a zastoupení více zmocněnci

Občanský soudní řád rozlišuje procesní plnou moc a plnou moc pro určité úkony (prostá plná moc). Procesní plnou moc nelze omezit a zmocněnec je oprávněn na jejím základě činit v průběhu celého řízení všechny právní úkony jako účastník řízení. Naopak prostá plná moc opravňuje k zastupování jen při těch úkonech, které byly v plné moci výslovně uvedeny (§ 28a OSŘ). Advokátu a notáři je možno udělit pouze procesní plnou moc (§ 25/1 a § 25a/1 OSŘ). To samé platí v případě, když je obec v řízení zastoupena státem (§ 26a/2 OSŘ). Zmocněnci je možno udělit také všeobecnou (generální) plnou moc. Tato ho pak opravňuje nejen k činění veškerých procesních úkonů, ale také k provádění úkonů hmotněprávních. K rozsahu plné moci a k problematice plné moci generální jsem již výše uváděl příslušná rozhodnutí NS.

Otázka interních pokynů u plné moci k zastupování v civilním řízení byla NS vyřešena tak, že „*vnitřní omezení, která si účastník řízení se svým zástupcem sjednal, žádné účinky vůči soudu a ostatním účastníkům řízení nemají“.*¹⁷³

Je třeba znovu zdůraznit to, o čem jsem se zmínil již ve třetí kapitole, a sice že v civilním řízení není možné dát se zastoupit v téže věci více zmocněnci. Praktický dopad v případě udělení všeobecné plné moci více zmocněncům to má pak takový, že v rovině hmotněprávních úkonů platí o kolektivní plné moci to, co jsem uváděl v příslušné kapitole, ale v rovině úkonů procesních je tato plná moc vyloučena. To znamená, že pro civilní řízení by si musel zmocnitel z těchto svých více zmocněnců

¹⁷² usnesení NS sp. zn. 2 Cdon 992/97

¹⁷³ usnesení NS sp. zn. 2 Cdon 1081/96, publikovaný v čas. Soudní judikatura 5/1997

vybrat pouze jednoho, aby ho v řízení zastupoval, a tomu udělit např. procesní plnou moc. Plná moc, ať už procesní nebo prostá plná moc, udělená více zmocněncům je neplatná, k čemuž se vyjádřil i NS. „*Plná moc udělená současně dvěma advokátům je neplatná. Účastníka řízení, který takovou plnou moc soudu předloží, je nutno o nepřípustnosti zastoupení více advokáty současně poučit a vyzvat jej, aby si pro řízení zvolil jen jednoho zástupce a toto zastoupení osvědčil novou plnou mocí*“.¹⁷⁴

Určitou možností, jak se s ustanovením § 24/1 OSŘ vypořádat, je udělení procesní plné moci jednomu nebo druhému zmocněnci, ale ne současně oběma najednou. To znamená, že procesní úkony činí pouze jeden z nich, ale může být např. v budoucnu u řízení, která se táhnou mnoho let, nahrazen druhým, v plné moci uvedeným, zmocněncem.¹⁷⁵

To, že není možné si nejprve zvolit jednoho smluvního zástupce a později k němu přibrat dalšího, stanoví nevyvratitelná právní domněnka obsažená v § 28/3 OSŘ podle něhož, „*zvolí-li si účastník jiného zástupce, platí, že tím také vypověděl plnou moc dosavadnímu zástupci*“.¹⁷⁶ Okamžikem, kdy je soudu předložena plná moc v níž je zmocněn jiný zmocněnec, předchozí zmocnění zaniká. Vyskytuje se zde určitá terminologická nepřesnost, jelikož účastník plnou moc nevypovídá, ale odvolává.¹⁷⁶

3. 3. Otázka přijetí plné moci v občanském soudním řízení

Obdobně jako u hmotněprávní plné moci, i u plné moci v civilním řízení se objevuje problém s přijetím plné moci ze strany zmocněnce. Pokud podle občanského zákoníku může činit obtíže interpretace § 23, který může svádět k mylnému názoru, že plná moc je dohodou a je ji tedy nutno přijmout (podepsat), pak v rovině práva procesního je tímto sporným paragrafem zřejmě § 28/4 OSŘ, který říká, že „*podpisy na písemné plné moci, na odvolání plné moci a na její výpovědi musí být úředně ověřeny, jen stanoví-li tak zákon nebo rozhodl-li tak předseda senátu*“.¹⁷⁷ Problematické je zde především slovo „podpisy“, které nabádá k výkladu, že se jedná jak o podpis zmocnitele, tak o podpis zmocněnce.¹⁷⁷ Toto označení vyjadřuje spíše pluralitu úkonů, na nichž je podpisu třeba (plná moc, odvolání, výpověď) než pluralitu osob, které by měly svými podpisy plnou moc potvrdit (zmocnitel, zmocněnec). Na tuto problematiku

¹⁷⁴ usnesení NS sp. zn. 2 Cdon 1007/96, publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 5/1997

¹⁷⁵ Myslíl, S. Plná moc udělená více zmocněncům. Bulletin advokacie, 2002, č. 2, str. 27

¹⁷⁶ Blíže viz. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 118

¹⁷⁷ K tomu viz. Nedělka, M., Říha, P. Prohlášení zmocněnce o přijetí plné moci – její povinná náležitost? Bulletin advokacie, 2005, č. 5

však existuje i opačný názor, a sice že je třeba, aby zmocněnec plnou moc přijal. „Z listiny (z protokolu) musí být rovněž zřejmé, že zmocněnec plnou moc přijal“.¹⁷⁸

K otázce přijetí plné moci v civilním řízení se vyslovil i NS „Pokud dovolatelé namítají, že v plné moci udělené prvním žalovaným není obsažen projev vůle obecného zmocněnce v tom smyslu, že uvedené zmocnění přijímá, je třeba poukázat na to, že plná moc je jednostranným právním úkonem zastoupeného, a je nutno ji odlišovat od dohody o zastoupení jakožto úkonu dvoustranného, pro který není předepsána písemná forma“.¹⁷⁹

Problematikou smluvního zastoupení, a to nejen v civilním procesním právu, se zabýval i Ústavní soud ČR. „Zastoupení - a to i zastoupení procesní před soudem - vzniká již na základě dohody o plné moci (§ 23 o.z.), pro kterou zákonem není vyžadována písemná forma. Samotná plná moc, která je na rozdíl od dohody o plné moci pouze jednostranným úkonem zmocnítele, pak již jen osvědčuje navenek, že k uzavření dohody o plné moci došlo“.¹⁸⁰

V jednom ze svých dalších nálezů uvádí: „právní vztah u dobrovolného zastoupení vzniká mezi zastoupeným a zástupcem na základě smlouvy (často nepřesně označované jako dohoda o plné moci), k jehož obsahu patří právo zástupce zastupovat zastoupeného v dohodnutém rozsahu. Plná moc je jednostranný právní úkon zastoupeného, jenž je adresován třetím osobám, kterým se dává na vědomí, že zástupce je oprávněn zastoupeného zastupovat a v jakém rozsahu (plná moc je pouhým osvědčením existence práva určité osoby zastupovat jinou osobu)“.¹⁸¹

Situace, kdy zákon výslovně požaduje úřední ověření plné moci se vyskytuje např. v souvislosti s výkonem rozhodnutí prodejem nemovitosti, kdy podle § 336h/3 OSŘ „fyzická osoba může dražit jen osobně nebo prostřednictvím zástupce, jehož plná moc byla úředně ověřena“. Předseda senátu rozhodne, že je třeba úředně ověřit podpis na plné moci zejména v případě, kdy hrozí újma účastníkovi řízení. „...smyslem tohoto

¹⁷⁸ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 116

¹⁷⁹ usnesení NS sp. zn.26 Cdo 643/2002

¹⁸⁰ ÚS sp. zn. IV. ÚS 43/94

¹⁸¹ ÚS sp. zn. I. ÚS 433/01

*opatření je především zabránit tomu, aby nemohl před soudem vystupovat jako zmocněnec někdo, kdo jím opravdu není“.*¹⁸²

3. 4. Zánik plné moci v občanském soudním řízení

Určité odlišnosti od hmotněprávní plné moci nalezneme také v případě zániku plné moci pro zastupování v civilním řízení. I zde je možno plnou moc vypovědět zmocněncem nebo odvolat zmocnitelem.

Odlišnost od občanského zákoníku spočívá v tom, že u hmotněprávní plné moci nastávají účinky odvolání nebo výpovědi okamžikem, kdy tyto úkony dojdou druhé straně, v procesním právu jsou však tyto úkony účinné vůči soudu, jakmile mu byly zástupcem nebo účastníkem oznámeny a vůči jiným účastníkům jsou účinné, jakmile jim byly oznámeny soudem (§ 28/2 OSŘ). To znamená, že i kdyby např. zmocnitel odvolal plnou moc, zmocněnec o tomto odvolání věděl, ale ani jeden z nich to neoznámil soudu, má soud stále za to, že oprávnění zmocněnce jednat před soudem za zmocnitele nadále trvá.

V této souvislosti mohu uvést např. rozhodnutí NS podle kterého *„jestliže účastník vypověděl procesní plnou moc svému zástupci ještě před doručením soudního rozhodnutí, avšak oznámení o tom došlo soudu až po doručení rozhodnutí takovému zástupci, šlo o účinné doručení“.*¹⁸³ Nejvyšší soud sice uvádí, že účastník plnou moc vypoví, ale zřejmě má na mysli, že ji odvolá (§ 28/2 OSŘ).

To, že pro oznámení o ukončení zastupování zákon nepředepisuje žádný doklad, který by měl být soudu předložen, dovodil Nejvyšší soud ve svém dalším rozhodnutí. *„Jestliže soudu došlo sdělení účastníka řízení o ukončení jeho zastoupení na základě plné moci, není třeba, aby zánik plné moci byl doložen nebo aby i zástupce vyrozuměl soud o ukončení zastupování“.*¹⁸⁴

Na rozdíl od občanského zákoníku (§ 33b/2) plná moc pro zastupování v civilním řízení vždy zanikne, pokud zastoupený ztratí způsobilost být účastníkem řízení, což je u fyzické osoby smrtí a u právnické osoby jejím zánikem. K zániku plné moci dojde také, pokud zmocněnec zemřel nebo zanikl.

¹⁸² Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 118

¹⁸³ usnesení NS sp. zn. 29 Odo 303/2001, publikovaný v čas. Soudní judikatura 6/2002

¹⁸⁴ rozsudek NS sp. zn. 2 Cdon 1489/97, publikovaný v čas. Soudní judikatura 5/1998

O zániku plné moci v případě zmocnění nového zmocněnce jsem se již zmínil výše.

Plná moc dále zanikne dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo skončeno řízení, pro něž byla udělena, pokud z plné moci nevyplývalo něco jiného, např. že se vztahuje i na řízení o výkon rozhodnutí (§ 28/6 OSŘ).

Plná moc zanikne také v případě prohlášení konkurzu na majetek zmocnitele (§252/1 z.č.186/2006 Sb.). Prostá plná moc končí také provedením úkonů, ke kterým byla udělena.¹⁸⁵

Nejvyšší soud ČR se zánikem procesní plné moci zabýval v jednom ze svých rozhodnutí. V posuzovaném případě bylo advokátkou podáno dovolání proti rozsudku odvolacího soudu. Advokátka zastupovala žalobkyni, jež však ještě před podáním dovolání zemřela. NS dospěl k závěru, že úmrtím žalobkyně (ztrátou procesní způsobilosti) zanikla také procesní plná moc a tudíž bylo dovolání podáno někým, kdo k dovolání není oprávněn. Toto dovolání NS usnesením odmítl.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s., str. 118

¹⁸⁶ usnesení NS sp. zn. 22 Cdo 2805/2000

Kapitola X.

Navrhovaná právní úprava zastoupení

1. Obecně k navrhované právní úpravě zastoupení

Legislativní práce na současném návrhu nového občanského zákoníku započaly již v roce 2000 na základě rozhodnutí tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla. Věcný záměr rekonstrukce byl schválen vládou 18. dubna 2001. V roce 2008 proběhlo ohledně návrhu připomínkové řízení a na jaře roku 2009 byl návrh schválen vládou. Jeho osud nyní závisí na schválení, či neschválení Parlamentem ČR.

Hlavním smyslem rekonstrukce, je vytvoření moderního občanského zákoníku, jakožto zákona, který bude plnit integrující funkci pro oblast celého soukromého práva. Návrh je reakcí na současnou roztržičnost právní úpravy soukromého práva, kterou jsme si jako historický odkaz přinesli z dob socialistického zákonodárství.

Po r. 1948 byla odmítnuta existence soukromého práva a právního dualismu, s tím, že v socialismu bude nahrazen jednotným právem socialistickým, založeným na veřejnoprávních zásadách. Tím byla dána možnost státu zasahovat do soukromoprávních záležitostí a podřídit je zájmu celku. Občanské právo se tak stalo jednou z kategorií práva státního.¹⁸⁷ Občanský zákoník z r. 1950 zavedl sovětizaci občanského práva a jeho unifikaci na území celého Československa. V letech následujících po přijetí úst.zák.č. 100/1960 Sb. přestal občanský zákoník plnit funkci obecného kodexu. Byl přijat nový občanský zákoník, dodnes platný a účinný z. č. 40/1964 Sb., zákon o rodině, zákoník práce, hospodářský zákoník a zákoník mezinárodního obchodu. Žádný z nich neměl obecnou povahu, ale každý byl zvláštním zákonem upravujícím určitou oblast společenských vztahů. V řadě případů tak došlo k vytvoření duplicitní úpravy některých právních institutů, se kterou se však potýkáme i dnes (např. promlčení podle občanského zákoníku a obchodního zákoníku, úprava některých smluvních typů atd.).¹⁸⁸ Dalšími neblahými důsledky socialistického práva byla změna právní terminologie (např. služby místo závazků), odstranění některých právních institutů (např. zástavního práva, držby a jiných) a především odklon od dispozitivní zásady. Až novela občanského zákoníku z. č. 131/1982 Sb. oslabilu úlohu

¹⁸⁷ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku (<http://obcanskyzakonik.justice.cz>)

¹⁸⁸ Tamtéž

veřejnoprávní regulace a znovu do něho navrátila některé právní instituty jako sousedská práva, držbu a jiné.¹⁸⁹ Rozsáhlejších změn se občanský zákoník dočkal až po roce 1989. Stalo se tak především zákonem č. 509/1991 Sb., který znamenal zlepšení hlavně v oblasti věcných práv, obligací a právní terminologii, některé nedostatky socialistického zákonodárství však zůstaly zachovány (např. absolutní neplatnost právních úkonů). Přijetím obchodního zákoníku v témže roce vznikla zejména v oblasti závazkového práva duplicitní úprava mnoha právních institutů, která přispívá k nepřehlednosti právní úpravy soukromého práva, a jejíž odstranění je jedním z cílů nové kodifikace. V průběhu následujících let byl občanský zákoník novelizován četnými novelami, které měly především přiblížit naše občanské (soukromé) právo evropské úrovni.

Nový občanský zákoník se snaží navázat na tradice dosud nejrozsáhlejší kodifikace civilního práva na našem území, OZO. Oproti němu má však téměř dvojnásobný počet paragrafů (bez mála 3000). Z hlediska systematiky se kodex skládá z pěti částí: obecná část, rodinné právo, absolutní majetková práva, relativní majetková práva, ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

Hlavním ideovým zdrojem rekodifikace se stal vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937, který sledoval modernizaci OZO. Inspirační zdroje hledá současný návrh nejen v právu uplatňovaném na našem území, ale i v zahraničních právních úpravách, mezinárodních smlouvách a nařízeních a směrnících EU.¹⁹⁰

Na evropské úrovni probíhají řadu let práce na kodifikaci evropského smluvního práva. V roce 1980 byla ustavena Komise pro evropské smluvní právo, též známa jako Landova komise. Jejím úkolem bylo vytvořit Principy evropského smluvního práva (PECL). Jejich první verze byla publikována v roce 1995, druhá a třetí verze následovaly v letech 2000 a 2003. Jsou rozděleny do 16. kapitol, přičemž kapitola 3. se zabývá problematikou plné moci a zastoupení.¹⁹¹

¹⁸⁹ Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. I., 3. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2002, str. 62

¹⁹⁰ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

¹⁹¹ Raban, P. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. Právní rozhledy, 2008, č. 11, str. 398

Nástupcem Landovy komise je Studijní skupina pro evropský občanský zákoník v čele s Christianem von Barem, která zahájila svou činnost v roce 1998.¹⁹² Studijní skupina PECL převzala a v několika oblastech rozšířila.¹⁹³ Kromě této skupiny odborníků je činná i řada dalších. K nim patří také skupina mající za úkol zmapovat a systematizovat stávající evropské smluvní právo obsažené ve směrnících a nařízeních. Cílem této skupiny je vytvořit Principy existujícího smluvního práva ES. Výsledkem společného úsilí obou výše zmíněných skupin bylo publikování Návrhu společného referenčního rámce (Draft common frame of reference, neboli DCFR) v roce 2008.¹⁹⁴

DCFR by se měl stát zdrojem inspirace jak pro evropského tak vnitrostátního zákonodárce, využít by jej mohly i soudní nebo arbitrážní instituce, může však také sloužit smluvním stranám, které mohou některé jeho části zahrnout mezi svá smluvní ujednání.¹⁹⁵ DCFR obsahuje principy, definice a modelová pravidla. Dělí se na knihy, kapitoly, sekce, podsekce a články. Zastoupení nalezneme v knize 2. kapitole 6.

Rekodifikace občanského práva přinese řadu změn do mnoha právních institutů. Není úkolem této práce poukázat na všechny a tudíž se zaměřím jen na změny týkající se zastoupení a otázek s ním souvisejících.

2. Zastoupení v návrhu nového občanského zákoníku (a srovnání s úpravou evropskou)

Stejně tak jako současná právní úprava, i návrh rozlišuje zastoupení zákonné a zastoupení smluvní, které již tak i správně terminologicky označuje. Celá hlava 3. o zastoupení je rozdělena do 3 dílů, na všeobecná ustanovení, smluvní zastoupení, zákonné zastoupení a opatrovnictví. V novém občanském zákoníku tak již nesplývá zákonné zastoupení a zastoupení z rozhodnutí státního orgánu v jedno, jak tomu bylo doposud. Je otázkou, do jaké míry je vhodné upravit problematiku smluvního a zákonného zastoupení (i opatrovnictví) v jedné hlavě. Historicky poprvé jsme měli takovouto společnou úpravu až v občanském zákoníku z r. 1950 a v tomto směru na něho navázal i současně platný občanský zákoník. OZO měl samostatnou úpravu

¹⁹² Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonifkaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwerr, 2008, 204 s., str. 100

¹⁹³ Blíže k tomu Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonifkaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwerr, 2008, 204 s., str. 98

¹⁹⁴ Raban, P. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. Právní rozhledy, 2008, č. 11, str. 400

¹⁹⁵ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonifkaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwerr, 2008, 204 s., str. 95

zastoupení smluvního a na různých místech zákona pak bylo upraveno zastoupení zákonné. Obdobnou úpravu má i německý BGB. Ulrich Drobnig je zastáncem oddělené úpravy smluvního a zákonného zastoupení především proto, že úprava zastoupení zákonného se nezabývá vnějším vztahem mezi zástupcem a třetí osobou.¹⁹⁶

2. 1. Všeobecná ustanovení o zastoupení

Všeobecná ustanovení o zastoupení nalezneme v § 398 až 401 návrhu. Vycházejí ze současného znění § 22 až 24 ObčZ.

§ 398/1 říká, že zástupcem je ten, kdo je oprávněn právně jednat jménem jiného a že ze zastoupení vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému. Oproti dnešní úpravě však nestanoví, z jakého právního důvodu oprávnění právně jednat jménem jiného vzniká. Je zřejmé, že návrh vychází z koncepce zastoupení přímého. Nicméně zástupcem je i ten, kdo je podle dohody se zastoupeným oprávněn jednat svým jménem na účet zastoupeného. V tomto případě se jedná o zastoupení nepřímé, kterému se výslovně návrh, stejně tak jako dnešní právní úprava, nevěnuje (stejně tak např. ani DCFR nebo BGB, § 164-§ 181 se vztahují jen na přímé zastoupení).

§ 398/2 řeší problematiku zastoupení více zástupci v téže věci. Návrh požaduje, obdobně jako § 31/3 ObčZ, aby jednali všichni zástupci společně, není-li ujednáno nebo zákonem stanoveno něco jiného. Toto pojetí se však setkalo s nesouhlasem odborníků na občanské právo. Argumentuje se především tím, že toto pojetí chrání zastoupeného před zneužitím zástupcem a to na úkor třetí strany, která nemusí při právním jednání se zástupcem vědět, že oprávnění zástupce je omezeno společným jednáním.¹⁹⁷ Také na evropské úrovni převládá názor, že každý z více zástupců je oprávněn za zastoupeného jednat samostatně, jak to vyplývá z návrhu společného referenčního rámce.¹⁹⁸ Oproti tomu při úpravě prokury byl v návrhu občanského zákoníku zvolen opačný přístup, podle něhož je-li prokura udělena více osobám, zastupuje každá z nich podnikatele samostatně, pokud není ujednáno jinak (§ 412/2). Myslím si, že je matoucí, aby při „běžném“ zastoupení platil princip společného jednání zástupců a při zastoupení podnikatele více prokuristy platil princip opačný (dále např. § 159 o statutárním orgánu

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 58

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 59 a 83

¹⁹⁸ Příloha Karlovarské právní revue, 2008, č. 2 (čl. 6:110)

složeném z více osob, nebo § 55). Domnívám se, že by bylo vhodné obě ustanovení sjednotit a klonil bych se spíše k pojetí § 412/2 návrhu.

§ 399 návrhu obsahuje obecné požadavky na zástupce. Jedná se, stejně jako podle dosud platné úpravy, o podmínku způsobilosti k těm právním úkonům, které má zástupce pro zastoupeného učinit a podmínku absence střetu zájmu mezi zástupcem a zastoupeným. Právní úprava je tedy téměř totožná, odlišná je však použitá terminologie. Zatímco platný občanský zákoník užívá pojmu „právní úkon“, návrh jej zaměňuje za pojem „právní jednání“. Tím se dostávám k obecnější otázce týkající se celé rekodifikace a nejen oblasti zastoupení, a sice změny právní terminologie. Z návrhu nového občanského zákoníku, a je to zdůrazněno i v jeho důvodové zprávě, je zřejmá snaha oprostit se od práva socialistického. Je to jistě záměr, který lze uvítat a s nímž lze ve většině případů souhlasit. Domnívám se však, že např. v otázce právní terminologie by stálo za uvážení, do jaké míry je třeba měnit mnohaletým užíváním zažití právní pojmy a nahrazovat je pojmy jinými. Myslím si, že je zde třeba na pomyslné misky vah položit právní povědomí občanů a snahu zbavit se za každou cenu socialistické terminologie. Osobně bych právní povědomí veřejnosti považoval za důležitější než hru se slovy. Dalším příkladem za všechny může být § 31 návrhu, podle kterého nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. V podstatě říká to samé, co § 9 platného občanského zákoníku, jen pojem způsobilost k právním úkonům zaměnil za svéprávnost a právní úkon za právní jednání.

To byla ale jen poznámka k terminologii a nyní se vrátím k problematice zastoupení.

DCFR u otázky střetu zájmů zavádí pouze možnost zastoupeného takového jednání zrušit, jinak zůstává platné.¹⁹⁹ Evropský návrh se tedy kloní k relativní neplatnosti, přičemž střet zájmů předpokládá především tam, kde zástupce vstupuje do jednání sám se sebou, nebo jedná také jako zástupce třetí strany.²⁰⁰

Domnívám se, že i podle tuzemské navrhované úpravy bude toto jednání jen relativně neplatné, a to oproti současnému řešení pomocí absolutní neplatnosti. Jedná-li zástupce, jehož zájem odporuje zájmu zastoupeného, bude takovýto zástupce nezpůsobilý k zastupování a jím podstoupené právní jednání bude neplatné. Podle mého

¹⁹⁹ Příloha Karlovarské právní revue, 2008, č. 2 (čl. 6:109)

²⁰⁰ Tamtéž

názoru ustanovení o střetu zájmu mezi zástupcem a zastoupeným slouží k ochraně zájmů zastoupeného, a tudíž se neplatnosti takového jednání může dovolávat s ohledem na § 516 návrhu jen zastoupený, jinak je toto jednání platné. Lze se však setkat i s opačným názorem na tuto otázku.²⁰¹

S problematikou střetu zájmů úzce souvisí otázka samokontrahování, které se věnuji ve třetí kapitole.

O dalším paragrafu návrhu také nepanuje obecná shoda.²⁰² § 400 totiž stanoví, že zástupce jedná osobně a dalšího zástupce může pověřit, je-li to se zastoupeným ujednáno nebo vyžaduje-li to nutná potřeba, přičemž druhé jmenované platný zákoník nezná. Oproti tomu navrhovaná evropská úprava je v této otázce volnější, když říká, že zástupce je oprávněn delegovat zmocnění další osobě, pokud nelze důvodně očekávat, že má jednat osobně.²⁰³

Všeobecná ustanovení o zastoupení jsou oproti dnešní úpravě rozšířena o obecnou úpravu překročení zástupního oprávnění a jednání bez tohoto oprávnění v § 401. Bez ohledu na to, o jaký typ zastoupení se jedná, bude jednání zástupce při překročení oprávnění, nebo jednání bez zástupního oprávnění závazné pro zastoupeného jen, pokud takového jednání schválí. Pokud k tomuto schválení nedojde, jednání je sice platné, ale platí jen mezi zástupcem a třetí stranou. Pokud je třetí strana v dobré víře, může po zástupci (nebo neoprávněné osobě) požadovat splnění závazku nebo náhradu škody. Obdobnou úpravu má i DCFR.²⁰⁴

2. 2. Navrhovaná právní úprava smluvního zastoupení

Samotné smluvní zastoupení se nachází v oddíle druhém třetí hlavy. Návrh zde v podstatě vychází ze současné právní úpravy. Za zmínku však stojí několik odchylek.

Především se jedná o odvolatelnost plné moci. Současná právní úprava v § 33b/3 zmocniteli znemožňuje vzdát se práva na odvolání plné moci. § 403 návrhu obecně vychází z téhož, dovoluje však zmocněnci a zmocniteli, aby se dohodli, z jakých důvodů bude moci zmocnitel plnou moc odvolat. Z jiného než dohodnutého důvodu by pak

²⁰¹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 204 s., str. 59 a 60

²⁰² Tamtéž, str. 84

²⁰³ Příloha Karlovarské právní revue, 2008, č. 2 (čl. 6:104)

²⁰⁴ Tamtéž (čl. 6:107)

nebylo možné plnou moc odvolat, leda by se jednalo o zvlášť závažný důvod. Nová právní úprava by tedy měla přinést větší míru jistoty pro zmocněnce. Např. Luboš Tichý se domnívá, že neodvolatelná plná moc by měla být připuštěna, pokud není v rozporu s dobrými mravy.²⁰⁵ Na otázku odvolatelnosti plné moci nepanuje jednotný názor ani na evropské úrovni. Zatímco Principy evropského smluvního práva (PECL) odmítly neodvolatelnou plnou moc, v DCFR je za určitých podmínek připuštěna.²⁰⁶ Autory komentáře k OZO, byl zastáván názor, že vnitřní poměr mezi zmocněncem a zmocnitelem je čistě dispozitivní povahy, a že pokud tyto dvě strany budou chtít, mohou si neodvolatelnou plnou moc mezi sebou dohodnout. Na druhou stranu je také vyjádřen názor, že pokud by se zmocnitel vzdal svého práva odvolat plnou moc, jakoby sám sebe zbavil dobrovolně svéprávnosti, neboť nadále by za něho právní úkony byl oprávněn činit jeho zmocněnec (zvlášť problematické by to bylo u všeobecné plné moci, opravňující ke všem úkonům).²⁰⁷ Myslím si, že možnost odvolat plnou moc, jakožto jednostranný právní úkon, by měla být zmocniteli vždy zachována. Domnívám se, že dohoda, která by na jedné straně omezila zmocnitelovu možnost plnou moc odvolat, ale na straně druhé by se ponechala zcela zachovánu možnost plnou moc vypovědět zmocněncem, by mohla být pro zmocnitele příliš svazující.

Stejně jako podle současné právní úpravy, tak i podle navrhované bude platit, že pokud z právního jednání neplyne, že zástupce jedná za zastoupeného, platí, že jedná jménem vlastním. Myslím si, že tato úprava je poměrně přísná, a že by bylo vhodné ji doplnit v tom směru, že jednání za jiného nemusí plynout jen z právního úkonu, ale také z okolností případu (viz. např. § 164/1 BGB). Domnívám se také, že by toto ustanovení mělo být spíše zahrnuto do obecných ustanovení o zastoupení, neboť se jedná o projev zásady přímosti, která je platná pro celou oblast přímého zastoupení (ne jen smluvního).²⁰⁸

Dále bych chtěl upozornit na kombinaci obecného ustanovení o excesu v § 401 návrhu a speciálního ustanovení v § 407, který se týká jen smluvního zastoupení. V §

²⁰⁵ Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 204 s., str. 84

²⁰⁶ Tamtéž, str. 60

²⁰⁷ Blíže k tomu viz. Blíže k tomu viz. Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936, str. 630

²⁰⁸ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1258

407 je oproti obecnému konstruována nevyvratitelná právní domněnka schválení excesivního jednání, jako je tomu v § 33/1 platného občanského zákoníku. Tedy pokud zástupce při jednání překročí své oprávnění a zastoupený neoznámí svůj nesouhlas s tímto jednáním třetí straně bez zbytečného odkladu poté, co se o jednání dozvěděl, bude tímto jednáním vázán. O nezmocněném jednání ale § 407 mlčí, tudíž se použije obecná úprava § 401.

Nedostatek navrhované právní úpravy bych pak spatřoval v úpravě zániku zmocnění. Navrhovaná úprava je téměř totožná se současnou. Hlavní problém bych viděl v okamžiku zániku účinků zmocnění, kdy při jednostranném právním úkonu, jakým je např. výpověď nebo odvolání, účinek zmocnění zanikne okamžikem, kdy je např. odvolání doručeno zmocněnci. Návrh tedy podle mého názoru nedostatečně chrání třetí stranu, která se o zániku zmocnění vůbec nemusí dozvědět a v dobré víře dále jedná s bývalým zmocněncem. Výslovně § 408 uvádí, že „*dokud není odvolání zmocněnci známo, má jeho právní jednání tytéž účinky, jako by zmocnění ještě trvalo*“.

Určitá ochrana třetí osoby je stanovena v § 405/2, podle něhož pokud oznámí zmocnitel třetí osobě, že zmocnil zmocněnce k určitým právním úkonům, může se vůči třetí osobě dovolat odvolání tohoto zmocnění, jen pokud jí to před zmocněncovým jednáním oznámí, nebo když osoba o odvolání věděla. To je řešení identické s dnešní úpravou (§ 33b/5 ObčZ). Domnívám se, že vhodnější by bylo, aby zmocnitel vždy oznamoval třetí osobě odvolání zmocnění, pokud jí předtím také oznámil, koho zmocnil.

Např. DCFR tuto problematiku řeší podle mého názoru lépe: „*oprávnění zástupce pokračuje ve vztahu ke třetí straně, která věděla o oprávnění bez ohledu na ukončení nebo omezení zástupcova zmocnění, dokud se třetí strana nedozví nebo může být odůvodněně očekáváno, že se dozví o ukončení nebo omezení oprávnění*“.²⁰⁹

Také Principy evropského smluvního práva váží trvání účinků plné moci na vědění třetí strany: „*Plná moc je účinná, dokud třetí strana neví, nebo nemusí vědět, že plná moc byla ukončena zástupcem nebo zastoupeným*“.²¹⁰

BGB ve svém § 170 uvádí, že „*byla-li plná moc udělena projevem proti třetí osobě, pak platí proti této za platnou, dokud jí není zmocnitelem předložen zánik plné moci*“.

²⁰⁹ Příloha Karlovarské právní revue, 2008, č. 2 (čl. 6:112)

²¹⁰ http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/

Za vhodnou považuji úpravu zániku plné moci k zastupování v civilním řízení, podle které je výpověď nebo odvolání plné moci účinné vůči soudu, jakmile mu byly zástupcem nebo účastníkem oznámeny a vůči jiným účastníkům jsou účinné, jakmile jim byly oznámeny soudem (§ 28/2 OSŘ). To znamená, že i kdyby např. zmocnitel odvolal plnou moc, zmocněnec o tomto odvolání věděl, ale ani jeden z nich to neoznámil soudu, má soud stále za to, že oprávnění zmocněnce jednat před soudem za zmocnitele nadále trvá. Domnívám se, že obdobnou úpravu by bylo dobré z důvodu ochrany třetí strany zařadit i do práva hmotného.

Změnou oproti stávající úpravě je začlenění prokury do občanského zákoníku. Jedná se sice o změnu, ne však o novinku. Už občanský zákoník z r. 1950 prokuru upravoval, i když z jiného důvodu. Důvodem začlenění prokury do dílu druhého hlavy třetí návrhu (§ 410 až § 416) je to, že se jedná o zvláštní ustanovení o plné moci, jež by měla navazovat na obecnou úpravu smluvního zastoupení. Návrh vychází ze stávající úpravy v obchodním zákoníku a v některých případech ji rozšiřuje. Znovu zavádí institut prokury pro pobočku, který dnešní zákon nezná ale který u nás v minulosti již existoval (§ 76 z.č.141/1950 Sb.). Oproti dnešní nejednoznačné úpravě není v návrhu prokuristovi dovoleno přenést prokuru na jinou osobu. Kromě obecných způsobů zániku smluvního zastoupení zanikne prokura také převodem nebo pachtěm závodu nebo pobočky, pro které byla udělena.

2. 3. Navrhovaná právní úprava zákonného zastoupení

Zákonnému zastoupení je věnován třetí díl třetí hlavy navrhovaného občanského zákoníku. Návrh rozlišuje z hlediska právního důvodu vzniku zastoupení zákonné zastoupení a opatrovnictví. Oproti současné úpravě zákonného zastoupení, čítající pět paragrafů, je návrh mnohem podrobnější. Budu se zde zabývat jen těmi ustanoveními, která jsou odlišná od současné úpravy, nebo zcela nová.

V § 418 jsou vyjmenovány úkony, při nichž není zákonný zástupce nebo opatrovník oprávněn jednat za zastoupeného. Podle znění návrhu se jedná o taxativní výčet záležitostí ve věcech manželství, výkonu rodičovských práv a povinností a pořízení pro případ smrti.

Úplnou novinkou je následující paragraf, jenž zakazuje zákonnému zástupci odejmout zastoupenému věc zvláštní obliby, ledaže by se jednalo o některý z taxativně uvedených případů.

Drobná změna nastane také u institutu kolizního opatrovníka. Podle současné úpravy v § 30 ObčZ musí skutečně dojít ke střetu zájmu mezi tam uvedenými osobami, oproti tomu v § 420 návrhu se počítá již s pouhou hrozbou tohoto střetu. Kolizního opatrovníka bude tedy možné ustanovit i jako preventivní opatření.

Nově je dána možnost zástupci odmítnout dar, dědictví nebo odkaz určené zastoupenému a to se schválením soudu.

Zákonný zástupce ani opatrovník nemají nárok na odměnu za zastoupení, mají-li však povinnost také spravovat jmění, může soud odměnu přiznat (§ 422). Obdobné pravidlo máme v současnosti např. u poručnictví podle § 80/2 ZOR.

Speciální úpravu zastoupení nezletilých obsahuje druhá část zákoníku o právu rodinném.

Návrh rozlišuje mezi opatrovnictvím člověka a právnické osoby, každému je věnován samostatný oddíl.

Situace, ve kterých soud jmenuje člověku opatrovníka jsou téměř totožné se současnou úpravou (§ 425/1). Nově jsou stanoveny povinnosti, která má opatrovník plnit. Jedná se např. o ochranu zájmů opatrovance, péči o zdravotní stav a řadu dalších povinností, jež jsou obsaženy v § 426 a 427. Podle mého názoru jsou tato ustanovení nadbytečná, neboť rozsah práv a povinností opatrovníka určí soud v usnesení, kterým ho ustanovuje (§ 192/2 OSŘ).

Zajímavý je § 429, podle něhož soud jmenuje opatrovníka osobě, které pro zdravotní stav působí obtíže spravovat své jmění nebo hájit svá práva. Odchyłka od § 425 spočívá v tom, že tohoto opatrovníka bude moci soud jmenovat pouze na návrh této osoby a dále pak v tom, že svéprávnost osoby zůstane v plném rozsahu zachována, neboť opatrovník bude jednat zpravidla spolu s opatrovancem.

Koho lze za opatrovníka jmenovat, a k čemu soud přihlíží, je upraveno v § 431.

Návrh zavádí zcela nový institut v úpravě opatrovnictví člověka, opatrovnickou radu. Jelikož se jedná o ustanovení, jež nemají v naší právní úpravě současné ani minulé období, inspirovali se tvůrci nového občanského zákoníku v zahraniční právní úpravě. Obecně můžeme říci, že by se mělo jednat o konzultativní a kontrolní orgán opatrovníka.²¹¹ OZO znal sice terminologicky obdobný orgán, poručenské rady, ale jako

²¹¹ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

poradní orgán soudu při výkonu poručenského a opatrovnického soudnictví (§ 284 OZO). Její úprava byla svěřena zvláštnímu zákonu.²¹²

Z § 432 plyne, že se jedná o fakultativní orgán, který může být ustaven na žádost opatrovance nebo osoby jemu blízké. V případě této žádosti má pak opatrovník povinnost svolat schůzi osob blízkých opatrovanci a jeho přátel, za účelem zvolení opatrovnické rady. U osob blízkých opatrovanci zřejmě nenastane problém, domnívám se však, že pojem „přítel“ je v textu návrhu poněkud nejednoznačný. I v běžném životě je mnohdy těžké určit toho, kdo je či není naším přítelem. Je to osoba, o které se domníváme, že je přítelem, nebo je to ten, kdo se za něho sám považuje? V dalším odstavci téhož paragrafu je pak dokonce stanoveno, že se schůze mohou účastnit i přátelé, jež nebyli pozváni. Jelikož má na schůzi každý člen jeden hlas, bez ohledu na to, zda se jedná o rodinného příslušníka nebo přítele, a jelikož se rozhodnutí přijímá většinou, mohou být rodinní příslušníci snadno přehlasováni. Na druhou stranu si dokážu představit situace, kdy ani osoby blízké nemusí jednat v zájmu opatrovance a proto bych chápal účast přátel, jako určitou pojistku v těchto případech. Myslím si však, že tento pojem by bylo vhodné nahradit pojmem „osoba, která osvědčí oprávněný zájem“, z něhož by bylo zřejmé, že se schůze a volby rady zúčastní jen osoby, jimž na opatrovanci skutečně záleží. Osvědčení dlouhodobého a vážného zájmu je pak návrhem požadováno u osob, jež mají být členy rady (§ 433). Dále bude ke svolání schůze k ustanovení opatrovnické rady oprávněna také právnická osoba, jejíž hlavní činnost spočívá v péči o osoby se zdravotním postižením. Tato právnická osoba by se za podmínek stanových v návrhu mohla stát i členem opatrovnické rady (§ 444).

Rady budou mít minimálně tři členy, přičemž členem nesmí být sám opatrovník. Soud nebude opatrovnickou radu schvalovat, bude však mít pravomoc prohlásit volbu za neplatnou, pokud při ní došlo k porušení zákona (§ 436). Další ingerence soudu pak spočívá v odvolávání členů rady z důvodů uvedených v § 437/2. Kromě odvolání může člen rady ze své funkce odstoupit.

Usnášeníschopnost rady a průběh jejího zasedání jsou upraveny v § 434 a 438. Rada bude projednávat zprávu opatrovníka, vyjadřovat se k soupisu jmění opatrovance a k vyúčtování jeho správy i k vyúčtování případné odměny opatrovníka za správu jmění. Bude také moci navrhnout soudu zrušení opatrovnictví nebo odvolání opatrovníka (§ 439). Preventivní funkce rady je pak upravena v § 440, podle něhož si bude muset

²¹² Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935, str. 1119

opatrovník vyžádat předchozí souhlas rady, pokud bude rozhodovat o otázkách v tomto paragrafu taxativně vyjmenovaných (jedná se především o zásahy do osobní integrity opatrovance a nakládání s jeho jměním). Nad tento výčet se bude moci rada usnést na tom, jaká další rozhodnutí opatrovníka budou vyžadovat její souhlas. Na návrh člena opatrovnické rady, který pro rozhodnutí nehlasoval, opatrovníka nebo opatrovance, může rozhodnutí zrušit soud a nahradit jej vlastním.

Pokud se nepodaří opatrovnickou radu ustavit, může soud rozhodnout, že bude plnit její funkce jen jedna osoba. V případě, že ani tento postup nebude možný, bude schvalovat příslušná rozhodnutí opatrovníka soud (§ 442).

Pro značné zásahy do majetku opatrovance vyjmenované v § 443 nebude požadován souhlas rady, ale přímo soudu. Soud si v těchto případech vyžádá jen stanovisko rady. Postup pro pravidelné předkládání soupisu opatrovanceova jmění a vyúčtování při zániku funkce opatrovníka upravuje § 445.

Podle návrhu má však povinnost dozoru nad činností opatrovníka vždy soud, ten nejen že plní funkce rady tam, kde nebyla ustavena, ale může také zrušit její rozhodnutí nebo odvolat jednotlivé členy. Je tedy otázkou, zda není současná právní úprava, podle níž soud kontroluje činnost opatrovníka, dostačující. Navrhovatelé měli zřejmě úmysl, ulevit soudům při jejich kontrolní činnosti nad opatrovníky a přenést tuto povinnost na fakultativně zřizované opatrovnické rady. Pokud bude rada skutečně jednat v zájmu opatrovance, pak se tento záměr jistě zdaří. Pokud tomu tak nebude, budou soudy stejně nuceny rušit nevhodná rozhodnutí opatrovnických rad, odvolávat členy rady a v případě, že se pro nedostatek zájmu nepodaří radu ustanovit, plnit její funkce, což jim situaci jistě neusnadní. To, jaký bude mít opatrovnická rada praktický význam a do jaké míry bude úlevou nebo přítěží pro soudy ukáže až uvedení této úpravy v život.

Zcela nové je také výslovné zakotvení opatrovnictví právnických osob v § 446 až § 448. Podle důvodové zprávy pro toto řešení mluví především praktické důvody. Dále je touto výslovnou úpravou odstraněn současný stav nejistoty, zda je vůbec možné právnickým osobám opatrovníka ustavit. S opatrovnictvím právnických osob počítá návrh i na jiných místech, např. v § 160 je staveno, ve kterých případech by se mohl opatrovník právnické osoby uplatnit.

Za významnější než zakotvení institutu opatrovnictví právnických osob považuji změnu koncepce jednání právnické osoby, o které jsem se zmínil v příslušné kapitole.

Zřejmě nejčastějším případem zákonného zastoupení je zastupování nezletilých. I v tomto ohledu přináší návrh několik změn. Nezletilí nejsou plně způsobilí k právním úkonům, právní řád jim však v omezené míře přiznává možnost právně jednat (§ 9 ObčZ). Současná právní úprava nestanoví konkrétní věk, od něhož by byli nezletilí alespoň v omezené míře oprávněni činit právní úkony. Jinak tomu bylo podle OZO, v němž do 7. roku života nebyl nezletilec způsobilý vůbec žádného právního jednání (§ 21 OZO).²¹³ Aby právní úkon (právní jednání) nezletilého staršího 7. let byl závazný, musel jej ještě schválit jeho otec (§ 152 OZO). Pouze otec byl také jeho zákonným zástupcem. Obdobné ustanovení nalezneme také v § 11 z. č. 141/1950 Sb., v němž je však věková hranice snížena na 6 let. Sedmiletou hranici zná např. i německý občanský zákoník (§ 104 BGB), v němž se podle důvodové zprávy v otázkách nezletilců inspiroval i náš návrh. Konstrukci věkových hranic však nepřevzal a v § 31 používá současnou formulaci, že nezletilí jsou způsobilí k těm prvním jednáním (úkonům), které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilců jeho věku. Osobně se domnívám, že je tento přístup vhodnější než zakotvení pevných věkových hranic, neboť v běžném životě je těžko představitelné, jak by osoba, vůči níž nezletilec jedná, zjišťovala jeho skutečný věk. Projev vůle osoby, jež dosud nedosáhla požadované věkové hranice by byl považován za nicotný,²¹⁴ což by v praxi znamenalo, že by si např. šestileté dítě nemohlo samo koupit ani zmrzlinu. Podle našeho současného i budoucího pojetí to však možné je, neboť koupě zmrzliny šestiletým je jistě úkon, který je přiměřený rozumové a volní vyspělosti takového nezletilce.

Mezi částečnou svéprávnost nezletilých a plnou svéprávnost, ať již nabytou dosažením 18. roku věku, přiznáním svéprávnosti soudem nebo uzavřením manželství podle § 29 návrhu, se vkládají nové instituty, našemu právu dosud neznámé. Jedná se především o § 32 návrhu, podle něhož bude moci zákonný zástupce udělit nezletilému souhlas k právnímu jednání a to ve shodě se zvyklostmi soukromého života. V mezích tohoto souhlasu bude nezletilec schopen sám právně jednat. Návrh ale nic neříká o tom, jakým způsobem se bude souhlas zákonného zástupce prokazovat třetím osobám, s nimiž bude nezletilec jednat. Z důvodu právní jistoty a ochrany třetí strany by možná

²¹³ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935, str. 782

²¹⁴ Viz např. § 105 BGB

bylo vhodné zakotvit, že souhlas se uděluje písemně a že se jím nezletilec prokazuje při jednání se třetí osobou.

Dalším případem tohoto „mezistupně“ plné svéprávnosti je § 33, který do budoucna umožní, aby zákonný zástupce udělil se soudním přivolením nezletilému souhlas k provozování závodu nebo jiné obdobné výdělečné činnosti. Takový nezletilý pak bude způsobilý ke všem jednáním, jež jsou s touto činností spojena.

Následují § 35 a 36, které do občanského zákoníku zavádějí úpravu pracovněprávní subjektivity nezletilého, jež má být jakožto statusová otázka řešena v obecném kodexu a ne ve speciálním předpise mimo občanský zákoník.²¹⁵

Za nadbytečný považuji § 36, podle něhož by si nezletilý mladší patnácti let nemohl koupit zvíře v zájmovém chovu bez souhlasu zákonného zástupce nebo soudu. Nemyslím si, že by zájem pečovat o zvíře narůstal společně s věkem. Jediným důvodem je tak zřejmě snaha uvést naši úpravu do souladu s Evropskou dohodou o ochraně zvířat v zájmovém chovu.²¹⁶

Další významnou novinkou je také zavedení institutu prominutí let. Jedná se o úpravu, podle níž bude možné za podmínek § 38 soudně prohlásit nezletilého za plně svéprávného. Návrh se tak navrácí k právní úpravě účinné před rokem 1950, která byla obsažena v OZO a z. č. 447/19 Sb. z. a n.²¹⁷ Opuštěna byla především proto, že občanský zákoník z roku 1950 snížil věkovou hranici pro dosažení zletilosti z 21 na 18 let.²¹⁸

S problematikou zastupování nezletilých souvisí úprava práva rodinného v části druhé navrhovaného občanského zákoníku, ke které se vrátím níže.

Dalším významným případem zastoupení je zastupování osob, které jsou soudním rozhodnutím zbaveny nebo omezeny ve způsobilosti k právním úkonům (svéprávnosti). Zde se nejedná o zákonné zastoupení, neboť právním důvodem vzniku zastoupení je rozhodnutí soudu. Proto navrhovaná právní úprava správně nazývá tento druh zastoupení jako opatrovnictví a odlišuje ho tak od zastoupení zákonného. Návrh umožňuje osobě, jež očekává vlastní nezpůsobilost právně jednat (především v důsledku psychických onemocnění), aby učinila tzv. předběžné prohlášení, v němž projeví svou vůli, jakým způsobem mají být spravovány její záležitosti, jaká osoba je má spravovat,

²¹⁵ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

²¹⁶ Tamtéž

²¹⁷ Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935, str. 210

²¹⁸ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

nebo jaká osoba se má stát jejím opatrovníkem (§ 39). Aby takovéto prohlášení (i jeho odvolání) bylo platné, bude třeba splnit řadu podmínek stanovených v § 39 až § 42. Důležité je, že soudy budou tímto prohlášením vázány a budou mít povinnost zvoleného opatrovníka jmenovat, pokud bude k opatrovnictví způsobilý (§ 43). Na způsobilost být opatrovníkem se zřejmě použijí obecná ustanovení o způsobilosti zástupce podle § 399. V případě, že předběžné prohlášení nebude splňovat zákonné náležitosti, soud jím sice nebude vázán, bude však mít povinnost k němu přihlížet při svém rozhodování. Návrh také pamatuje na případy, kdy se podstatně změní okolnosti poté, co již bylo prohlášení učiněno (např. se změní vztahy mezi tím, kdo prohlášení učinil a navrhovaným opatrovníkem). V těchto situacích budou rozhodovat soudy o změně nebo zrušení prohlášení.

Zajímavou novinkou je také tzv. nápomoc při rozhodování (§ 47 a násl.). Je to institut, který umožní osobám, jež nejsou sice omezeny ve svéprávnosti, ale v důsledku své duševní poruchy nejsou schopny samostatně právně jednat, zajistit si smluvně osobu pro poskytování podpory. Nebude se jednat o zastoupení, neboť na rozdíl od zástupce, který jedná sám s účinky pro zastoupeného, budou podpůrce a podporovaný jednat společně. Nebude to tedy tak, že by podpůrce zastupoval podporovaného.

Dalším novým institutem je zastoupení členem domácnosti (§ 51 až § 56). Jde o zvláštní úpravu zastoupení, která není ani zákonným zastoupením (je třeba schválení soudu), ale ani opatrovnictvím. Její smysl spočívá v tom, že zletilou osobu, které duševní porucha brání samostatně právně jednat (ale není omezena ve svéprávnosti), bude zastupovat její předek, potomek nebo manžel. Aby toto zastoupení vzniklo, vyžaduje se schválení soudu a skutečnost, že zastupovaný toto zastoupení neodmítne. Domnívám se, že je tato úprava velmi podobná opatrovnictví podle § 425, kdy soud jmenuje opatrovníka fyzické osobě vždy, když to potřebuje k ochraně svých zájmů. Nemusí ji tedy ani omezovat ve způsobilosti k právním úkonům a opatrovníka jí přesto jmenuje. Tímto opatrovníkem může být zajisté i člen domácnosti.

Teprve v případě, že by podpora při rozhodování nebo zastoupení členem domácnosti byly nedostačující, bude možné omezit svéprávnost osoby. Návrh mluví pouze o omezení, nikoliv o zbavení svéprávnosti jako současná právní úprava. Další změnou budou důvody omezení. Do budoucna bude důvod jediný, a to duševní porucha, která není jen přechodná. Odpadá tak současný důvod v podobě nadměrného používání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů. Proč tomu tak je důvodová

zpráva neuvádí.²¹⁹Návrh se také odklání od institutu absolutní neplatnosti právního jednání učiněného opatrovancem, který nemohl jednat bez opatrovníka. Takováto jednání bude moci opatrovník ratihabovat, a pokud nebude působit opatrovanci újmu, nemá být vůbec prohlašováno za neplatné (§ 66).

2. 4. Navrhovaná právní úprava zastoupení v rodinném právu

Úprava zastoupení v právu rodinném (část druhá návrhu nového občanského zákoníku) je téměř totožná se současnou úpravou v zákoně o rodině.

Nadále bude připuštěno zastoupení jednoho snoubence při sňatečném prohlášení. Do budoucna však nebude vyžadováno, aby zmocněnec byl stejného pohlaví jako zmocnitel (§ 592).

V oblasti zákonného zastoupení manželů v běžných záležitostech (§ 619) a vázanosti jednoho manžela jednáním druhého v běžných věcech (§ 617) přibude možnost vyloučení těchto zákonných ustanovení rozhodnutím soudu (vedle výslovného prohlášení manžela, jak je tomu dnes).

U zákonného zastoupení nezletilých jejich rodiči přibyla některá ustanovení, která dnes nejsou v zákoně výslovně zakotvena, a lze je tak dovodit jen obecným výkladem. Např. nedohodnou-li se rodiče, který z nich bude dítě při právním jednání zastupovat, rozhodne soud (§ 809), nebo výslovná úprava možnosti rodičů nechat své dítě zastoupit odborníkem (§ 810).

Nezletilý bude moci být i nadále zastoupen osobou, jíž byl svěřen do výchovy, pěstounem (v běžných věcech), poručníkem či opatrovníkem. Ač jsou ustanovení návrhu u těchto institutů podrobnější, než dnešní znění zákona, na zastupování nezletilého se nic zásadního nemění (§ 843 a násl.). I pro opatrovnictví nezletilého bude možno využít institutu opatrovnické rady.

²¹⁹ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

Závěr

Smyslem této práce bylo podat ucelený přehled o zastoupení v občanském právu. Zabýval jsem se v ní jak historickými kořeny tohoto právního institutu a teoriemi právní vědy, tak také předchozí, současnou i navrhovanou právní úpravou.

Současné chápání zastoupení je záležitostí v celkovém vývoji práva poměrně novodobou. Byla to teprve teorie reprezentace, vytvořená v 19. stol., jež zvítězila v teoretických sporech o podstatu zastoupení, a umožnila tak následný rozvoj přímého zastoupení.²²⁰ Nepřímé zastoupení, jehož kořeny byly položeny již v právu římském, a které bylo po staletí jediným uznávaným druhem zastoupení, ustoupilo ve svém užívání do pozadí. O dominanci přímého zastoupení svědčí současná i navrhovaná právní úprava, která sice nepřímé zastoupení umožňuje, výslovně ho však nereguluje.

Přímé zastoupení se uplatňuje ve své podobě smluvní, zákonné, nebo založené rozhodnutím příslušného orgánu. S ohledem na navrhovanou právní úpravu jednání právnických osob, bude zřejmě třeba do budoucna počítat s dalším typem zastoupení, které např. německá právní věda označuje jako „organschaftliche Vertretung“, tedy zastoupení právnických osob jejich orgány. Takováto koncepce je známa většině evropských právních řádů a jejím přijetím bychom se měli v otázce jednání právnických osob dostat na evropský standard.

Navrhovaná právní úprava zastoupení doznala značných změn především v oblasti zastoupení zákonného a opatrovnickví. Do budoucna tak přibudou v této sféře zastoupení nové právní pojmy, které dnešní ani předchozí právní úpravy na našem území neznaly (např. opatrovnické rady, předchozí souhlas zákonného zástupce s jednáním nezletilého a další).

Smluvní zastoupení zůstalo až na drobné výjimky (např. odvolatelnost plné moci, či zmocnění v rodinném právu) prakticky v současné podobě. Jeho úprava však není zcela bezproblémová. O některých ustanoveních smluvního zastoupení napanuje mezi odborníky na občanské právo obecná shoda (viz. např. jednání více zmocněnců). Domnívám se, že především v otázce zániku plné moci (účinků plné moci) by bylo vhodnější přijmout jiné řešení.

Stěžejní zásada přímého zastoupení, zásada přímosti (Offenheitsgrundsatz), v současné i budoucí právní úpravě zakotvena v pasáži o smluvním zastoupení, by podle

²²⁰ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, str. 1253-1254

mého názoru měla být upravena mezi všeobecnými ustanoveními o zastoupení, neboť se týká všech typů přímého zastoupení. Stejně tak se domnívám, že by měla být ve všeobecných ustanoveních o zastoupení výslovně upravena problematika samokontrahování, a to z důvodu dosažení vyšší míry právní jistoty v těchto situacích. Zákon by měl stanovit, zda toto jednání považuje za absolutně neplatné, relativně neplatné, nebo platné za splnění určitých podmínek.

Zákonné zastoupení a opatrovnictví se v návrhu nového občanského zákoníku dočkalo určitých prvků modernizace. Smluvní zastoupení však bylo téměř doslovně převzato ze současné právní úpravy. I tak můžeme říci, že ob stojí ve srovnání s navrhovanou úpravou smluvního zastoupení na evropské úrovni.

Conclusion

The objective of this work was to provide a comprehensive summary of the representation in the civil law. I have been focusing on the historic roots of this legal institute and law theories as well as on the previous, current and proposed legal enactment.

The contemporary understanding of representation in the entire development of the law is quite new. It was only the representation theory, created in 19th century that gained victory in theoretical disputes related to the meaning of representation and thus facilitated the subsequent development of the direct representation.²²¹ Indirect representation, the roots of which had been laid in the Roman law and which was the only representation used for centuries, stepped aside in its usage. The dominance of the direct representation is proven by the current as well as proposed legal enactment that allows the indirect representation but it does not explicitly regulate it.

The direct representation is used in its contractual and legal forms, or in the form based on the decision by a respective authority. Regarding the proposed legal enactment of the legal persons' conduct, it may be necessary to consider another representation type that for example the German law calls "organschaftliche Vertretung", which is a representation of legal persons by their authorities. Such concept is known to the majority of the European systems of law and by accepting it we should reach the European standard with regards to the conduct of legal persons.

The proposed legal enactment of representation has been remarkably changed predominantly in the legal representation and custodianship. Therefore, in future there will be a new legal terminology that the current or previous legal enactments did not know in our country (e.g. custodianship councils, prior consent of the legal representative with the conduct of the minor, etc.)

The contractual representation stayed, with some minor exceptions (e.g. disclaimer of a power of attorney, or a small change related to a mandate in the family law), practically in its current shape. Its modification, however, is not totally without problems. Some provisions of the contractual representation are not generally agreed to by all civil rights specialists (see e.g. the conduct of more agents). I think that especially

²²¹ Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987, p. 1253-1254

in the question of expiry of a power of attorney (of power of attorney effects) it would be more advisable to accept a different solution.

The fundamental principle of the direct representation, the principle of fair-dealing (Offenheitsgrundsatz), which is in the current and future legal enactment embedded into the part related to the contractual representation, should be, in my opinion, included in the general provisions of representation as it concerns all types of direct representations. I also think that the issue of self-contracting should be included in the general provisions of representation, for the reason of achieving a higher legal security in these situations. The law should determine if such conduct is to be considered absolutely invalid, relatively invalid or valid upon fulfilling certain conditions.

The legal representation and custodianship have gone through some degree of modernisation in the new proposal of the civil law. The contractual representation was almost literally transferred from the current legal enactment. Despite that we can still say that it will compare favourably with the proposed legal enactment of the contractual representation on the European level.

Seznam klíčových slov (The keyword catalogue)

Zastoupení v občanském právu

Representation in civil law

Smluvní zastoupení

The contractual representation

Zákonné zastoupení

The legal representation

Opatrovnictví

Custodianship

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

- 1) Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995
- 2) Urfus, V. Historické základy novodobého práva soukromého. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001
- 3) Heyrovský, L. Dějiny a systém soukromého práva římského, 4. vydání, Praha. 1910
- 4) Kolektiv autorů PF UK. Dějiny evropského kontinentálního práva. Praha. 2003
- 5) Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl I. Praha: V. Linhart 1935
- 6) Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. díl IV. Praha: V. Linhart 1936
- 7) Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1236 s.
- 8) Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1085 s.
- 9) Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník Velký akademický komentář. 1. Svazek § 1-487. Praha: Linde a. s., 2008
- 10) Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s.
- 11) Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1528 s.
- 12) Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 502 s.
- 13) Soergel–Wolf. Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil § 1-240. 12. Auflage. W. Kohlhammer GmbH Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1987
- 14) Bamberger, H. G., Roth, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch § 1-610. München: C. H. Beck, 2003

- 15) Staudinger, J. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen Erstes Buch. Allgemeiner Teil § 21-103. Sellier-de Gruyter, Berlin, 1995
- 16) Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. I., 3. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2002
- 17) Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. III., 3. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2002
- 18) Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. Praha: ASPI, a. s., 2006, s. 336
- 19) Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl, Praha: ASPI, a. s., 2005
- 20) Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. část § 1-55. 3. vydání. Praha: Linde a. s., 2003
- 21) Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám. 1. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2005, s. 472
- 22) Müller-Frienfels, W. Die Vertretung beim Rechtsgeschäft, Tübingen , J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1955, str. 1-14
- 23) Müller-Frienfels, W. Stellvertretungsregelungen in Einheit und Vielfalt: Rechtsvergleichende Studien zur Stellvertretung, Frankfurt am Main, Klostermann, 1982, str. 6-21
- 24) Knappová, M. Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu. Rozpravy československé akademie věd. 1961, ročník 71, sešit 11.
- 25) Eliáš, K., Zuklínová, M. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde a. s., 2001
- 26) Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva. Praha : ASPI, 2006, s. 192
- 27) Švestka, J.; Dvořák, J.; Tichý, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva. 3. díl, Praha : ASPI – Wolters Kluwerr, 2008, 204 s.

Články:

- 1) Spáčil, J. Poznámky k problematice zastoupení na základě plné moci. Právo a podnikání, 1996, č. 1
- 2) Spáčil, J. Soudní rozhodnutí – Poznámka k rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.12. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1134/2000. Právní rozhledy, 2001, č. 3

- 3) Nedělka, M., Říha, P. Prohlášení zmocněnce o přijetí plné moci – její povinná náležitost? Bulletin advokacie, 2005, č. 5
- 4) Kvasnica, M. Přijetí plné moci zmocněncem. Bulletin advokacie, 2005, č. 7-8
- 5) Myslíl, S. Plná moc udělená více zmocněncům. Bulletin advokacie, 2002, č. 2
- 6) Bartošíková, M. Několik úvah o prokuře. Obchodní právo, 2000, č. 8
- 7) Raban, P. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. Právní rozhledy, 2008, č. 11
- 8) Příloha Karlovarské právní revue, 2008, č. 2

Judikatura:

- 1) ÚS sp. zn. IV. ÚS 43/94
- 2) ÚS sp. zn. I. ÚS 433/01
- 3) NS sp. zn. 26 Cdo 356/2000
- 4) NS sp. zn. 22 Cdo 870/2000
- 5) NS sp. zn. 26 Cdo 2335/2003
- 6) NS sp. zn. 29 Odo 215/2002
- 7) NS sp. zn. 22 Cdo 1772/2004
- 8) NS sp. zn. 25 Cdo 1741/98 (publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 2/2001)
- 9) NS sp. zn. 21 Cdo 224/2002
- 10) NS sp. zn. 26 Cdo 420/2002
- 11) NS sp. zn. 25 Cdo 2144/98 (publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 3/2000)
- 12) NS sp. zn. 25 Cdo 1590/99
- 13) NS sp. zn. 32 Odo 1520/2006
- 14) NS sp. zn. 26 Cdo 2335/2003
- 15) NS sp. zn. 32 Odo 967/2002
- 16) NS sp. zn. 22 cdo 1134/2000
- 17) NS sp. zn. 29 Odo 733/2001
- 18) NS sp. zn. 29 Cdo 2352/2000-336
- 19) NS sp. zn. 2 Cdon 992/97

- 20) NS sp. zn. 2 Cdon 1081/96 (publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 5/1997)
- 21) NS sp. zn. 2 Cdon 1007/96 (publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 5/1997)
- 22) NS sp. zn. 26 Cdo 643/2002
- 23) NS sp. zn. 29 Odo 303/2001 (publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 6/2002)
- 24) NS sp. zn. 2 Cdon 1489/97 (publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 5/1998)
- 25) NS sp. zn. 22 Cdo 2805/2000
- 26) NS sp. zn. 21 Cdo 2207/2003
- 27) NS sp. zn. 21 Cdo 890/2003
- 28) NS sp. zn. 5 Cz 102/65 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS 12/1966)
- 29) Rozhodnutí krajského soudu v Ústí n. L. sp. zn. Co 125/67 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR 1/1968)
- 30) Rozhodnutí krajského soudu v Ústí n. L. sp. zn. 7 Co 206/66 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR 14/1967)

Zákony (ve znění pozdějších předpisů):

- 1) z. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- 2) z. č. 94/1963 Sb., o rodině
- 3) z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- 4) z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- 5) z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- 6) z. č. 85/1996 Sb., o advokacii
- 7) z. č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon

Internetové zdroje:

- 1) www.nsoud.cz
- 2) www.justice.cz
- 3) <http://obcanskyzakonik.justice.cz>
- 4) http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/